

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli den 30 April 1873, kl. 6 e. m.

Särskilda Utskottets Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition om förändrad anordning i vissa delar af rikets elementarläroverk samt enskilda motioner om dels åtgärders vidtagande för lärarebildningens befrämjande, dels utvidgning af elementarläroverk.

I underdånig skrifvelse af den 13 Maj 1870 anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t täcktes låta genom sakkunniga män företaga en revision af nu gällande stadga för rikets elementarläroverk och de särskilda, tid efter annan meddelade föreskrifter, som blifvit gifna rörande hennes tillämpning, samt derefter underställa Riksdagens pröfning de förslag till förändringar i nämnda stadga, öfver hvilka Kongl. Maj:t kunde finna nödigt att inhemta Riksdagens yttrande.

I denna skrifvelse anförde Riksdagen, bland annat, att en i alla samhällsklasser rådande oro beträffande ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken rikets elementarläroverk äro inrättade, icke kunnat bringas till lugn; att denna oro ej heller torde sakna all befogenhet; att, efter hvad anmärkt blifvit, de efter år 1856 timade förändringarna och omkastningarna i undervisningsplanen bidragit till att rubba tron på rikstigheten af de grundsatser, på hvilka skollagen stöder sig, eller åtminstone på dessas fulla ändamålsenlighet för vårt folk och våra förhållanden; att språkundervisningen i de nedre klasserna af skolan utvidgats till att på ett betänkligt sätt upptaga barnens tid och anstränga deras föga utbildade krafter; att så väl härigenom som genom mängden

af de ämnen, hvilka i skolan samtidigt läsas, och framför allt genom deras föredragande af särskilda lärare, lärjungarne ytterligare och på ett stundom för deras helsa betänkligt sätt blifvit öfveransträngda; att från flere orter klagomål förspordes deröfver, att lärokurserna voro så ordnade, att i verkligheten någon avslutad undervisning icke erhöles förr än efter genomgåendet af skolans alla klasser, under det att det stora flertalet af lärjungarne, hvilket icke hade tillfälle att fullständigt genomgå skolan, tvingades att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna densamma med, i vissa ämnen åtminstone, ganska ofullständiga kunskaper; att sammanförandet i samma läroverk så väl af skola och gymnasium som ock af båda bildningslinierna — den klassiska och den reala — vållat, att åtskilliga läroverk blifvit så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid kunde nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala linien; att sistnämnda förhållanden äfven torde hafva gifvit upphof till den tanken, som syntes hafva alltmärlig vunnit insteg, att det vore önskligt, att skolan så kunde ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men deremot i de öfre — motsvarande de forna gymnasierne — kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att, om möjligt, dessa klasser frånskildes den öfriga skolan och upptoges i fristående, sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen, och särskildt för undervisning å den reala linien; samt att det låge makt deruppå, att folket vore förvissadt derom, att den undervisning, som meddelades dess söner i landets offentliga läroanstalter, icke allenast vore den fullständigaste, som, med afseende å landets tillgångar och behof, kunde åstadkommas, utan äfven att denna meddelades på ett sätt och under vilkor, som ej tvingade ynglingen att vid skolan tillbringa allt för lång tid af sin ungdom, och som ej heller öfverhöfvan ansträngde hans krafter.

Med anledning af denna underdåniga skrifvelse tillsatte Kongl. Maj:t den 21 Oktober 1870 för ifrågavarande ändamål en komité, hvilken den 23 Juli 1872 inkom med underdånigt betänkande, i hvilket komiterade, efter en inledande öfversigt af den svenska skollagstiftningens utveckling från 1820, under rubrikerna: »Om öfveransträngning och mångläseri», »Om skolans uppgift att grundlägga medborgerlig bildning samt förbereda för akademiska och tekniska studier» samt »Om grunderna för komiterades förslag till de allmänna läroverkens organisation» upptagit och behandlat samtliga de af Riksdagen omförmälda anmärkningar och dermed sammanhängande frågor och tillika afgifvit ett fullständigt för-

slag till stadga för rikets allmänna läroverk äfvensom förslag till bestämmelser angående mogenhetspröfning och profår.

Efter det Kongl. Maj:t sedermera låtit sig föredragas så väl Riksdagens ofvanberörda underdåniga skrifvelse som ock det af komiterade afgifna underdåniga betänkande äfvensom särskilda ansökningar och framställningar i till ämnet hörande frågor, och sedan Kongl. Maj:t jemväl tagit i nådigt öfvervägande ett inom dess Ecklesiastik-departement uppgjort förslag till grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk, har Kongl. Maj:t, med godkännande af berörda förslag, och enär för denna anordning erfordrades i åtskilliga delar Riksdagens medverkan, i sådant afseende och i öfverensstämmelse med hvad ett Riksdagen jemväl tillhandakommet utdrag af det inför Kongl. Maj:t i Stats-Rådet den 3 Januari detta år hållna protokoll öfver ecklesiastik-ärenden derom innehåller, uti nådig Proposition af den 30 i sistnämnde månad (införd under N:o 29 i 1:sta samlingen af Bihanget till Riksdagens Protokoll) föreslagit Riksdagen:

»att rikets allmänna elementarläroverk skola till antal, art, omfång och belägenhet utgöras af dem, hvilka äro angifna i det förslag till normalstat, som är infördt i ofvannämnda statsråds-protokoll;

att elementarläroverkens lärarepersonal och dess aflöning likaledes skulle fastställas enligt samma normalstat, utan annan förändring i nu stadgade grunder för rektorers och andra lärares rättighet till viss löneförhöjning, än att de rektorer, hvilkas lön föreslagits till 4,500 R:dr, må ega att efter 10 års tjenstgöring såsom rektorer i denna lönegrad erhålla 500 riksdalers tillökning i lönen, samt att de rektorlöner, hvilka finnas i nyssnämnde stat upptagna till 3,500 R:dr, höjas till 4,000 R:dr, då lärjungeantalet vid de läroverk, för hvilka det förra lönebeloppet finnes angifvet, uppgått till 200 eller derutöfver;

att det nu i gällande riks-stat uppförda anslaget för elementarläroverken, 1,691,047 R:dr 56 öre, förökadt med det ersättningsbelopp 1,200 R:dr, som, enligt hvad Kongl. Maj:t i propositionen angående statsverkets tillstånd och behof den 14 nästlidne Januari gifvit Riksdagen tillkänna, för elementarläroverket i Kristianstad erfordras, eller således tillhopa 1,692,247 R:dr 56 öre, må af Kongl. Maj:t disponeras för genomförande, så snart och i den mån ske kan, af förutnämnda anordning af elementarläroverken; och

att, oansedt den föreslagna förändringen af pedagogien i Engelholm till treklassigt elementarläroverk, anslaget till pedagogier och folkskolor, hvilket befunnits för sitt ändamål otillräckligt, må bibehållas till oförminskadt belopp.

Denna nådiga Proposition jemte det till grund för densamma lagda, Propositionen bifogade, statsrådsprotokoll har af Riksdagens begge Kamrar hänskjutits till behandling af Särskilda Utskottet, till hvars förberedande handläggning jemväl öfverlemnats:

a) en af Herr *Huss* inom Andra Kammaren väckt motion (N:o 145) om upprättande, helst i hufvudstaden, af en bildningsanstalt för danande af lärare vid rikets elementarläroverk samt om ett reservationsanslags beviljande för åstadkommande af den i berörda hänseende erforderliga utredning;

b) af Herr *Brun* inom Första och Herr *P. Staaff* inom Andra Kammaren väckta motioner (N:is 35 och 175) om Söderhamns treklassiga läroverks förändring till femklassigt, samt om dertill erforderliga medels anvisande; och

c) en af Herr *Granlund* inom Andra Kammaren väckt motion (N:o 162) angående utvidgning af Vadstena treklassiga läroverk till femklassigt samt anslag till aflöning af ytterligare två lärare derstädes, hvarjemte till Utskottet öfverlemnats ett af Grefve *Henning Hamilton* vid remissen af förenämnda Kongl. Proposition inom Första Kammaren afgifvet yttrande.

Till en början anser sig Utskottet böra meddela följande schematiskt framställda jemförelse, som Utskottet låtit utarbета, mellan gällande skolstadgas föreskrifter i de delar, der ändring nu ifrågasättes, och de i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition af Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet framställda af Kongl. Maj:t gillade grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk:

1. Läroämnen i de olika klasserna.

Enligt nu gällande skolstadga: *Enligt Departements-chefens förslag:*

I 1:sta klassen:

Kristendom, matematik, tyska språket, matematik, naturvetenskap, historia och geografi, öfning i väl-skrifning och teckning.

Kristendom, modersmålet, tyska språket, matematik, allmän naturlära, historia och geografi, öfning i väl-skrifning och linearteckning.

I 2:dra klassen tillkommer:

a) för *latinlimien*: latin.

intet nytt ämne.

b) för *reallimien*: engelska.

i 3:dje klassen:

Samma ämnen som i den 2:dra.

I 4:de klassen tillkommer:

- a) för *latinlinien*: grekiska (valfritt), a) för *latinlinien*: latin,
 b) för *reallinien*: franska och fysik. b) för *reallinien*: engelska.

I 5:te klassen tillkommer:

- a) för *latinlinien*: franska, för *begge linierna*: franska. Tyska
 b) för *reallinien*: intet nytt ämne. och naturlära upphöra med denna klass.

I 6:te klassen (2-årig) tillkommer:

- a) för *latinlinien*: intet nytt ämne, a) för *latinlinien*: grekiska (valfritt),
 b) för *reallinien*: kemi. Tyska och b) för *reallinien*: fysik och kemi.
 naturalhistoria upphöra med denna klass.

I 7:de klassen (2-årig) tillkommer:

- a) för *latinliniens öfre afdelning*: filosofisk propedeutik.
 filosofisk propedeutik.
 b) för *realliniens begge afdelningar*:
 filosofisk propedeutik;

Anm. I denna klass meddelas åt lärjungar på latinlinien, hvilka sådant åstunda, undervisning i engelska och hebreiska språken.

Anm. Valfria ämnen förekomma icke. Hebreiska uteslutes från elementarundervisningen.

2. Undervisningen i språk i skolans lägre klasser.

- I första klassen läses 1 främmande språk (tyska). I skolans tre nedersta klasser läses blott ett främmande språk (tyska).
 I andra och tredje klasserna 2 (å I fjerde klassen 2 (tyska samt latin eller engelska).
latinlinien tyska och latin, å *real-*

- linien* tyska och engelska). I femte klassen 3, i det att franska här tillkommer.
- I fjerde klassen 3 (grekiska tillkommer å *latinlinien*, franska å *real-linien*).
- I femte klassen 4 å *latinlinien*, der franska tillkommer; å *reallinien* 3 såsom i 4:de klassen.

3. Undervisningen i naturkunnighet i de lägre klasserna.

- I första klassen läses fysisk geografi; Allmän naturlära är läroämne i skolans fem nedersta klasser.
- i andra inträder botanik;
- i tredje zoologi;
- i fjerde på reallinien fysik.

4. Undervisningen i naturalhistoria och tyska

upphör med 6:te klassen.

Tyska upphör att läsas å *klassiska linien* med 5:te klassen, men fortsättes å *reallinien* till lärokursens slut.

Naturalhistoria förekommer icke i de högre klasserna annat än å *klassiska linien B.*

5. Undervisningens sammanslutning kring hufvudämnena.

Enligt Departements-chefens förslag böra latin och grekiska på *klassiska linien A.*, matematik, fysik och kemi på *reallinien*, såsom äfven nu är förhållandet, utgöra hufvudämnena, hvaremot på *klassiska linien B.*, der latin och matematik utgöra hufvudämnena, det senare ämnet borde erhålla ett större antal lärotimmar.

6. Skriftliga hemarbeten.

I de tre nedre klasserna före-

I de lägre klasserna (1—5) för-

komma inga skriftliga hemarbeten. lägges största delen af stilskrifningarna till lärorummet.

I 4:de och 5:te klasserna:

- a) å *latinlinien*: hemtema i latin hvarje vecka.
b) å *reallinien*: hemtema i tyska hvarje vecka.

I 6:te klassen:

- a) å *latinlinien*: hemtema i latin hvarje och i svenska hvarannan vecka.
b) å *reallinien*: hemtema i tyska hvarje och i svenska hvarannan vecka.

I 7:de klassen:

- a) å *latinlinien*: ett hemtema i latin hvarje vecka, i franska hvarannan och i svenska hvarje månad.
b) å *reallinien*: ett hemtema i franska hvarje och i svenska hvarannan vecka.

I de högre klasserna:

1. Antalet af hemskrifningar minskas, i sammanhang hvarmed skrifprofven i afgangsexamen göras färre.
2. Månads- och veckostilarne utföras en eller ett par gånger i terminen å lärorummet, med befrielse från skolgång den öfriga delen af dagen för den skrifvande klassen.

7. Fordringarna i afgangsexamen.

1. De skriftliga profven.

För dem, som läsa klassiska språk:

A en uppsats på modersmålet.	A en uppsats på modersmålet.
B en öfversättning från svenska till latin.	B en öfversättning från svenska till latin.
C en öfversättning från svenska till franska eller tyska.	C en öfversättning till franska, eller, af dem som ej läst grekiska, lösning af ett par matematiska uppgifter.
D ett matematiskt arbete, behandlande 2 geometriska och 2 algebraiska problem eller teoremer.	

Fordran af betyget godkänd i C och D är likväl icke ovilkorlig.

För dem, som ej läsa klassiska språk:

A en uppsats på modersmålet.

A en uppsats på modersmålet.

B öfversättningar till två af de främmande språken.

B ett matematiskt-fysikaliskt arbete.

C ett matematiskt arbete, behandlande 2 geometriska och 2 algebraiska problem eller teoremer samt ett mekaniskt eller fysikaliskt arbete.

C en öfversättning till engelska eller tyska.

Profvet C anses dock ej nödvändigt behöfva ingå.

Fordran af betyget godkänd i B är likväl icke ovilkorlig.

Ordbok får användas; ej grammatik.

Vid öfversättning borde jemte ordbok äfven grammatik få användas.

2. De muntliga profven:

Ingen förändring föreslås.

8. Lärotimmarnes antal.

I 1:sta klassen 30, i 2:dra—6:te 32, i 7:de å klassiska linien 30, å reala linien 32.

Någon, ehuru »icke synnerligen stor» minskning i det nu föreskrifna antalet lärotimmar föreslås.

9. Lästimrnarnes anordning.

Efter 2 timmars läsning bör minst 1 timmes uppehåll inträda. 3 läsetimmar kunna följa på hvarandra, om lärjungarne både före och efter dessa hafva 2 timmars ledighet.

Beträffande klasserna 1—5 föreslås den ändring, att såväl före som efter 2 på hvarandra följande lärotimmar minst 2 timmar böra vara fria från egentlig undervisning.

10. Klassläraresystemet.

I 1:sta klassen en lärare, om ej

Inom hvar och en af de tre läg-

särskilda omständigheter föranleda undantag. I 2:dra och 3:dje klasserna 2 eller flere, högst 4.

I de öfriga klasserna är undervisningen, åtminstone vid de högre läroverken, efter läroämnena fördelad mellan lärarne.

sta klasserna bör endast användas en klasslärare (= »lärare, åt hvilken undervisningen i ett par af de viktigaste eller ock i de flesta ämnena blifvit anförtrodd»), hvarefter ämnesläraresystemet småningom inträder.

11. Lärarnes undervisningsskyldighet i veckan.

Oberäknadt den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska uppsatser, undervisa:

lektor, som är domkapitelsledamot	18—20 tim.
lektor, som ej är domkapitelsledamot . . .	20—22 »
adjunkt och kollega . . .	28—32 »
rektor vid högre fullständiga läroverk . .	12—16 »
rektor vid öfriga högre elementarläroverk . .	16—18 »
rektor vid lägre elementarläroverk med 5 klasser	20 »
Dito dito med 3 »	24 »
Dito dito med 2 »	30 »
Högsta timantalet således 32.	

Nedsättning med 4 timmar i den lagligen högsta tjänstgöringsskyldigheten. Högsta timantalet således 28.

Efter detta maximum bestämmes de särskilde lärarnes tjänstgöring.

12. Lärarebildningens befrämjande.

Profår.
(Allmänna Skolstadgan § 58.)

Kongl. Maj:t har godkänt Departements-chefens hemställan, att förberedande åtgärder ofördröjligen vidtagas för utredande af frågan och framläggande af ett förslag att på det mest ändamålsenliga sätt tillgodose skollärarnes praktiska utbildning för deras kall.

13. De klassiska språkens inträde i undervisningen.

Latinet inträder i 2:dra klassen,
Grekiska i 4:de klassen.

Latinet inträder i 4:de klassen,
Grekiska i 6:te klassen.

14. Kursafslutningar

anordnas i 3:dje och 5:te klasserna.

15. Terminernas längd.

36 veckor, deri inberäknadt en
veckas ledighet vid påsk och två
hvardagars ledighet vid pingst.

39 veckor med samma ledighet.

16. Inträdesåldern.

10 år.

9 år.

17. Längden af liniernas kurser.

Båda linierna lika långa, 9-åriga.

Latinlinierna A och B 9-åriga.
Reallinien 8-årig.

18. Högsta antal lärjungar i hvarje klass.

Ingen bestämmelse.

36.

19 och 20. De särskilda liniernas förhållande till hvarandra med afseende på gemensam eller skild undervisning.

I de ämnen, från hvilka befrielse ej medgifves, undervisas alla

Gemensam undervisning i 1:sta—
3:dje klasserna i *alla* ämnen, äfven—

lärjungarne inom hvarje klass gemensamt, i den mån sådant lämpligen kan ske och ej olika kunskapsmätt äro föreskrifna för latinare och realister.

som i 4:de och 5:te klasserna utom i ett ämne (latin eller engelska).

I de öfre klasserna särskild undervisning åt den klassiska och särskild åt den reala linien.

Då Utskottet nu öfvergår till behandling af den Kongl. Propositionen, och denna stödjer sig på de förslag till bestämmelser, som finnas punktvis angifna i det den nådiga propositionen bilagda statsrådsprotokoll, har Utskottet ansett sig böra följa samma uppställning, som i nämnda protokoll iakttagits, och får således afgifva särskildt yttrande om hvar och en af de deri förekommande punkterna.

Med anledning af hvad i Riksdagens förutnämnda underdåniga skrifvelse anmärkes derom,

att språkundervisningen i de nedre klasserna af skolan utvidgats till att på ett betänkligt sätt upptaga barnens tid och anstränga deras föga utbildade krafter, och

att såväl härigenom, som genom mängden af ämnen, hvilka i skolan samtidigt läsas och framför allt genom deras föredragande af särskilde lärare, lärjungarne ytterligare och på ett stundom för deras helsa betänkligt sätt blifvit öfveransträngda,

föreslås i omförmälda statsråds-protokoll följande:

1. att antalet af samtidigt i klass lästa ämnen inskränkes.

I den närmare utvecklingen af denna punkt inhemtas, att den här åsyftade inskränknigen är, hvad de högre klasserna angår, beräknad att vinnas på det sätt,

att för de ynglingar å klassiska linien, som i de båda öfversta klasserna läsa grekiska (*linien A*), undervisningen i tyska språket och naturvetenskap afslutas i 5:te klassen;

att för dem, som i ofvannämnda klasser icke läsa grekiska (*linien B*), samma anordning vidtages i afseende på tyska språket;

att från läroämnena i de öfre klasserna å den *reala linien* naturalhistoria uteslutes till förmån för fysik och kemi, samt

att hebreiskan, i hvilken enligt nu gällande skollag under de två sista åren af skoltiden meddelas undervisning åt lärjungar, som sådant önska och som läsa latin och grekiska, uteslutes från elementarundervisningen.

Hvad de tre lägre klasserna vidkommer, skulle en icke oväsentlig inskränkning åstadkommas derigenom att, såsom i andra punkten omförmäles, i dem endast *ett* främmande språk lästes.

Utskottet, som finner denna fråga vara af stor vikt, anser sig för den skull böra något utförligare yttra sig om de särskilda momenten i densamma.

Liksom Departements-chefen finner Utskottet åtskilliga olägenheter förknippade med den här ifrågasatta anordningen att låta undervisningen i vissa ämnen avslutas tidigare än i läroverkets högsta afdelning. Hvad särskildt det tyska språket angår, kunde det synas mindre tjenligt, att detta ämne utginge från lässchemat just vid den tidpunkt, då ynglingen förvärfvat så mycken insigt deri, att han skulle kunna med verklig fördel egna sig åt studium af tysk litteratur. Till och med den nu gällande föreskriften att läsningen af tyska upphör i sjetten klassen har af många ansetts olämplig, såsom för detta språk alltför ofördelaktig. Det är emellertid i högsta grad angeläget, att lärjungarnes uppmärksamhet ej tages i anspråk af allt för många ämnen på en gång. Särskildt är det temligen allmänt erkänt, att ett samtidigt studium af många språk under skoltiden har ett menligt inflytande på undervisningen. Om därför i öfre afdelningarna af klassiska linien A jemte modersmålet lästes 3 främmande språk, så torde detta antal vara fullt tillräckligt och ej onödigtvis böra ökas. Om nu, såsom i statsrådsprotokollet är föreslaget, åt tyska språket i de fem nedre klasserna anvisades ett i det hela större antal lärotimmar, än det för närvarande har sig tillmätt, och det derjemte blefve det enda främmande språk, som förekomme i de 3 första klasserna, borde den förvärfvade kunskapen deri blifva så grundlig, att det jemförelsevis tidiga upphörandet af dess läsning i skolan ej medförde allt för stora olägenheter. Atminstone torde dessa ej kunna uppväga de fördelar, som genom en sådan anordning vunnas. I synnerhet med de åtgärder till förekommande af öfveranstängning, hvilka i denna och följande punkter omtalas, borde lärjungarne dessutom ej sakna lust och tid att vidmakthålla sina kunskaper i detta språk, hvars litteratur är så rik på arbeten, som kunna blifva dem till gagn, i hvilken lefnadsställning de än må komma.

De omfattande studierna af andra språk i de öfre afdelningarna å den klassiska linien torde ock göra sitt till för att minska faran af den tidiga afslutningen.

Slutligen har skolan sjelf möjlighet att uppmuntra till sysselsättning med tyska. Lärjungarne skulle t. ex. kunna åläggas att understundom verkställa en öfversättning från tyska till svenska i stället för att författa en uppsats på det senare språket. Sådana öfningar torde vara ganska väl egnade att skärpa blicken för modersmålets lagar och böra då hafva stort värde äfven med afseende på undervisningen i svenska. Måhända skulle dessutom vid de talöfningar, som äro föreskrifna för de högre klasserna, någongång kunna gifvas till uppgift att muntligen redogöra för innehållet i t. ex. smärre tyska berättelser eller skaldestycken.

På grund af allt detta har Utskottet ansett sig böra i denna del biträda Departements-chefens åsigt.

Deremot har Utskottet icke kunnat biträda de förslag till bestämmelser, enligt hvilka för linien A naturvetenskap och för den reala linien naturalhistoria skulle uteslutas från de högre afdelningarnas lässchema. Dessa ämnen äro nemligen, vare sig man betraktar dem såsom bildningsmedel i allmänhet eller med afseende på deras praktiska betydelse, af så stor vikt, att någon kunskap i de samma torde få anses oundgänglig icke allenast för dem, som egna sig åt det praktiska lifvets yrken utan ock för alla dem, som ingå i statens, kyrkans eller läroverkens tjänst.

Särskildt för realliniens alumner skulle bristen på under skolåren grundlagda studier i naturalhistoria sannolikt medföra stora olägenheter. Flertalet skulle måhända nödgas att efter skoltidens slut, vid universitet och tillämpningsskolor eller enskildt, på elementarstudier i botanik och zoologi använda mycket arbete och betydlig tid, hvilka då vore väl behöfliga för andra göromål. Dessutom är en långvarig föregående bekantskap med den yttre naturen en nödvändig förutsättning för ett djupare studium af dessa ämnen. Men för vinnande af en sådan bekantskap tyckes just skoltiden och icke minst de derunder förekommande ferierna vara synnerligen lämpliga.

Såsom skäl för ifrågavarande ämnes uteslutning från reallinien har af Departements-chefen blifvit anfördt, att studiet af detsamma icke gerna kan undvara all insigt i det latinska språket. Utskottet för sin del hemtar emellertid af dessa ämnens egen beskaffenhet samt af faktiska förhållanden stöd för den åsigten, att något särskildt latinstudium icke är oundgängligen nödigt ens för den, som vill tränga djupare in i dessa vetenskaper. Redan naturalhistoriens föremål gifver vid handen att insigt i detta ämne ej kan vara absolut beroende af ett visst gifvet språk. Också skrives nu mera sällan något vetenskapligt arbete i naturalhistoria på latin och, hvad mera är, hvart och ett af de nyare språken har eller håller på att skapa en egen ve-

tenskaplig terminologi. Men äfven om det fortfarande skulle anses nödvändigt för naturalhistorikern att känna naturföremålens latinska namn, så torde det ej kosta mycket större möda att lära dessa än ett motsvarande antal ord ur ett annat främmande språk, hvilket som helst. Också har under lång tid naturalhistoria med fördel studerats å den reala linien både vid svenska och utländska läroverk; och lärdomens historia bevarar namnen på flere utmärkta botanister och zoologer, hvilka icke särskildt studerat det latinska språket, men ändock varit fullkomligt hemmastadda äfven i den latinska terminologien.

Enär å den reala linien intetdera af de klassiska språken läses, bör det enligt Utskottets mening icke medföra någon svårighet att der bereda tid åt naturalhistoria jemte fysik och kemi, utan att något intrång behöfver ske i dessa ämnen, om hvilkas stora betydelse för den reala bildningen Utskottet i allo instämmer med Departementschefen.

Svårare blefve det obestriddigen att bereda tillfälle för läsning af naturalhistoria i den del af läroverket, der båda de klassiska språken läsas samtidigt. Utskottet har likväl funnit stora betänkligheter vid att från denna linie utesluta allt studium af naturvetenskap: Genom en bestämmelse i denna syftning skulle de ifrågavarande lärjungarnes kännedom om naturens företeelser blifva inskränkt till den allmänna naturlära, som kunde medhinnas i skolans nedre afdelningar. Men då i de öfre klasserna icke förefunnes något omedelbart intresse att vidmakthålla, än mindre att öka de en gång vunna insigterna, måste deraf blifva en följd, att lärjungarne snart glömma hvad de en gång visste och att de dessutom förlora intresset för dessa ämnen; hvadan det sannolikt endast undantagsvis skulle hända, att studiet af naturvetenskap upptoges efter skolkursens slut. Många blifvande tjänstemän skulle derigenom komma att nästan helt och hållet sakna insigter i ämnen, som dock i snart sagdt alla lifvets förhållanden ega den största betydelse. Utskottet anser sig därför böra uttala den öfvertygelsen, att naturvetenskap borde läsas jemväl å klassiska linien A.

Då det likväl ej är tänkbart, att alla de naturvetenskapliga disciplinerna kunna der få plats, borde enligt Utskottets öfvertygelse egentlig naturalhistoria (zoologi och botanik) få företräde framför de öfriga, af bland andra det skälet, att de förstnämnda ämnena äro mer än kemi och fysik egnade att utveckla iakttagelseförmågan och sinnet för systematisk anordning.

Enär afgangspröfvet, äfven med den af Departementschefen föreslagna minskningen i fordringar, torde blifva ett ganska svårt prof och erhålla tillräcklig omfattning för utrönande af examinandernas mogen-

het, anser sig Utskottet icke böra föreslå, att naturalhistoria upptages såsom ämne i mogenhetsexamen med de lärjungar, som läsa latin och grekiska.

Hvad det hebreiska språket vidkommer, har den undervisning deri, som meddelats i skolans högsta klass, endast haft betydelse såsom grundläggande för ett specialstudium. Då detta språk icke har frändskap med något af de öfriga som läsas i skolan, och såväl därför som för sin beskaffenhet i öfrigt icke kan sättas högt såsom bildningsmedel, har antalet af de lärjungar, som studerat hebreiska, sedan det blef valfritt, varit ganska obetydligt. Dess återupptagande såsom tvångsämne har, så vidt Utskottet känner, icke blifvit yrkadt. Men då det såsom valfritt förorsakat en menlig obestämmdhet i afseende på lärarnes tjänstgöring, anser Utskottet tillräckliga skäl finnas för den af Departementschefen uttalade åsigten, att hebreiskan bör från elementarundervisningen uteslutas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer Utskottet,

1:o att Riksdagen, med förklaring att någon anledning till anmärkning mot punktens innehåll i öfrigt icke förekommer, ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke undervisning i naturalhistoria i elementarläroverkens högre klasser bör meddelas å alla linierna, dock utan att upptagas såsom examensämne i mogenhetspröfningen å linien A.

2. att undervisningen i språk i skolans nedre klasser inskränkes.

De anmärkningar, hvilka blifvit gjorda med afseende på den dryga del af lärotiden, som i de första klasserna blifvit anslagen åt språken, och mot dessa ämnens alltför hastiga inträde efter hvarandra, anser äfven Utskottet fullt befogade. Särskildt torde böra påpekas, att modersmålets ställning under denna samtida läsning af flere främmande språk redan i skolans nedre klasser varit mindre fördelaktig. Departementschefen, som finner största vigten ligga derpå, att det i undervisningen först inträdande språket får god tid att rotfästa sig hos lärjungen, innan ett nytt tillkommer, så att det förras former och lagar äro så inhemtade, att det senares icke lätt förmå åstadkomma sammanblandning och oreda, har därför ansett, att bland läroämnena i de tre lägsta klasserna bör förekomma endast ett främmande språk, hvilket alltså ostördt af andra finge i tre år studeras.

Då Utskottet delar Departements-chefens åsigt, att den här föreslagna ändringen skulle vara till gagn och lättnad för *alla* lärjungarne, derigenom att en ganska betydlig inskränkning i språkstudierna kunde åstadkommas, och särskildt till fördel för de *många*, hvilka efter få år lemna läroverket, i ty att dessa genom en sådan anordning kunde erhålla en verkligt grundläggande kunskap i ett språk, så anser sig Utskottet böra hemställa,

2:o. att de i denna punkt föreslagna anordningarna må af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

3. att, i stället för botanik, zoologi och fysik, allmän naturlära införas såsom hufvudämne i de fem lägre klasserna.

Enär Utskottet, i likhet med Departements-chefen, anser, att en sådan anordning ej allenast skulle i någon mån bidraga att i nämnde klasser minska anledningarne till öfveranstängning, utan äfven medföra den fördelen, att de lärjungar, som lemnade läroverket före inträdet i den sjette klassen, erhöle en för den allmänna bildningen mer än hittills afpassad kännedom om den naturvetenskapliga forskningens allmänaste resultat, får Utskottet tillstyrka,

3:o att jemväl denna punkt måtte af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

4. att den särskilda slutpröfning i naturalhistorien och det tyska språket, hvilken nu eger rum vid sjette klassens slut, upphör.

På grund af hvad Departements-chefen anfört och med hänvisning till Utskottets yttrande i 1:sta punkten, hemställer Utskottet,

4:o. att hvad i förevarande punkt föreslagits, måtte af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

5. att undervisningen sammanslutes kring hufvudämnena på hvarje linie.

Departements-chefen har rörande detta ämne anfört, att en sammanslutning af undervisningen kring vissa hufvudämnena egentligen framträder

träder oafvisligt först då, när samtliga de lästa ämnenas mängd och deras stegrade fordringar på undervisningstimmor kommit i ett omotsvärligt förhållande till den arbetstid, som för skolan är fastställd; att användbarheten af en sådan sammanslutning, väl icke bör underkännas för de lägre klasserna, men att det hvarken är af några trängande omständigheter påkalladt eller pedagogiskt riktigt att i dessa klasser lägga en afgörande vikt vid den nämnda sammanslutningen och derigenom göra skilnaden mellan hufvudämnen och biämnena fullt känbar för lärjungarne; men att i sju och följande klasser skolan, med afseende på de bestämdt skilda bildningsliniernas olika mål, kan och bör afgöra hvilka ämnen som för hvardera linien äro att betrakta som hufvudämnen och hvilka icke, samt att det är först i dessa klasser, som sammanslutningen, utan att rubba grundläggningen för den allmänaste elementarbildningen, förmår visa sig fullt gagnelig, i det hon möjliggör ett kraftigare och mera särskildt studium af de läroämnena, hvilka för lärjungens lifssyften i allmänhet anses vara de viktigaste.

På grund af denna åsigt har Departementschefen ansett det vara af vikt, att i de öfre klasserna åstadkommes en starkare sammanslutning af hufvudämnena, än förut varit fallet, utan att densamma därför må helt och hållet åsidosättas i de lägre, der den utan intrång på de öfriga ämnena af viktigare skäl bestämda områden låter verkställa sig.

De ämnen, hvilka sålunda borde behandlas såsom hufvudämnen, vore:

- å den klassiska linien A: grekiska och latinska språken;
- å den reala linien: matematik jemte fysik och kemi; hvaremot
- å den klassiska linien B, der det grekiska språket icke läses, men deremot det latinska till samma omfång som på linien A, matematiken borde erhålla ett större antal lärotimmar än på linien A, hvarför dessa båda ämnen, latin och matematik, på linien B kunde betraktas som hufvudämnen.

Derigenom att hvart och ett af de nu nämnda hufvudämnena erhålla det största möjliga antal lärotimmar, skulle vinnas en koncentration af undervisningen, hvilken, oafsedt de fördelar den erbjuder åt de särskilda liniernas hufvudstudier, skulle — åtminstone när behovet af praktisk lärarebildning blifvit afhulpet — i icke oväsentlig mån motverka öfveranstängning i skolans högre klasser.

Utskottet har icke förbisett de invändningar, som ur pedagogisk synpunkt kunna göras mot ett bestämdt framhållande af vissa ämnen såsom mer viktiga än andra, men det har funnit skälen för den nämnda sammanslutningen så kraftiga, att det ansett sig böra i princip gilla den

föreslagna anordningen. I undervisningens intresse, och särskildt till förekommande af allt för stor ensidighet, torde deremot ligga, att hufvudämnen bestämmas något annorlunda, än som af Departementschefen blifvit föreslaget. Bland skolans läroämnen finnas nemligen, utom de ofvan uppräknade, åtskilliga af den vigt för endera eller båda bildningslinierna, att de väl skulle försvara ett rum bland hufvudämnen. För den klassiska linien, som ju företrädesvis har till uppgift att meddela så kallad humanistisk bildning, anser Utskottet historien, betraktad dels såsom bildningsmedel i allmänhet dels såsom grundläggande för andra ämnen, ega en sådan särskild betydelse. För den reala linien åter, är naturvetenskapen i sin helhet ett så viktigt ämne, att det kan anses vara för densamma karakteriserande i nästan lika hög grad som matematiken, hvarför ock, i synnerhet om Utskottets förslag angående naturalhistoriens upptagande på realliniens läsordning vinner bifall, naturvetenskap torde kunna jemte matematik å denna linie upptagas såsom hufvudämne i stället för blott kemi och fysik.

Hvad slutligen vidkommer matematikens upptagande såsom hufvudämne å linien B, har Utskottet dragit i tvifvelsmål lämpligheten deraf dels på den grund, att linien B, med afseende på de lefnadsbanor, hvilka de å densamma studerande ynglingarne i en framtid komma att välja, sannolikt icke är i behof af ett större antal lärotimmar för matematik än det som kan pröfvas tillräckligt för linien A, dels äfven för den svårighet, som skulle uppstå vid undervisningens ordnande, om den förstnämnda linien erhöle ett större antal timmar i matematik, ehuru båda dessa linier för öfrigt skulle erhålla gemensam undervisning i detta ämne. Någon väsentlig tillökning i den matematiska kursen torde icke i någon händelse böra ifrågasättas.

Med anledning häraf hemställer Utskottet,

- 5:o. att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke såsom hufvudämnen kunde bestämmas, på linierna A och B, klassiska språk och historia och på reala linien, matematik och naturvetenskap.

6. att de skriftliga hemarbetena göras färre.

Utskottet anser sig i fråga om denna punkt böra hänvisa till hvad Departementschefen, enligt oförmälda statsråds-protokoll, derom anfört,

hvilket torde vara för den ifrågavarande åtgärdens lämplighet tillräckligt bevisande, och tillstyrker alltså,

6:o att Riksdagen måtte lemna denna punkt utan anmärkning.

7. *Att fordringarna i afgangsexamen inskränkas.*

Enligt nu gällande stadga angående afgangsexamen vid rikets högre elementarläroverk fordras i den skriftliga examen följande arbeten:

af lärjunge, som läst klassiska språk: a) en uppsats på modersmålet; b) en översättning från svenska till latinska språket, c) en översättning från svenska till franska eller tyska, d) ett matematiskt arbete, behandlande två geometriska och två algebraiska problem eller teorem.

Muntlig examen anställs med lärjunge å denna linie, hvilken erhållit betyget godkänd i de under litt. a och b upptagna ämnena och dessutom för något af de under c och d. omförmälda; dock må äfven lärjunge, hvilken endast för de två förstnämnda arbetena blifvit godkänd, nämnde examen undergå, så framt två tredjedelar af de lärare, som i läroverkets högsta klass undervisa i de till den muntliga examen hörande ämnena, anse sådant böra honom medgifvas.

Af lärjunge, som icke läst klassiska språk, fordras: a) en uppsats på modersmålet, b) en översättning till det tyska och en till det franska språket, c) ett matematiskt arbete, behandlande 2 geometriska och 2 analytiska problem eller teorem, samt ett af mekaniskt eller fysikaliskt innehåll.

Tillträde till den muntliga examen erhåller lärjunge, hvilken blifvit godkänd i de under litt. a och c upptagna ämnena, dock må, med sådant medgifvande af lärarne som ofvan är omnämndt, examen jemväl anställas med lärjunge som endast för arbetena litt. a och c blifvit godkänd.

Vid översättningarna få användas ordböcker, men icke grammatik.

Då det är temligen allmänt erkänt, att dessa fordringar ingalunda äro lågt ställda, att det allvar, med hvilket de af censorer och lärare blifvit utkrädda, sträckt sina verkningar ända ned till undervisningen i de lägre klasserna och sålunda bidragit till en icke alltid välbetänkt pådrifning af lärjungarnes arbete, så anser Departementschefen en inskränkning behöflig för vinnande af det lugn och jemnmått vid undervisningen, hvilka för densamma äro af så högt värde. Dock bordé denna inskränkning icke bestå i någon allmän eftergift i den fordran på mo-

genhet och insigter, som nu ställes på de från elementarläroverket afgående ynglingarne, utan endast i en utmönstring från det skriftliga profvet af sådant, som utan skada för en tillbörligt allvarsam pröfning kan derifrån borttagas och som för närvarande gör denna examen måhända allt för omfattande. Hvad som skulle kunna borttagas vore stilprofven i andra läroämnen än i det för hvarje linie särskildt bestämda hufvudämnet samt i modersmålet, hvars skriftliga behandling i allmänhet lemnar det säkraste intyget om graden af abiturientens mogenhet, liksom uppsatsen i hufvudämnet på hans verkliga insigter.

Af dem, som genomgått elementarläroverket på den klassiska linien, skulle alltså i den skriftliga afgangsexamen fordras: a) en uppsats på modersmålet, b) en öfversättning till det latinska språket, c) en öfversättning till franska, hvilken, för dem, som icke läst grekiska, kunde få utbytas mot lösningen af ett par matematiska uppgifter; och af dem, som genomgått läroverket på den reala linien: a) en uppsats på modersmålet, b) ett matematiskt-fysikaliskt arbete samt c) en öfversättning till engelska eller tyska. Dock borde öfversättningarna till de moderna språken endast få den för examens undergående underordnade betydelse, som enligt nu gällande afgangstadga tillkommer fjerde stilprofvet.

Vid öfversättningsarbetena borde jemte ordbok äfven grammatik få användas.

Utskottet, som anser att fordringarna i afgangspröfningen icke böra ställas högre, än att lärjungarne må kunna i allmänhet, utan öfveransträngning, genomgå hela skolkursen på 9 år och följaktligen aflägga mogenhetsexamen vid 18 års ålder, biträder den af Departementschefen uttalade åsigten att skrifprofven i nämnde examen nu äro för många, och att derför en inskränkning i desamma är af behovet påkallad.

I afseende på arten af dessa stilprof åter tillåter sig Utskottet föreslå en ändring, nemligen derhän, att det latinska stilprofvet måtte utbytas mot en öfversättning från latin till svenska.

En sådan förändring borde, under förutsättning att den förelagda uppgiften icke gjordes för svår, lända till fördel både för latinstudiet och för undervisningen i modersmålet. Det är allmänt känt och vitsordas jemväl i förevarande statsråds-protokoll, att den formella sidan af språket jemte s. k. lokutioner och inlärande af fraser merendels upptaga största delen af de åt latinet anslagna lärotimmarna. Derjemte föreskrifver skollagen ett latinskt hemtema hvarje vecka från och med den femte klassen. Denna metod för undervisningen i latinet är ock en nödvändig följd af stadgan för afgangsexamen. En lycklig utgång af latin-skrifningen är nemligen icke blott ett vilkor för tillträde till den munt-

liga examen, utan en väl gjord öfversättning torde äfven ganska mycket inverka på betyget i sjelfva ämnet, då deremot den grundligaste insigt i latinska literaturen och språket och i alla de öfriga ämnena ej ens berättiga till afläggande af examen, om det latinska stilprovet misslyckats.

Att en så stor vikt ännu allt jemnt lägges på latinskrifningen, anser Utskottet strida mot elementarundervisningens sanna fördel. Det torde ej längre kunna förnekas, att latinets ställning till följd af förändrade förhållanden är en helt annan än i äldre tider. Fordom, då latinets ensamt var lärdomens tungomål, var också konsten att ledigt skrifva latin nödvändig för hvarje person med högre bildning. I våra dagar deremot är denna färdighet nödvändig endast för dem, hvilka särskildt egna sig åt fackstudium af klassiska språk. En riktig uppfattning af de latinske författarnes tanke-innehåll torde nu böra anses utgöra ändamålet med latinets studium, åtminstone då det är fråga om elementarläroverkets kurser. Men till ett sådant studium intager sträfvandet efter virtuositet i latinskrifning en rent af fientlig ställning. Lärjungen, som finner det med sin fördel öfverensstämmande att städse lägga märke vid och fästa i minnet enskilda ord och fraser, som kunna blifva honom till nytta vid öfversättningen från svenska till latin, lockas nemligen derigenom att mer fästa uppmärksamhet vid språkets yttre former, än vid innehållet i det lästa. Men derigenom får hvad som är hufvudsak stå tillbaka för det mindre viktiga; ty huru rundlig tid än tillmätas latinets, är det dock ej tänkbart, att lärjungarna i allmänhet skola hinna att både förvärfva färdighet i att väl och ledigt skrifva latin och tillegna sig innehållet af det lästa.

Genom en förändring af det skriftliga proftet för afgangsexamen i det af Utskottet ofvan angifna syftet blefve en förändring i metoden för latinundervisningen en gifven följd. De latinska skriföfningarna på skolstadiet kunde blifva hvad de borde vara, nemligen endast medel att inskräpa grammatikens allmänna lagar; en riktig uppfattning af innehållet och dettas återgifvande på god svenska blefve hufvuduppgifterna vid studiet af de latinska författarne; och för dem, hvilka vid universitetet ämnade välja latinets till specialstudium vore derigenom i alla fall en tillräckligt fast grund lagd i detta ämne, utan att den klassiska liniens öfrige lärjungar behöft onödigtvis spilla tid och krafter på för dem temligen ofruktbara öfningar.

Med anledning af hvad nu i korthet blifvit antydt får Utskottet hemställa,

7:o att Riksdagen måtte lemna de i 7:de punkten framställda förslagen utan anmärkning, men derjemte i un-

derdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke fordringarna i afgångsexamen vid rikets elementarläroverk kunde ändras på det sätt, att öfversättningsprovet från svenska till latin utbyttes mot en öfversättning från latin till svenska.

8. *att de egentliga lärotimmarnes antal minskas.*
9. *att förmiddagsläsningen i skolan inskränkes.*
10. *att klassläraresystemet utsträcket.*
11. *att lärarnes undervisningsskyldighet minskas.*

Då Utskottet för sin del anser Departementschefens motivering rörande dessa förslag till bestämmelser vara fullt tillfredsställande, tillstyrker Utskottet,

8:o. att de ofvannämnde fyra punkterna må af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

12. *att nödiga åtgärder vidtagas för lärarebildningens befrämjande.*

I sammanhang med denna punkt företog Utskottet till behandling den af Herr M. Huss i Andra Kammaren väckta motionen (N:o 145) *Om upprättande, helst i hufvudstaden, af en bildningsanstalt för danande af lärare vid rikets elementarläroverk, samt om ett reservationsanslags beviljande för åstadkommande af den i berörda hänseende erforderliga utredning.*

Af de utredningar, hvilka finnas framlagda dels i bilagan till statsrådsprotokollet, dels i ofvannämnda motion, framgår, att behovet af en särskild genom praktisk öfning vunnen daning för lärarekallet varit erkänt och behjertadt i vårt land ända från detta århundrades början; att hos nästan alla bildade folk särskilda åtgärder äro vidtagna för att försäkra skolorna om dugliga lärare, men att i vårt land ännu ingenting annat blifvit åtgjordt, än att genom Kongl. Kungörelsen den 12 Maj 1865 ett särskildt s. k. profår anbefalldes. Om dettas otillräcklighet för det afsedda ändamålet äro nästan alla och särskildt elementarläroverkens lärare sjelfva fullkomligt öfvertygade. Yttranden om profåret hafva af-

gifvits vid de tre senaste läraremötena 1866, 1867 och 1872 samt vid rektorsmötet 1870, och vid alla dessa tillfällen uttalades önskningsar derom att kraftigare mått och steg måtte vidtagas för lärarebildningens tillgodoseende.

Liksom Departementschefen är Utskottet fullkomligt öfvertygadt om otillräckligheten af hvarje annan åtgärd för lärarebildningens främjande än den, som står att åstadkomma genom en för det afsedda ändamålet enkom inrättad anstalt, äfvensom derom att på lärarebildningen och på den inverkan den förmår utföra på den offentliga undervisningen, kommer att bero, långt mer än på enskilda föreskrifter och lagstadganden, ej allenast huruvida den omförmälda öfveranställningen verkligen och fortfarande skall blifva afhulpen, utan ock huruvida vårt undervisningsväsende skall i sin helhet lyckas erhålla en högre lyftning och kunna taga ett länge efterlängtadt steg framåt.

Då emellertid Kongl. Maj:t redan föreskrifvit, att förberedande åtgärder ofördröjligen må vidtagas för utredande af frågan och att sedermera skall framläggas förslag att på det mest ändamålsenliga sätt tillgodose skollärares praktiska utbildning, så anser sig Utskottet, som finner denna angelägenhet kräfvat skyndsamt afgörande, särskildt med afseende på de förestående förändringarna i läroverkens organisation, böra hemställa,

9:o att Riksdagen må

- a) uttala den underdåniga önskan, att redan för nästa Riksdag må framläggas förslag om inrättande af en anstalt för elementarlärares praktiska utbildning; och till följd deraf förklara,
- b) att den af Herr Huss väckta motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I nära sammanhang med frågan om lärarebildningen är den om vissa läroämnen fästade vid de särskilda lärarebefattningarna. Enär nu gällande skollag icke innehåller fullt bestämda föreskrifter i detta syfte har icke kunnat hindras att någon gång godtycke gjort sig gällande vid bestämmande af de ämnen, i hvilka prof skolat afläggas för en ledig läraresyssla, hvilket understundom haft till följd, dels att ämnen, som icke hafva närmare samband med hvarandra, blifvit förenade, dels att vissa läroämnen fått för många, andra deremot för få lärare.

Komiterade för revision af nu gällande läroverksstadga hafva om detta ämne yttrat följande: »Lektorerna, hvilkas undervisningsskyldighet

gäller företrädesvis de öfre klasserna, böra ega de fackstudier, som äro behöfliga för undervisningen å det högre stadiet af elementarbildningens lärokurs, och derjemte hafva erhållit den pedagogiska utbildning, som sätter dem i stånd att, på sannta gång de i sin mån äro hvar sina läroämnen vetenskaplige målsmän, tillika hafva åliggande att vara hufvudlärare och såsom sådana öfvervaka undervisningens gång och metodiska handhafvande i dessa ämnen inom de nedre klasserna. Då för behörigt fullgörande af detta fordras en förutgående lång och allvarlig bildningskurs, är det af stor vikt, att de, som bilda sig för lärarekallet på förhand veta, i hvilka bestämda ämnen särskild facklärdom och didaktisk färdighet fordras för en viss bestämd verkningskrets vid elementarläroverket. Fordringarna på ådagalagd skicklighet och kompetens för erhållande af en sådan verkningskrets kunna härigenom ställas så högt, att möjlighet städse må vara för handen att förskaffa läroverket fullgoda lärarekrafter, hvarjemte alla slags tillfälliga och olämpliga sammanställningar af läroämnen för någon viss ledigblifven lektorsbefattning blifva omöjliga. Genom denna anordning vinnes dessutom den fördel, att, utom i få fall, hvarje tillfälligt och opåräknadt arbetsskifte eller undervisningsutbyte lektorerna emellan bör kunna blifva alldeles obehöfligt.»

Utskottet, som till alla delar instämmer i hvad komiterade sålunda yttrat, hemställer på grund deraf,

10:o att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om intagande i skollagen af det stadgande, att för hvarje lektorsbefattning vid elementarläroverken må bestämmas vissa ämnen dels såsom hufvudämnen dels såsom biämnen.

Vidare och med anledning af hvad Riksdagen uti sin ofvanberörda skrifvelse jemväl anført derom,

att klagomål försports deröfver, att lärokurserna vore så ordnade, att i verkligheten någon avslutad undervisning icke erhöles förr än efter genomgående af skolans alla klasser, under det att det stora flertalet af lärjungarne, hvilket icke hade tillfälle att fullständigt genomgå skolan, tvingades att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna densamma med, i vissa ämnen åtminstone, ganska ofullständiga kunskaper;

att

att det låge makt deruppå, att folket vore förvissadt derom, att den undervisning, som meddelades dess söner i landets offentliga läroanstalter icke allenast vore den fullständigaste, som med afseende å landets tillgång och behof kunde åstadkommas; utan äfven

att denna meddelades på ett sätt och under vilkor, som ej tvingade ynglingen att vid skolan tillbringa alltför lång tid af sin ungdom;

hemställer Departements-chefen ytterligare:

13. att de klassiska språkens inträde i undervisningen uppskjutes, latinets till den fjerde klassen och det grekiska språkets till den sjette.

Utskottet har tagit i omsorgsfullt och noggrant skärskådande hvad Departementschefen sålunda föreslagit och dervid kommit till det resultat, att den i samma förslag ifrågasatta åtgärden torde vara den bästa, som under nuvarande förhållanden kan vidtagas, med afseende på bestämmandet af tiden för de klassiska språkens inträde i elementarundervisningen, hvadan Utskottet, med hänvisning till den utförliga motiveering, som förekommer i statsråds-protokollet, hemställer

11:o. att Riksdagen för sin del måtte biträda hvad förevarande punkt innehåller derom, att latinska språket skall inträda i fjerde klassen och det grekiska språket i den sjette.

14. Att kursafdelningar anordnas i tredje och femte klasserna.

För det stora antal af ynglingar, som redan efter några få års skolgång af en eller annan orsak afgå från elementarläroverken, vore det till stor fördel, om undervisningen kunde så ordnas, att de kunskaper, lärjungen under vissa tidsskeden inhemtat, utgjorde ett helt af insigter, hvilket då för honom måste ega vida större värde, än om hans kunskaper i intet afseende kommit till något slags afrundning. Utskottet delar Departements-chefens åsigt, att en sådan sammanfattning eller afrundning kan ske inom tvänne klasser, den 3:dje och den 5:te, utan att fortgången af undervisningen afbrytes eller det organiska sammanhanget inom det hela störes.

Då de i statsråds-protokollet förekommande uppgifterna på de mått af kunskaper, som lärjungarne böra hafva inhemtat, då de utträda ur tredje och femte klasserna, mera torde vara att anse såsom antydningar om det hufvudsakliga resultatet af undervisningen i de båda nämnde kurserna, än som bestämda kursförslag för de olika ämnena, så anser sig Utskottet endast behöfva påpeka att, i afseende på dessa kursers storlek, torde böra vidtagas åtskilliga jemkningar, om hvilka Utskottet dock icke anser lämpligt att vidare yttra sig.

Bland de för den andra kursafdelningen uppräknade ämnena saknas ett, nemligen *Svensk statskunskap*, som dock, enligt Utskottets mening numera har den vikt och allmänna betydelse, att någon insigt i detsamma borde inhemtas redan i skolans lägre klasser. Till stöd för denna mening och såsom bevis, att hon långt ifrån innebär någon nyhet, har härvid erinrats derom, att redan för mer än hundra år sedan, genom Kongl. Förordningen af den 2 Februari 1757, påbud utfärdades om undervisning, vid gymnasier och högre skolor, i rikets fundamentallagar, att denna bestämmelse återfinnes i 1760 års projekt till ny skollag, att skolordningen af 1807 föreskref läsning af svensk statskunskap å gymnasierna, samt att nästföljande skolordning af 1820 införde statskunskapen bland såväl lägre och högre apologist- som lärdomsskolornas undervisningsämnen. Medan senare skollagar förbisett statskunskapens stora och allmänna vikt, ehuru samtidigt hela samhällsutvecklingens riktning i alltjemt ökad mån och hos allt vidare kretsar af medborgare förutsatt eller påkallat åtminstone någon insigt i denna vetenskap, har man dock numera i vissa andra fall tydligen erkänt det behof, som enligt Utskottets åsigt fordrar statskunskapens upptagande i kretsen af elementarskolans läroämnen. Sålunda har såväl reglementet för folkskolelärarseminarierna af 1865 föreskrifvit, att vid dessa undervisningsanstalter kännedom bör meddelas om Sveriges statsförfattning, som äfven reglementet för krigsskolan af 1866 infört statistik i sistnämnda skolas lärokurs. Med hänsyn ej blott till de lärjungar, som från elementarläroverket omedelbart utgå till det praktiska lifvet, utan ock till dem, hvilka vid universiteten aflägga för framtida verksamhet såsom embets- och tjänstemän grundläggande examina, i hvilka pröfning i statskunskap icke ingår, anser Utskottet därför i hög grad angeläget, att detta ämne hädanefter må erhålla ett rum i elementarläroverkens läsordning.

På grund häraf tillstyrker Utskottet,

- 12:o. att Riksdagen, med förklarande att någon anmärkning ej förekommit emot den af Departements-chefen i denna

punkt uttalade grundsatsen, måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, att såsom ämne för femte klassens avslutningskurs må i sammanhang med Svensk historia upptagas äfven Svensk statskunskap.

15. *att läseterminerna förlängas.*

Utskottet har ingalunda förbisett fördelarne deraf, att läroverkens ferier äro rundligt tilltagna. De unge få derigenom tillfälle att i hembygden uppfrika själens och kroppens krafter och på samma gång genom mera fritt arbete vinna stadga i sina kunskaper och till helhet sammanmjuta sitt vetandes innehåll. Men framför allt få föräldrar och målsmän derigenom tillfälle att utöfva ett verksamt inflytande på deras sedliga uppfostran, lefnadsvanor o. s. v. Då likväl i vårt land i synnerhet sommarferierna äro särdeles långa, och det visat sig, att en icke ringa del af höstterminerna måste användas till repetitioner, anser Utskottet skäl förefinnas för åtminstone någon minskning i feriernas längd, men finner det tillika önskligt, att denna minskning ej blir så stor, att läseterminerna upptaga mer än 39 veckor af året. Hänvisande för öfrigt till hvad Departementschefen i denna punkt andragit, hemställer Utskottet,

13:o. att denna punkt må af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

16. *att den för intagning i elementarläroverkets första klass bestämda ålder af tio år nedsättes till nio.*

De skäl, Departementschefen till stöd för detta sitt förslag framlagt, hafva synts Utskottet välbetänkta och öfvertygande, hvarför Utskottet, med åberopande af den motivering, som i statsråds-protokollet förekommer, tillstyrker,

14:o. att hvad i denna punkt föreslagits likaledes måtte af Riksdagen lemnas utan anmärkning.

17. *att den reala liniens kurs förkortas med ett år.*

På i statsråds-protokollet anförda grunder anser Departementschefen, att det skulle blifva möjligt för lärjungarne å denna linie att

efter åtta års lärokurs utan synnerlig svårighet taga en afgangsexamen, som med fullt skäl berättigade till fortsatta studier så väl vid universitet som vid högre reala tillämpningsskolor. Afsåges deremot att hastigare bereda ynglingar inträde i det industriella livets särskilda yrkesgrenar, kunde den avslutningskurs, hvilken enligt 14:de punkten i statsrådsprotokollet kan beredas den 5:te klassens ynglingar i allmänhet anses fullt tillräcklig.

Enligt Utskottets tanke förefinnas likväl flere omständigheter, som göra det önskligt, att tillfällen för genomgående af en nioårig bildningskurs afven på reallinien fortfarande stå öppna. Tager man nemligen i betraktande de banor, hvilka realister redan nu kunna beträda efter skolkursens slut, så skall man bland dem finna åtskilliga, som torde kräva en fullständigare realbildning, än den som i allmänhet kan förvärfvas genom en åttaårig skolkurs. I Departements-chefens motivering af denna punkt medgifves, att det endast är med svårighet, som en yngling nu efter afgangsexamen förmår tillfredsställa de inträdesfordringar, som Teknologiska institutet ställer på honom. Då ingen anledning finnes för det antagandet, att de nyssnämnda inträdesfordringarne skulle kunna minskas, så torde, afven om härvid tages i beräkning att den reala liniens undervisning hädanefter, genom de i 20:de punkten af nämnda protokoll föreslagna åtgärderna, blefve bättre än hittills, den ifrågasatta minskningen befinnas mindre ändamålsenlig för dem, som ämna fortsätta sina studier vid Teknologiska institutet.

Hvad åter vidkommer de lärjungar å den reala linien, hvilka komma att egna sig åt universitetsstudier, så anser Utskottet vara af stor vikt att jemväl dessa redan vid elementarläroverket erhålla en bildning, som både till omfång och beskaffenhet, så vidt möjligt är, fullt motsvarar den klassiska liniens. Fastän de i andra ämnen än klassiska språk sannolikt skulle efter en åttaårig skolkurs i afgangsexamen visa sig jemngoda med sina kamrater å den klassiska linien, måste de naturligtvis i afseende på mogenhet i det hela stå något tillbaka för dessa. Men en sådan brist skulle tvifvelsutan åtminstone till en viss grad inverka menligt såväl på fortsättningen af desse ynglingars studiearbeten, som på den reala bildningens och särskildt den reala studentexamens anseende. Då nu dertill kommer, att det sannolikt ej kan dröja länge, förr än latinets måste upphöra att vara tvångsämne i åtskilliga universitetsexamina och rättighet att aflägga dessa således beredes afven för personer, som icke studerat döda språk, så finner Utskottet afven deruti ett stöd för förslaget att vid några läroverk, hvilka vid 24:de punkten i statsrådsprotokollet särskildt nämnas, bibehålla det antal realklasser, som redan förut der finnas.

Men om man tager i betraktande de behof af realbildning, som hittills förekommit, och af dessa drager slutsatser för framtiden, så visar sig att jemväl en något lägre kurs af reala kunskaper är af behofvet allmännare påkallad. Det vore därför, enligt Utskottets mening, väl betänkt, om till förmån för ynglingar, som önska inträde vid vissa högre tillämpningsskolor, och för sådana, som egna sig åt industriela yrkesgrenar, tillfälle bereddes att vid flere läroverk än de för högre realbildnings meddelande af Kongl. Maj:t föreslagna, på sätt komiterade för revision af gällande läroverkstadga ifrågasatt, erhålla det mått af sådan bildning, som under en sjuårig realkurs kan inhemtas och hvilken då af ynglingar borde vid 16 å 17 års ålder vara genomgången. Utskottet, som i samband med 24:de och 25:te punkterna i statsråds-protokollet skall yttra sig om det behöfliga antalet af läroverk med vare sig fullständig eller blott tvåårig real-öfverbyggnad, får sålunda hemställa,

- 15:o. att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke vid de läroverk, som erhålla real-öfverklasser, en lämplig afslutning kunde anordnas äfven i 7:de klassen, och i sammanhang dermed uttala den underdåniga önskan, att den högre realbildningskursen må göras dels fyraårig dels tvåårig.

Ytterligare och i afseende på hvad, enligt Riksdagens ofvanberörda skrifvelse, anmärkts derom,

att sammanförandet i samma läroverk såväl af skola och gymnasium, som ock af båda bildningslinierna, den klassiska och den reala, vållat, att åtskilliga läroverk blifvit så öfverfyllda, att disciplinen icke alltid kunnat nöjaktigt öfvervakas, hvarjemte denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särskildt för den å reala linien; och

att det vore önskligt, att skolan kunde så ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve i möjligaste måtto för alla gemensam, men deremot i de öfre, motsvarande de forna gymnasierna, kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att, om möjligt, dessa klasser frånskildes den öfriga skolan och upptoges i fristående, sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisning å den reala linien,

hemställer Departements-chefen vidare:

18. att ett högsta antal lärjungar för klass bestämmes.

I den närmare utveckling, som åtföljer denna punkt, uttalar Departements-chefen den åsigten, att, då det är förbundet med åtskilliga svårigheter att bestämma olika maximi-antal af lärjungar för de olika klasserna, det normala maximum bör sättas lika för dem alla och utgöra 36.

Ehuru, såsom ock i statsråds-protokollet är omnämndt, i undervisningens intresse ett lägre antal vore önskligt, och fastän utan tvifvel brydsamma förhållanden understundom skulle uppstå till följd af en sådan bestämmelse, anser Utskottet likväl så väsentliga fördelar dermed vinnas, att olägenheterna uppvägas. I den händelse en längre erfarenhet visat, att en eller annan paralelklass är nödvändig för ett läroverk, för att det skall kunna emottaga distriktets skolungdom och gifva nöjaktig undervisning åt densamma, torde på det sätt och under de vilkor, som af Departements-chefen blifvit antydda, utan allt för känbara olägenheter nödiga paralelklasser kunna anbringas, utan att nytt särskildt läroverk i orten behöfver inrättas.

På de grunder, som i statsråds-protokollet äro anförda, hemställer Utskottet,

16:o. att Riksdagen må lemna ifrågavarande punkt utan anmärkning.

19. att undervisningen i de nedre klasserna blifver för alla gemensam.

20. Att undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien.

Utskottet har, vid pröfning af dessa punkter, icke haft någonting att mot dem erinra samt får således under åberopande af de åsigter och skäl, som Departements-chefen uttalat, tillstyrka,

17:o. att de i berörde punkter förekommande förslag icke måtte till någon anmärkning från Riksdagens sida föranleda.

Såsom följer af de åtgärder rörande elementarundervisningen, hvilka äro i det föregående omförmälda, anses slutligen åtskilliga yttre förändringar af och anordningar vid elementarläroverken erforderliga, nemligen

21. att de tvåklassiga elementarläroverken indragas eller utvidgas till treklassiga.

På i statsråds-protokollet anförda grunder har Departements-chefen föreslagit, att af de elfva tvåklassiga elementarläroverk, som för närvarande finnas, de fyra i Stockholm befintliga må upphöra, hvaremot läroverken i Ronneby, Sölvesborg och Treleborg äfvensom de i Vernamo, Marstrand, Strömstad och Örnsköldsvik befintliga borde utvidgas till treklassiga.

I detta Departements-chefens förslag har Utskottet icke funnit skäl att föreslå någon ändring, utom i hvad som angår det tvåklassiga läroverket i Örnsköldsvik. Detta läroverk har nemligen alltid haft ett mycket ringa antal lärjungar, och dess läge gifver vid handen, att någon så stor tillökning icke heller är att vänta under den närmaste framtiden, att en tredje klass bör anses erforderlig. Af senaste läroverkskomité blef det ock föreslaget till indragning.

Utskottet anser sig därför böra hemställa,

18:o. det Riksdagen må bifalla,

- a) att de tvåklassiga läroverken i Stockholm indragas;
- b) att de tvåklassiga läroverken i Ronneby, Sölvesborg, Treleborg, Vernamo, Marstrand och Strömstad utvidgas till 3-klassiga; men
- c) att förslaget om förändringen af det tvåklassiga läroverket i Örnsköldsvik till treklassigt icke må af Riksdagen bifallas.

Inom Utskottet har fråga uppstått, huruvida ej det mer och mer känbara behovet af offentlig skolundervisning i finska språket skulle kunna genom en enkel och föga kostsam åtgärd tillgodoses vid något af landets nordligare läroverk. Efter hvad Utskottet inhämtat, har detta behov, enligt offentliga myndigheters uppgifter, redan i längre tid gjort sig gällande, i det att dels bristen på lärare, kunniga i finska språket, utgjort ett ej ringa hinder för folkskoleväsendets behöriga ordnande i

Norrbottens finska församlingar, dels också den finsktalande befolkningen rönt behjertansvärda olägenheter i afseende på rättsskipningen och civilförvaltningen, enär dessa varit öfverlemnade åt personer, som icke varit förtrogna med denna befolknings språk. Dessa olägenheter hafva ock tillförene ådragit sig Riksdagens uppmärksamhet och föranledt den framställning till Kongl. Maj:t, som åtföljdes af Kungörelsen af den 21 Maj 1869, hvarigenom förordnades, »att vid tillsättning af tjänstebefattningar inom de delar af Norrbottens län, der finska och lappska språken talas, företräde lemnas sådan kompetent sökande, som, med jemngod skicklighet och lika förvärfvad tjänstemannaduglighet med de öfrige sökande, styrker sig vara mäktig det eller de ofvanberörda språk, som af befolkningen talas i den ort, der tjänstebefattningen är ledig». Emellertid torde med denna bestämmelse ej särdeles mycket vara vunnet, så länge ej åtminstone vid något af statens läroverk tillfälle beredes till undervisning uti ifrågavarande språk. Äfven om man föreställer sig, att det icke alldeles obetydliga antal lärjungar, med finska språket till modersmål, som vid statens läroverk söker en högre bildning, skulle utgöra en tillräcklig plantskola för blifvande embets- och tjänstemän inom de finska områdena, och att samtliga dessa lärjungar endast hade i sigte framtida anställning i statens tjänst inom sin hembygd, hvilket allt svärligen kan förutsättas, så lär det få medgifvas, att *den* språkkunskap, som af dem uteslutande förvärfvats i hemmet, icke är en för embetsmannen tillräcklig. Slutligen har äfven påpekats, att i en gränsort till Finland, under redan liflig och ständigt tillväxande samfärdsel och handelsgemenskap med detta grannland, kunskap i finska språkets begagnande i tal och skrift är af vigt för en ej obetydlig del af den svensktalande, näringsidkande befolkningen.

När Utskottet sålunda ansett sig böra föreslå Riksdagen att anvisa medel till aflönande af en adjunkt vid läroverket i Haparanda med skyldighet för denne att undervisa äfven i finska språket, kan Utskottet ej annat än fästa uppmärksamheten å den minskning i Haparanda läroverks nuvarande lärarekrafter, som enligt det statsråds-protokoll, hvilket är den Kongl. propositionen bifogadt, synes vara afsedd. Haparanda ursprungligen tvåklassiga skola erhöll redan genom 1833 års interimstat för läroverken tre lärare »med afseende å den derstädes erforderliga undervisningen på finska språket», hvarefter i följd af 1858 års Riksdags beslut lärareantalet höjdes till fyra, »i anseende till det för densamma egna förhållande, att en del af dess lärjungar endast känna Finska språket», hvilket vid detta läroverk påkallade en särskild undervisning, »som måste meddelas de lärjungar, som icke känna svenska språket».

Den

Den i bilagan till den Kongl. Propositionen antydda återgång till ett mindre antal lärare, än man redan för längre tid sedan funnit nödvändigt, kan Utskottet sålunda så mycket mindre finna välbetänkt, som Utskottet anser det angelägna behof af offentlig skolundervisning i finska språket, hvarom här ofvan talats och hvilket åtminstone tillsvidare i väsentlig mån bör kunna afhjelpas genom en föga nämnvärd statsutgift, påkalla anställandet af en lärare för hufvudsakligen detta ändamål. Utskottet har nemligen, efter noggrant öfvervägande, funnit denna undervisning lämpligast böra anordnas vid Haparanda läroverk, såsom tillhörande den finsktalande befolkningens område och beläget i en gränsort till Finland, stadd i liflig beröring med detta land.

På grund af dessa skäl, och då enligt nu gällande stat löner för fyra lärare redan finnas vid Haparanda läroverk anvisade, hemställer Utskottet,

19:o att Riksdagen måtte för sin del besluta, att utöfver det antal lärare, som i allmänhet erfordras vid de treklassiga läroverken, skall vid Haparanda elementarläroverk anställas en lärare, med skyldighet att undervisa i finska språket.

22 att pedagogien i Engelholm förändras till treklassigt elementarläroverk.

Hänvisande till hvad i statsråds-protokollet anförts såsom skäl för den ifrågasatta förändringen af nämnda pedagogi, får Utskottet, som anser dessa skäl öfvertygande, tillstyrka,

20:o att Riksdagen måtte till hvad sålunda föreslagits lemna bifall.

23 att läroverket i Piteå uppföres bland de femklassiga elementarläroverken.

Då de skäl, som i statsråds-protokollet finnas anförda till stöd för nämnda läroverks ifrågasatta likställighet med de femklassiga läroverken, synas Utskottet vara tillfredsställande, får Utskottet, under åberopande af samma skäl, hemställa,

21:o att Riksdagen till hvad i denna punkt föreslagits måtte lemna bifall.

I sammanhang med denna punkt har Utskottet till behandling förehafvt ofvan omförmälda af Herrar *Brun* och *P. Staaff* väckta motioner om uppflyttning af Söderhamns treklassiga läroverk till femklassigt, sam Herr *Granlunds* motion om enahanda utvidgning af Vadstena treklassiga elementarläroverk.

Vidkommande först den föreslagna uppflyttningen af Söderhamns läroverk, hafva de derom väckta motionerna till sitt syfte synts Utskottet vara ganska beaktansvärda; men då Utskottet derjemte tagit i öfvervägande, att Kongl. Maj:t icke yttrat sig om behovet af nämnda uppflyttning, att lärjungeantalet vid nämnda skola, oaktadt det på senare tider ökats i följd af en del för orten gynsamma konjunkturer, hvilka dock möjligen endast äro att betrakta såsom tillfälliga, likväl är mindre än vid en del andra treklassiga läroverk, som ej äro föreslagna att utvidgas, och att, i händelse den nu ifrågakämda omorganisationen af rikets elementarläroverk genomföres, man torde böra afvakta de resultat, som deraf kunna härflyta, innan man vidtager några ytterligare förändringar med de särskilda läroverken, finner sig Utskottet sakna giltig anledning att tillstyrka den föreslagna uppflyttningen och hemställer således,

22:o att Herrar *Brun* och *P. Staaffs* motioner icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Hvad derefter beträffar Herr *Granlunds* motion om uppflyttning af Vadstena treklassiga läroverk till femklassigt, har Utskottet i sammanhang med denna motion tagit kännedom om en del vid densamma fogade intyg, afgifna af stiftets biskop samt läroverkets inspektör och rektor, hvilka intyg alla innehålla ett varmt förordnade af motionärens förslag. Då likväl Kongl. Maj:t icke upptagit nämnda läroverk bland dem, som ansetts kräfva en utvidgning, får Utskottet af denna anledning och på de skäl, som i öfrigt i föregående punkt blifvit anförda, hemställa,

23:o att Herr *Granlunds* motion måtte af Riksdagen lemnas utan afseende.

24:o att fullständiga reala elementarläroverk inrättas i *Stockholm* och *Sundsvall*,

under förutsättning att båda dessa kommuner finnas villiga att bekosta de för inrättandet af ifrågavarande läroverk nödiga lokaler.

I sitt utlåtande med anledning af den 17:de punkten i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition har Utskottet uttalat den åsigten, att några af

rikets läroverk böra erhålla 4 och andra 2 ett-åriga reala öfverklasser. På de af Departements-chefen i 24:de punkten anförda skälen har det jemväl ansett städerna Stockholm och Sundsvall böra komma i åtnjutande af fullständiga reala läroverk, och det finner de nämnda skälen fullt tillräckliga, äfven under den förutsättningen, att någon förkortning af den reala liniens kurs icke kommer att ega rum vid dessa läroverk.

Hvad det förstnämnda läroverket angår, borde dock en besparing af kostnad kunna vinnas på det sätt, att latin icke der inginge såsom undervisningsämne i fjerde och femte klasserna. Latinundervisning vid denna skola har nemligen syns Utskottet alldeles obehöflig, eftersom, enligt det i 27:de punkten intagna förslaget till normalstat, Stockholm skulle erhålla 5 läroverk, i hvilka latinundervisning meddelades i nyssnämnde klasser.

Utskottet anser sig därför böra föreslå,

24:o att Kongl. Maj:ts nådiga proposition i denna punkt varder af Riksdagen på det sätt bifallen, a) att i Stockholm inrättas ett fullständigt realt elementarläroverk med nio ett-åriga klasser, hvori dock undervisning meddelas endast i de reala ämnena, samt b) att läroverket i Sundsvall, som nu är femklassigt, tillökas med fyra ett-åriga reala öfverklasser.

25 att reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken indrages och vid vissa af dessa läroverk ersättes genom sjelfständiga högre realklasser.

Enligt i motiveringen till denna punkt meddelade uppgifter har lärjungarnes antal i den reala liniens fyra öfre klasser under lång tid visat sig vara i aftagande och har under de senare åren icke varit större, än att det skulle kunna undervisas vid 3 eller 4 läroverk i stället för, såsom nu är händelsen, vid 31. Derjemte är fördelningen af dessa lärjungar på de olika läroverken mycket ojemn. Under sådana förhållanden, — och då det blefve möjligt att för en vida mindre summa, än den som nu utgifves för att vid alla de högre elementarläroverken upprätthålla en otillfredsställande undervisning på en reallinie, som oftast eger få, stundom ingen lärjunge, vid ett mindre antal läroverk åstadkomma en fullständig och god undervisning åt en talrikare skara af lärjungar, lifvade af gemensamma intressen och sträfvanden och ofta satta i tillfälle att der praktiskt

förbereda sig för den verksamhet, som en gång skall blifva deras — anser Departements-chefen, att sjelfständiga högre realklasser, utom vid de förut nämnda fristående realläroverken i Stockholm och Sundsvall samt det redan såsom sådant verkande läroverket i Westervik, böra inrättas vid de högre läroverken i Örebro, Göteborg, Malmö och Karlskrona; och har vid valet af dessa städer afseende blifvit fäst dels å det behof af en högre realbildning, som gjort sig gällande inom dessa orter, och som kan anses ådagalagdt genom det talrikare antal lärjungar, hvilka vid dervarande läroverk begagnat sig af undervisningen i realliniens högre klasser, dels derå, att ingen vidsträcktare del af riket måtte gå miste om ett sådant läroverk, der dess på reallinien studerande ungdom kunde bekomma en önskad utbildning.

I det föregående har Utskottet sökt framlägga skäl för den åsigt, att för tillgodoseende af den reala bildningens behof i vårt land erfordras, utöfver den femte klassens pensum, dels en fyra-årig, dels en två-årig skolkurs. För dem, hvilka ämna genomgå den längre af dessa kurser, skola sannolikt de ofvannämnda läroverken, under förutsättning, att vid dem realliniens kurs blir nio-årig, visa sig fullt tillräckliga, åtminstone under temligen lång tid.

Deremot torde de lärjungar, hvilka komma att bestämma sig för den lägre kursen, snart blifva så många, att de icke kunna rymmas i nyssnämnda läroverks två lägre klasser. Redan nu är antalet af dem, för hvilka en sådan två-årig kurs är behöflig, icke obetydligt. Den hastiga utveckling, i hvilken det industriella lifvet i vårt land nu är stadt, gifver stöd åt den förmodan, att detta antal snart skall ytterligare växa. Dessutom skulle en inskränkning till blott sju städer i vårt land af hvarje tillfälle till en öfver de fem nedre klassernas kurs utsträckt realbildning innebära en obillighet mot de orter, å hvilka de högre realklasserna redan nu äro mera talrikt besökta. Ett sådant steg innebure jemväl, enligt Utskottets tanke, ett allt för hastigt återgående från de med betydliga uppoffringar förenade och af en ingalunda föraktlig framgång åtföljda bemödanden, som under en lång följd af år egt rum, att genom beredande af tillfälle för högre realbildnings vinnande gå tidens växande kunskapsbegär till mötes.

Af dessa skäl anser Utskottet två-åriga reala öfverklasser böra inrättas åtminstone i fyra städer; och med afseende fäst dels å medeltalet af lärjungar på reallinierna i de olika läroverken, dels å städernas läge skulle det finna mest ändamålsenligt, om sådana två-åriga realöfverbyggnader anordnades vid de högre elementarläroverken i Gefle, Norrköping, Jönköping och Karlstad.

På grund häraf hemställer Utskottet,

- 25:o att Riksdagen ville på sådant sätt bifalla hvad Kongl. Maj:t i denna punkt föreslagit,
- a) att reallinien i de fyra öfre klasserna vid de högre elementarläroverken med undantag af läroverket i Vestervik indrages;
  - b) att sjelfständiga fyra-åriga realöfverklasser upprättas vid de högre elementarläroverken i städerna Örebro, Göteborg, Malmö och Karlskrona; samt
  - c) att två-åriga reala öfverklasser upprättas vid elementarläroverken i Gefle, Norrköping, Jönköping och Karlstad.

Af det Kongl. Maj:ts nådiga Proposition bilagda förslag till normalstat, har Utskottet funnit, att Nya Elementarskolan i Stockholm är upptagen bland högre läroverk med latinöfverklasser samt med ett lärareantal, som icke obetydligt understiger det i nu gällande normalstat, hvaraf synes framgå, att reallinien vid nämnda läroverk vore ämnad att indragas.

Utskottet för sin del har icke funnit skäl förekomma för en så väsentlig förändring af nämnda läroverk, hvilket fyllt sin uppgift såsom profskola på ett tillfredsställande sätt, och anser derjemte för undervisningsväsendet gagneligt att i landet finnes åtminstone ett högre elementarläroverk, som ej är inrättadt på samma sätt som de öfriga, och i hvilket undervisningen kan ordnas med större frihet. Enligt Utskottets mening bör vid detta läroverk äfven meddelas undervisning å fullständig reallinie.

På grund häraf och på det att Nya Elementarskolan må kunna fortfarande verka i samma syfte som hittills, hemställer Utskottet,

- 26:o det Riksdagen måtte för sin del besluta, att Nya Elementarskolan i Stockholm bibehålles med oförändrad lärarestat.

26:o att åtskilliga rektorers och öfningslärares löneförmåner förändras;

27:o att en i denna punkt framlagd normalstat för de särskilda läroverken antages.

Dessa båda punkter har Utskottet ansett stå i det förhållande till hvarandra, att de böra behandlas i ett sammanhang. Hvad då först den

26:te punkten angår, så har Departements-chefen deri, i fråga om rektorernas aflöningar, uttalat den meningen, att desamma borde vara hufvudsakligen beroende af det större eller mindre arbete, deras tjänst dem ålägger, och derjemte ansett att, då detta arbete i väsentlig mån bestämdes af läroverkets omfattning och lärjungarnes myckenhet, rektorernas lönerna borde göras beroende af lärjungeantalet vid läroverken samt derjemte af rektorernas egenskap af att vara konsistorieledamöter eller ej.

Fastän oförnekligt är, att, i allmänhet taget, rektorsgöromålen ökas i mån af lärjungeantalets tillväxt, anser Utskottet likväl mindre tjenligt, att rektorernas lönerna vid samma slags läroverk bestämmas olika, endast därför att lärjungarnes mängd är något större vid somliga läroverk än vid andra. Utgår man från en sådan grundsats, torde det nemligen blifva ganska svårt att finna rätta gränsen der ett högre lönebelopp skulle inträda. Dertill kommer att vid ett och samma läroverk antalet af lärjungar kan vara ganska omvexlande. Utskottet har därför här velat såsom sin åsigt uttala, att det torde vara mest med rättvisa och billighet öfverensstämmande, att rektorernas aflöning gjordes beroende hufvudsakligen på läroverkens olika karakter, på deras egenskap af tre- eller femklassigt, fullständigt högre läroverk på både klassiska och reala linien, eller på endera linien; samt att rektorernas egenskap af konsistorieledamöter icke bör inverka på bestämmandet af rektorernas löner.

Då emellertid Utskottets uppmärksamhet blifvit fast derpå att rektorerna vid flere af de högre elementarläroverken äro så betungade af ekonomiska och kamerala göromål för läroverkens räkning, att det ofta måste menligt inverka på deras egentliga ämbetsverksamhet — lärarekallets utöfning och läroverkens närmaste styrelse — har Utskottet, i likhet med senaste läroverkskomité, ansett att, på det denna olägenhet måtte blifva afhulpen, åt rektorerna vid dylika läroverk borde beredas tillfälle att antaga särskilda biträden för de kamerala och ekonomiska göromålen, och att medel för detta ändamål borde af Riksdagen framdeles anvisas.

Hvad Departements-chefen vidare i nämnda punkt hemställt och Kongl. Maj:t i sin nådiga Proposition föreslagit om förbättrade löneförmåner för öfningslärarne vid Vesterviks och Luleå högre elementarläroverk samt för lärarne i sång och teckning vid de lägre elementarläroverken har deremot synts Utskottet välgrundadt, och då det jemväl är önskligt, att dessa lärare redan vid nästa år komma i åtnjutande af de föreslagna löneförhöjningarna, har Utskottet ansett sig böra tillstyrka, att särskilda anslag därför beviljas.

Uti 27:de punkten har Departements-chefen framlagt en normalstat för de af honom föreslagna läroverken. Efter tagen kändedom om denna

normalstat, har Utskottet, för att i någon mån visa att, med någon omflyttning af lärarne, kostnaderna för dessas aflönande ej blifva nämnvärdt större genom bifall till de af Utskottet framlagda förslag till läroverksorganisation, än om de af Kongl. Maj:t i sådant afseende föreslagna bestämmelserna genomföras, trott sig böra meddela följande inom Utskottet upprättade tabellariska uppgift på det normalantal lärare, som enligt Utskottets åsigt skulle vara erforderligt vid de af Utskottet föreslagna läroverken:

	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnastik- Lärare.	Musik- Lärare.	Tecknings- Lärare.
▲) Högre läroverk, med 4 öfverklasser såväl på latin- som real-linien.						
1) Med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring.						
Göteborg	1	9	10	1	1	1
2) Med lektorer utan konsistoriel tjänstgöring.						
Örebro	1	9	9	1	1	1
Malmö	1	9	9	1	1	1
Karlskrona	1	9	9	1	1	1
B) Högre läroverk med 4 öfverklasser på latinlinien sam 2 öfverklasser på real-linien.						
1) Med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring:						
Karlstad	1	7	9	1	1	1
2) Med lektorer utan konsistoriel tjänstgöring:						
Gefle	1	7	8	1	1	1
Norrköping	1	7	8	1	1	1
Jönköping	1	7	8	1	1	1
C) Högre läroverk med endast på latin-linien 4 öfverklasser.						
1) Med lektorer, som hafva konsistoriel tjänstgöring:						
Linköping	1	6	8	1	1	1
Skara	1	6	8	1	1	1
Westerås	1	6	8	1	1	1
Strengnäs	1	6	8	1	1	1
Wexiö	1	6	8	1	1	1
Kalmar	1	6	8	1	1	1
Hernösand	1	6	8	1	1	1
Visby	1	6	8	1	1	1
Transport	16	112	134	16	16	16

	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnasiek- Lärare.	Musik- Lärare.	Tecknings- Lärare.
2) med lektorer utan konsistoriel tjänstgöring. Transport	16	112	134	16	16	16
a) Stockholms Norra	1	5	8	1	1	1
Stockholms Södra	1	5	8	1	1	1
Upsala	1	5	8	1	1	1
Venersborg	1	5	8	1	1	1
Falun	1	5	8	1	1	1
Lund	1	5	8	1	1	1
Kristianstad	1	5	8	1	1	1
Helsingborg	1	5	8	1	1	1
b) Hudiksvall	1	5	7	1	1	1
Nyköping	1	5	7	1	1	1
Halmstad	1	5	7	1	1	1
Östersund	1	5	7	1	1	1
Umeå	1	5	7	1	1	1
Luleå	1	5	7	1	1	1
D) Högre läroverk med endast på real- linien 4 öfverklasser:						
Vestervik	1	4	7	1	1	1
Sundsvall	1	4	7	1	1	1
E) Högre läroverk, med 4 öfverklasser, uteslutande reall:						
Stockholm	1	4	6	1	1	1
F) Nya Elementarskolan i Stockholm, oförändrad organisation	1	7	11	1	1	1
G) Femklassiga läroverk:						
Stockholm, Jakobs	1	—	5	1	1	1
» Katarina	1	—	5	1	1	1
» Ladugårdslands	1	—	5	1	1	1
Norrhelge	1	—	5	1	1	1
Enköping	1	—	5	1	1	1
Eksjö	1	—	5	1	1	1
Transport	40	201	301	40	40	40

	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnasiek- Lärare.	Musik- Lärare.	Tecknings- Lärare.
Transport	40	201	301	40	40	40
Mariestad	1	—	5	1	1	1
Borås	1	—	5	1	1	1
Lidköping.....	1	—	5	1	1	1
Eskilstuna	1	—	5	1	1	1
Arboga	1	—	5	1	1	1
Ystad	1	—	5	1	1	1
Karlshamn	1	—	5	1	1	1
Landskrona	1	—	5	1	1	1
Uddevalla.....	1	—	5	1	1	1
Göteborg	1	—	5	1	1	1
Kristinehamn	1	—	5	1	1	1
Piteå.....	1	—	5	1	1	1
H) Treklassiga läroverk:						
Söderhamn	1	—	2	1	1	1
Söderköping	1	—	2	1	1	1
Vadstena	1	—	2	1	1	1
Vimmerby	1	—	2	1	1	1
Alingsås.....	1	—	2	1	1	1
Sköfde.....	1	—	2	1	1	1
Askersund	1	—	2	1	1	1
Sala	1	—	2	1	1	1
Engelholm	1	—	2	1	1	1
Göteborg	1	—	2	1	1	1
Varberg	1	—	2	1	1	1
Oskarshamn	1	—	2	1	1	1
Amål	1	—	2	1	1	1
Filipstad	1	—	2	1	1	1
Arvika.....	1	—	2	1	1	1
Skellefteå	1	—	2	1	1	1
Vernamo	1	—	2	1	1	1
Sölvesborg	1	—	2	1	1	1
Ronneby	1	—	2	1	1	1
Transport	71	201	399	71	71	71

	Rektorer.	Lektorer.	Adjunkter.	Gymnasialk Lärare.	Musik- Lärare.	Tecknings- Lärare.
Transport	71	201	399	71	71	71
Treleborg	1	—	2	1	1	1
Strömstad	1	—	2	1	1	1
Marstrand	1	—	2	1	1	1
Haparanda	1	—	3	1	1	1
I) Tvåklassigt läroverk: Örnsköldsvik, oförändrad organisation	1	—	1	1	1	
Summa	76	201	409	76	76	75

Då rektorer och öfningslärare äro upptagna till samma antal i såväl Kongl. Maj:ts förslag till normalstat, som i Utskottets beräkning, torde för utrönande af den skilnad i kostnader, som uppkommer vid tillämpningen af dessa båda förslag, endast böra tagas i betraktande lektorernas och adjunkternas deri upptagna olika antal. Kongl. Maj:t har i den af honom föreslagna normalstaten upptagit 208 lektorer och 387 adjunkter, under det enligt Utskottets återopade beräkning skulle erfordras 201 lektorer och 409 adjunkter. Med beräkning af normallönerna, 2,000 R:dr för en lektor och 1,000 R:dr för en adjunkt, skulle således sammanlagda lönerna för dessa lärareklasser uppgå, enligt Kongl. Maj:ts förslag, till ett belopp af 803,000 R:dr, och enligt Utskottets tabell till 811,000 R:dr. Således skilnaden 8,000 R:dr.

I fråga åter om godkännande af den normalstat, som Kongl. Maj:t förelagt Riksdagen, anser sig Utskottet böra anföra, att enär de vid elementarläroverken erforderlige lärarnes antal är i väsentlig mån beroende af det beslut, angående dessa läroverks organisation, hvilket Kongl. Maj:t kan komma att, till följd af Riksdagens derom uttryckta åsigt, fatta, och elementarlärarnes anspråk på förbättrade lönevilkor, hvarom underdåniga framställningar till Kongl. Maj:t inkommit och hvilka, såsom grundade på billighet, enligt Utskottets öfvertygelse icke kunna förbises, lämpligast torde böra i sammanhang med andra erforderliga förändringar i nu gällande aflöningsstat prövas; samt då dessutom genomförandet af ele-

mentarläroverkens reorganisation endast småningom kan ske och något förökadt anslag i sådant ändamål för den närmaste tiden för den skull icke lär erfordras, någon normalstat för närvarande icke gerna kan bestämmas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställer Utskottet,

27:o. a) att den af Kongl. Maj:t i nåder föreslagna normalstat icke måtte af Riksdagen fastställas; men att Riksdagen, för läroverkens fortsatta verksamhet och för tillämpning af de i Kongl. Maj:ts nådiga proposition angifna och af Riksdagen antagna eller utan erinran lemnade grunder för ordnande af elementarläroverken, måtte ställa till Kongl. Maj:ts förfogande det för samma läroverk nu utgående reservationsanslag 1,691,047 R:dr 56 öre, intilldess de förändringar i nuvarande stat, som deraf blifva en följd, kunna varda för Riksdagen framlagda och af densamma pröfvade, äfvensom att Kongl. Maj:t behagade taga under öfvervägande behofvet af lönetillökning för elementarläroverkens lärare;

b) att i följd häraf Riksdagen ej heller nu måtte ingå i pröfning af det förslag till förändrad aflöning för en del rektorer, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen, men att Riksdagen derjente — med förklarande, att den anser, att ett särskildt biträde för rektorerna vid de högre elementarläroverk, der deras göromål äro mest betungande i och för räkenskapsföringens samt i allmänhet de ekonomiska och kamerala göromålens bestridande, bör af rektor anställas — måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t tacktes till nästsammanträdande riksdag framlägga ett förslag i dylik riktning samt på samma gång äska det belopp, som för ändamålet må erfordras; och

c) att det belopp, stort 18,250 R:dr, hvilket erfordras till löneförhöjning för såväl öfningslärarne vid de högre elementarläroverken i Luleå och Vestervik, som för lärarne i sång och teckning vid de fem- och treklassiga läroverken äfvensom för gymnastikläraren vid

Piteå femklassiga läroverk, måtte ställas till Kongl. Maj:ts disposition under nästkommande år 1874.

Slutligen och då anslaget till pedagogier och folkskolor redan blifvit af Riksdagen, på af Stats-Utskottet i dess Utlåtande N:o 10 gjord hemställan till beloppet fastställt, anser sig Utskottet, såsom svar på hvad i den nådiga propositionen rörande samma anslag yttras, endast

28:o. böra nämnda förhållande omförmåla.

Enär bland de bestämmelser, som förekomma i det förslag till läroverksstadga, hvilket af senaste skolkomité blifvit framlagdt, finnas åtskilliga, i afseende på hvilka Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet icke kunnat dela den mening, som hos flertalet af komiténs ledamöter gjort sig gällande, och bland dessa bestämmelser finnas några, hvilka framför de andra synts honom ega en för elementarundervisningen i dess helhet större och mera genomgripande vikt, så har han ansett sig böra i afseende å dessa uttala sin från komiterades skiljaktiga åsigt.

Den *första* af dessa bestämmelser rörer undervisningen i modersmålet och bestämmandet af detta läroämnes omfattning.

I afseende härå anser Departementschefen ändamålsenligast, att jemte läsningen af danska och norska författare plats äfven beredes för läsning af det fornnordiska språkets litteratur, och att åt detta ämne, i den mån kunniga lärare deruti finnas, göres till föremål för lämplig undervisning under de lärotimmar, som blifva anslagna åt modersmålet i de öfre klasserna.

Liksom Departementschefen är Utskottet öfvertygadt derom, att äfven den ofullständiga bekantskap med fornspråket, hvilken på sådant sätt kunde vinnas, skulle hos mången yngling väcka en innerligare kärlek till modersmålet och en ädel sträfvan att efter förmåga bidraga till dess frigörande från främmande och obehöriga inflytelser.

Den *andra* af de i fråga varande bestämmelserna är den, i hvilken de komiterade föreslagit, att de nu hvarje läsdag förekommande gymnastik-halftimmarne skulle inskränkas till fyra i veckan, hvarvid Departementschefen, med hufvudsakligt afseende på de under dessa halftimmar

anordnade kroppsöfningarnas dietiska betydelse, uttalar den åsigten att de böra dagligen förnyas.

Den tredje bestämmelsen angår rektorsembetet vid de högre läroverken, i afseende på hvilket komiterade föreslagit att det måtte göras fast i likhet med rektorsbefattningarna vid de lägre läroverken, hvaremot Departements-chefen på anförda grunder anser nämnda embete hädanefter såsom hittills böra tillsättas genom förordnande för viss tid.

Utskottet, som anser Departements-chefens åsikter rörande här omförmälda punkter stödja sig på fullt tillräckliga grunder, anser sig därför endast böra hemställa,

29:o. att Riksdagen ville lemna dessa yttranden utan anmärkning.

Stockholm den 30 April 1873.

Å Särskilda Utskottets vägnar:

ALB. EHRENSVÄRD.

Reservationer:

af Herr Grefve A. Ehrensvärd: »Då den närvarande tidpunkten icke synes gynsam för ett sådant ordnande af rikets elementarläroverk, att s. k. klassiska eller latinskolor, inskränkta till ett färre antal och förlagda endast i Stockholm och stiftstäderna, blefve helt och hållet skilda från realskolorna, hvartill öfriga högre läroverk borde förändras, och det inom Utskottet väckta förslaget om att undervisningen endast i de två nedersta klasserna skulle vara gemensam, med tyska som grundläggande språk, samt latin och engelska inträda samtidigt i den tredje klas-

sen, icke heller torde för närvarande kunna påräkna mera understöd utom Utskottet, än det vunnit inom detsamma, har jag bort i de flesta fall biträda Utskottets yttrande i afseende å de grunder för läroverkens ordnande, hvilka äro angifna i det vid den Kongl. propositionen fogade Statsrådsprotokoll för den 3:dje sistl. Januari. Dessa grunder hafva nemligen synt mig i allmänhet kunna möjliggöra en sådan jemkning i organisationen af vårt skolväsende, hvarigenom ganska många af de brister, som för närvarande erkänt vidlåda detsamma, blefve afhjulpna, helst om, på sätt Utskottet afven förordat, verksamma åtgärder för en fullständig lärarebildning blifva så skyndsamt anordnade, att resultaten af densamma må komma landet till godo ungefär samtidigt med att den nya organisationen i någon större utsträckning kan komma att sättas i verket. I några väsentligare punkter har jag emellertid icke kunnat biträda Utskottets tillstyrkanden, och begagnar därför min rätt att härför anföra mina skäl.

Den första punkten rör antalet af *språk*, som af skolans alla lärjungar måste läsas. Att för allmän bildning kännedom af de moderna språken är nödig, lär ingen vilja bestrida, men deraf följer icke, efter min mening, att hvarje skolans lärjunge ovilkorligen skall inhemta dem alla. Å klassiska linien A skola, enligt Utskottets tillstyrkande af Departementschefens förslag, läsas 2 döda språk, grekiska och latin, samt, förutom modersmålet, 2 lefvande språk, tyska och fransyska, således 5 språk. Å klassiska linien B läses åter endast ett dödt språk, latin, men, förutom modersmålet, 3 lefvande språk, tyska, fransyska och engelska, således afven 5 språk. Å den reala linien slutligen läsas, jemte modersmålet, 3 andra lefvande språk, tyska, fransyska och engelska. Emot att samtliga dessa språk utgöra föremål för undervisning i skolan har jag intet att anmärka, men tror det icke vara nödvändigt att därför göra undervisningen i dem alla obligatorisk för skolans alla lärjungar å de särskilda linierna, utan önskar jag, att det må öfverlemnas åt målsmän att bestämma om lärjunge skall läsa både franska och engelska å latinlinien B samt den reala linien, och fransyska å klassiska linien A. Denna valfrihet i afseende å de moderna språkstudierna skulle jag naturligtvis ha velat utsträcka att omfatta afven tyska språket, om icke detta språk vore gjordt till grundläggande, vid hvilket förhållande det är klart, att någon dispens från detsammas läsande icke kan medgifvas. Jag anser ynglingen i allmänhet bättre tjent med att, förutom modersmålet, grundligen känna ett lefvande språk, än att hafva tarfliga insigter i flera sådana, och då sannolikt ingenting mera bidragit till den allmänna klagan öfver lärjungarnes öfveranstängning, än de många språk, hvilka såsom obligatoriska ämnen förekomma i skolan, har jag trott det vara skäl, att, på sätt jag förordat,

håri söka åstadkomma en rättelse. Någon synnerligt stor svårighet att bereda lämplig sysselsättning åt de lärjungar, som blefve befriade från ett af de främmande språken, kan väl icke gerna uppstå; och anser jag för öfrigt att det icke tillkommer *skolan*, utan *målsman* att föranstalta en sådan. På grund häraf vågar jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen i sammanhang med behandlingen af 7:de punkten i Utskottets utlåtande, ville besluta att i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t, vid upprättandet af den förväntade nya Skolstadgan, täcktes taga i nådigt öfvervägande huruvida icke valfrihet kunde medgifvas lärjunge i läsningen af ett af de främmande språken, fransyska eller engelska.

Den andra frågan, i hvilken jag befunnit mig i minoriteten, beträffar Utskottets slutliga tillstyrkande i afseende å 21:a och 22:a punkterna af åberopade Statsrådsprotokollet, och uti hvilken Utskottet, sedan det på goda skäl förordat indragningen af 4 i Stockholm dels befintliga dels obefintliga 2-klassiga läroverk, tillstyrker att af de öfriga 7 de sex skola utvidgas till 3-klassiga och att samma förmån skall vederfaras *pedagogien* i Engelholm.

Utan att lägga någon alltför stor vikt vid den, dock icke alldeles obetydliga ökade kostnad, som häraf måste härflyta, har jag af rent principiella skäl icke kunnat biträda detta Utskottets förslag. Att så väl tvåklassiga elementarläroverk som äfven pedagogier böra upphöra, derom är jag helt och hållet af samma mening som Utskottet, men jag kan därför icke inse nödvändigheten eller lämpligheten af att ersätta dem med ett slag af läroverk, som, till följd af deras belägenhet i åtskilliga af våra obetydligaste städer eller köpingar och åtskilliga andra omständigheter, i allmänhet icke äro eller kunna vara fullt tillfredsställande. Jag har trott, att när man ville underkasta sig de stora obehag och äfven vådor, som äro oskiljaktiga från hvarje mera eller mindre genomgripande förändring af läroverken för landets ungdom, hade det varit skäl att begagna det tillfället, för att i afseende å just de lägre nu varande elementarläroverken vidtaga en sådan förändring, som, jemte det att dessa små läroverk komma att bättre än hittills motsvara flertalet ynglingars behof i de smärre städer, der de i allmänhet äro förlagda, äfven större frihet lemnades åt dem att efter lokala förhållanden ordna sin undervisning, på samma gång som kommunen tillerkändes

erkändes större så väl skyldigheter som rättigheter i afseende å deras upprättande och ordnande, samt staten inskränkte sig till att i något visst förhållande undertödja dem och, på grund af det understödet, med lätt hand öfvervaka skolans verksamhet. Såsom man nu vill ordna de 76 elementarläroverken blir det treklassiga läroverket underskola för det femklassiga, och detta för det högre, klassiska eller reala. Följden häraf måste blifva den, att all undervisning å skolans olika stadier och öfverallt der staten har en skola blir ordnad efter ett och samma snitt, blir stöpt i en och samma form, och kommunen sjelf, vand att emottaga allt af staten, fortfarande komma att inskränka sitt intresse för den skola hon fått hos sig förlagd, till att klaga öfver att den undervisning, som der lemnas, är otillräcklig och ofullständig för den lifs-verksamhet, till hvilken flertalet af skolans alumner nödvändigtvis måste komma att egna sig. Väl är det sant, att i dessa lägre elementarskolor, under närvarande förhållanden, en eller annan lärjunge börjar sina studier för att sedermera fortsätta dem i ett fem- eller sjuklassigt läroverk, men det stora flertalet af lärjungarne gå icke den vägen: de sluta sin skolgång med andra eller tredje klassen; så har det skett och så kommer det att fortgå, äfven om de treklassiga läroverken ordnas i enlighet med Utskottets åsigt; och hvad ha lärjungarne då inhemtat? Svaret, om det gifves opartiskt och utan förutfattade meningar, måste blifva: litet tyska, men för öfrigt mindre än hvad de skulle ha lärt under samma tid i en väl skött folkskola. Det kan icke, efter min förmening, vara rätt att statens medel och dess än dyrbarare ungdom och lärarekrafter på så sätt förslösas, endast därför att ett ringa fåtal, några få procent af skolans hela lärjungeantal, skall beqvämt kunna öfvergå till en högre skola. Förr eller senare måste detta förändras, och ju förr det sker, desto bättre tror jag det är så väl för de orter, der de mindre läroverken äro förlagda, som för den studerande ungdomen i allmänhet, ja för hela landet.

I denna öfvertygelse har jag inom Utskottet föreslagit, att rikets elementarläroverk skulle utgöras af dels lägre med fem klasser och dels högre med sju eller nio klasser, hvaremot alla öfriga, så väl tre- som tvåklassiga elementarläroverk samt pedagogier, efter hand och i den mån sådant kunde ske utan att träda någons lagliga rättigheter för nära, skulle indragas, samt ersättas, under vissa vilkor, af *lägre real-skolor* eller så kallade *borgarskolor*. Sådana skolor finnas, som bekant, i de flesta länder, och att man så länge kunnat hos oss undvara dem, kan näppeligen förklaras af annat, än att anställning i statens

eller kyrkans tjänst varit det mål, som uteslutande hägrat för ungdomen och dess målsmän, och att först under den aldra sista tiden, då till följd af näringarnes hastiga utveckling och de många tillfällen till förmånlig anställning inom dem, å högre eller lägre trappsteg, som erbjudits, samtidigt med att en successiv fortgående nedsättning egt rum i de inkomster statens tjenare åtnjutit, man börjat inse att säker utkomst, gagnande och hedrande verksamhet kunde ernås äfven å andra vägar, än den, som ledde till anställning i statens eller kyrkans tjänst. Ett erkännande af den ungdoms rätt till för densamma lämplig undervisning, hvilken tidigare måste utträda i lifvet och icke har tillfälle att genomgå den lärda skolans alla klasser, har äfven skett i det statsråds-protokoll, som ligger till grund för Kongl. Maj:ts nådiga Proposition genom den så kallade klass-afslutning som säges skola anordnas i tredje klassen af elementarläroverken och efter planen således äfven skulle ega rum i sista klassen af de treklassiga elementarläroverken. Redan förut har jag sagt, att jag anser det otänkbart, att så väl de tre underklasserna i de högre skolorna som de treklassiga elementarläroverken, enligt Kongl. Maj:ts förslag, faktiskt blifva annat, än förberedande för de fortsatta studierna i elementarläroverken, och jag är glad att så väl i detta hänseende, som i afseende å de läroverk, af hvilka jag anser dessa böra ersättas, kunna åberopa komiterades för revision af gällande skolstadga, utlåtande pag. 97 och följande, till hvilket jag ber att få hänvisa.

En blick på de kurser, som enligt punkten 14 i statsråds-protokollet, skulle utgöra föremål för den omtalade afslutningen, visar ock att någon sådan icke kan komma att finnas i den mening, som detta ord allmänneligen förstås, för de barn, som skulle sluta sin skolgång med den tredje klassen. Och erinrar man sig att dessa barn i regeln skulle vara högst 12 år gamla, så tror jag mig också berättigad att tillägga, att ingen så kallad elementarskola kan för deras behof meddela en tillfredsställande afslutning. En sådan kan i sjelfva verket endast beredas i en högre realskola, men icke ens af den vid så tidig ålder. Den behöfves icke heller då, men realskolan kan och bör lemna den fullt tillfredsställande vid den tid, då barnet i de aldra flesta lifsförhållanden våra småstäder erbjuda måste se sig om efter utkomst, det vill säga omkring det trettonde eller fjortonde året. Den lägre realskolan, sådan jag tänkt mig den efter de föredömen som finnas i andra länder, måste ansluta sig till folkskolan och ifrån början anlägga på en uteslutande praktisk undervisningsmetod, för att med minsta möjliga omvägar och på kortast möjliga tid direkt förbereda lärjungen för utträdet i lifvet och att, som det blifvit sagdt i en till Utskottets ledamöter utdelad afhandling i skol-

frågan, »utrusta honom med de kunskaper och färdigheter, som böra förnämligast tagas i anspråk inom de verksamhetsområden, som antagas vänta honom». Heldre än att sjelf försöka utveckla huru detta kan ske, torde det tillåtas mig att ur nyss åberopade lilla skrift, hvilken utanför Utskottet torde ha blifvit mindre uppmärksammas än den förtjenar, anföra hvad den synbarligen med ämnet förtrogne författaren här om yttrar:

»Sålunda är till en början uppenbart, att de s. k. färdigheter, som höra till skolbildningen, inom de lägre läroverken måste intaga en vida mer framstående plats än inom de nämnda klasserna (nemligen de 3 lägre i elementarläroverk). Dessa hafva nemligen endast att begynna en utbildning, som under den följande skolkursen fortsättes; de förra deremot hafva att inom den korta rymden af en omkring tre-årig kurs bibringa dessa färdigheter i ett för det praktiska lifvets behof tillräckligt mått. De måste därför åt utbildningen af lärjungarnes färdighet i räkning, i välskrifning och i teckning egna vida mer tid och arbete än i de förra lämpligen kan ske. Gå vi till de särskilda läroämnena, visar sig äfven vid dem en motsvarande skilnad. Den lägre realskolan måste vid sin undervisning i *främmande språk* begränsa det grammatikaliska studiet till det oundgängligen nödvändiga, men deremot genom ett mera utsträckt litteraturstudium samt genom öfningar i språkets skriftliga och muntliga behandling på lämpliga ämnen, gifva lärjungen den språkkunskap, som han vid sitt utträde i lifvet bäst behöfver. Äfven i afseende på *modersmålet* måste ett liknande förhållande ega rum, redan af det skäl, att det grammatikaliska studiet af detta inom skolan måste idkas i samband med, och sålunda äfven beroende af, det främmande språkets. Den lägre realskolan måste därför inskränka sig till det nödvändigaste af modersmålets grammatik men i stället så mycket mer söka utbilda sina lärjungars färdighet i dess praktiska användning, sådan denna kräfves inom de allmänna verksamhetsarter i lifvet, för hvilka hon vill bilda. Hon måste ock därför åt detta ämne anvisa mera tid än en god undervisningsplan för de högre elementarläroverkens nedersta klasser kan eller bör medgifva. Hvad den *matematiska* undervisningen angår är redan påpekadt, huruledes räknefärdighetens utbildning i den lägre realskolan måste erhålla en framstående vikt. Men härtill inskränker sig icke olikheten i detta hänseende mellan nämnda läroverk och motsvarande klasser af det högre elementarläroverket. Många aritmetiska och geometriska satsar, som vid det senare först i de högre klasserna förekomma, i den mån lärjungens vunna framsteg göra det för honom möjligt att inse deras grund, böra vid det förra, oaktadt en sådan möjlighet ej finnes för handen, ändock meddelas i anseende till deras stora användbarhet i det dagliga lifvet. Icke heller *naturläran* kan iden lägre realskolans tre-

åriga bildningskurs meddelas efter samma plan som bör följas vid det högre elementarläroverket. Då det förra har att bibringa en afslutad kurs i detta ämne, bör denna omfatta samtliga naturens riken i sina allmännaste grunddrag jemte populär förklaring af de vanligaste naturföreteelserna; den bör således vara till omfattningen större, men mindre i enskildheter ingående än den, som meddelas i elementarläroverkets lägsta klasser. *Geografien*, hvilket ämne för den lägre realskolan eger en större betydelse än det i de lägre klasserna af elementarläroverket billigtvis kan fordra, bör i den lägre realbildningskursen, liksom inom den högre, i väsentlig mån bestämmas af hänsynen till de särskilda ländernas naturbeskaffenhet och deras deraf beroende betydelse för industrien och handeln. Den *historiska* undervisningen måste visserligen inom den lägre realskolan liksom inom de tre första klasserna af elementarläroverket inskränkas till ett sammandrag af fäderneslandets historia; men här framträder dock dess nyare historia med jemförelsevis stora anspråk på en utförligare behandling, hvarjemte äfven denna undervisning synes böra, såsom 1820 års skolordning för apologistkolorna föreskref, omfatta grunddragen af fäderneslandets statskunskap. Beträffande slutligen *kristendomsundervisningen*, kan väl den kurs, som på bägge hållen är att inhämta, sägas vara densamma, omfattande katekesen och bibliska historien jemte bibelläsning; men otvifvelaktigt är, att den insigtsfulle religionsläraren skall, såväl i valet af hvad han förelägger sina lärjungar, som i sättet för meddelandet af de lärdomar han vill inskräpa hos dem, förfara helt annorlunda, om han vet sig förbereda dessa lärjungar för ett direkt utträde i lifvet, än om han förutsätter, att de fortfarande skola kvarstanna vid läroverket och inom dess högre klasser vidare utvidga sin kristendomskunskap under hans egen eller annan lärares ledning.»

Det är min öfvertygelse, att flertalet af våra mindre städer och köpingar likasom kringliggande landsorter skola, i mån som skolor, inrättade att verka på det sätt här angifvits, hinna att uppstå, blifva långt mer belåtna med dem, än med de 3-klassiga läroverk, som enligt Utskottets tillstyrkande skulle, till ett antal af 23, komma att finnas. Och lika öfvertygad är jag derom, att om icke tillfälle beredes för erhållande af en annan real elementarbildning, än som de 3-klassiga elementarläroverken, med sitt hufvudsyfte att bereda till inträde vid högre elementarläroverk, kunna lemna, ganska snart samma klagan öfver de 3-klassiga läroverkens oförmåga att meddela en afslutad allmän medborgerlig bildning skall låta höra sig, och att läroverken, långt ifrån att erhålla det lugn, som för dem är så önskligt, ja oundgängligt, skola blifva föremål för ständigt återkommande ändringsförsök.

Det enda medel häremot, jag har kunnat tänka mig, har varit att börja reformen nerifrån och föreslå en grundlig förändring af statens 3- och 2-klassiga elementarläroverk — ett eller annat af de n. v. 3-klassiga elementarläroverken, t. ex. Åmål och Sköfde, synes kunna förtjena att uppflyttas till 5-klassigt — äfvensom af pedagogierne till kommunala, af staten i viss mån understödda *lägre realskolor* eller s. k. *borgarskolor*. Det förslag härtill, jag inom Utskottet framlade, lyckades icke der vinna tillräckligt understöd, hufvudsakligen emedan man befarade, att detsamma antagande skulle omöjliggöra genomförandet af Kongl. Maj:ts förslag i öfrigt rörande elementarläroverken. Denna farhåga kan jag icke dela, anseende fastmera att man derefter skulle få vida friare händer i afseende å undervisningens ändamålsenligaste anordning i statens allmänna elementarläroverk, de 5-klassiga med eller utan öfverklasser; och ehuru jag visst icke smickrar mig med att mitt förslag nu skall komma att antagas, anser jag mig dock berättigad att äfven här framlägga detsamma till Riksdagens pröfning. Det lyder som följer:

Rikets elementarläroverk äro dels lägre med 5 klasser, dels högre med 7 eller 9 klasser.

De nu befintliga 3-klassiga elementarläroverken — med undantag af det i Piteå, hvilket utvidgas till 5-klassigt — äfvensom de 2-klassiga förändras *efter hand* och i den mån sådant kan ske utan rubbning af lagligen bestående rättigheter till lägre *realläroverk* eller s. k. *borgarskolor*, hvilka ordnas, och af staten understödjas på sätt här nedan stadgas. Enligt samma grunder må till lägre realläroverk jemväl förändras pedagogi, om kommun, i hvilken sådant läroverk är beläget, derom hos Kongl. Maj:t gör underdånig ansökan.

Öfriga pedagogier indragas så snart ske kan.

Det lägre realläroverket, som har folkskolan till underlag och närmast ansluter sig till denna, har till uppgift att åt ynglingar af 10 till 14 års ålder meddela en, jemväl efter lokala förhållanden lämpad, allmän medborgerlig bildning, som fullständigare än folkskolans undervisning förbereder för inträde i lägre tillämpningsskolor och för direkt utträdande i det praktiska lifvet.

Läroämnena i dessa läroverk blifva: *kristendom, modersmålet*, ett af *de moderna främmandespråken* — i de nordligaste länen derjemte *finska* — *aritmetik, elementen af algebra och geometri, teckning* (förmåligast *linearteckning*), *fältmätning* och *öfriga användningar af den praktiska geometrien, historia och geografi samt grunderna af svensk statskunskap, naturlära, skrifning, bokhålleri, sång och gymnastik*.

På ortens behof samt förmåga och vilja att bidraga till sådan

skolas underhåll må bero, om hon skall hafva 3 eller 4 klasser — hvarje klass beräknad för ett år.

Plan för undervisningen uppgöres af inspektor, hvilken utses af chefen för Ecklesiastik-departementet, rektor samt 2 ledamöter, utsedda, den ene af kommunalstyrelsen, och den andre af magistraten, hvilka utgöra skolans styrelse. Bidrager landstinget till skolans underhåll, utser äfven landstinget en ledamot i styrelsen.

Läroplanen underställes chefen för Ecklesiastik-departementet, som eger att densamma för en tid af sex år i sender fastställa. Till chefen för Ecklesiastik-departementet afgifver styrelsen hvarje år berättelse om skolans verksamhet.

Kommun, som önskar att upprätta och underhålla slöjdskola i förbindelse med inom densamma befintligt lägre realläroverk, eger att i samråd med skolans styrelse anordna sådan.

Vill stad eller köping, i hvilken för närvarande icke finnes något statens elementarläroverk, inrätta lägre realläroverk eller till sådant förändra der befintlig pedagogi, göre derom ansökan hos Kongl. Maj:t, som eger att till understöd för sådan skola anvisa $\frac{2}{3}$ af beräknade årliga kostnaden. Sådant statsbidrag må dock ej öfverstiga, vid 3-klassigt realläroverk . . . . . 4,000 R:dr och vid 4-klassigt . . . . . 4,500 »

Samma understödsbelopp tillkommer stad eller köping, som med nådigt tillstånd till lägre realläroverk eller borgarskola förändrar sitt 3- eller 2-klassiga elementarläroverk.

Hvad särskildt angår förslaget om att utvidga den nuvarande pedagogien i Engelholm till 3-klassigt elementarläroverk, så, förutom de skäl jag i allmänhet anfört mot bibehållande eller upprättandet af sådana läroverk, får jag derjemte erinra, att ifall Riksdagen nu bifaller Utskottets hemställan i afseende å pedagogien i Engelholm, det sannolikt icke skall förgå lång tid innan Riksdagen blir kallad att pröfva likartade framställningar om utvidgande till 3-klassiga elementarläroverk af samtliga öfriga pedagogier i riket.

Åberopande förestående vågar jag vördsamt hemställa, att Riksdagen ville,

- 1:o med afslag å Utskottets hemställan i punkten 18, i underdånighet anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke de 3- och 2-klassiga elementarläroverken lämpligen borde förändras till af staten, under vissa vilkor, understödda lägre realskolor

eller borgarskolor, äfvensom att Kongl. Maj:t i ärendet ville till Riksdagen göra nådig framställning.

2:o att Riksdagen ville afslå Utskottets hemställan i 20:de punkten.

Slutligen har jag varit af en annan mening i afseende å Utskottets förslag i 24:de och 25:te punkterna, enligt hvilket skulle inrättas 7 högre läroverk med 4 ett-åriga realöfverklasser belägna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Karlskrona, Örebro, Vestervik och Sundsvall, samt 4 högre läroverk med 2 ett-åriga realöfverklasser i städerna Norrköping, Karlstad, Jönköping och Gefle.

Då af såväl komiterades för revision af läroverksstadgan statistiska uppgifter som den vid ofvan åberopade statsråds-protokoll fogade »öfversigt af medeltalet lärjungar å reala linien vid de högre elementarläroverkens öfverklasser» (pag. 53) framgår att antalet realister i sjelfva verket varit ganska lågt i åtskilliga af de förstnämnda 7 skolorna, och då det synes mig obestriddigt att detta förhållande först småningom skall komma att undergå förändring, kan jag icke finna annat, än att det är ett onödigt slöseri med såväl lärarekrafter som statsmedel, att redan nu upprätta så många fullständiga högre realskolor. Härtill kommer en för mig ingalunda oviktig betänklighet, den nemligen, att då förhållandet med antalet reallärjungar i de högre klasserna under åtskilliga år måste förblifva hufvudsakligen oförändradt, detsamma skall komma att anföras såsom ett bevis *mot* behöfvet af en högre realbildning och *för* nödvändigheten af att bibehålla oförminskadt det stora antal latinskolor, som blifvit föreslagna, men hvilka jag anser lämpligen kunde och borde inskränkas. Jag har därför ansett, att för närvarande man borde inskränka antalet af fullständiga realskolor — med 4 realöfverklasser — till endast 4 och att dessa då borde förläggas i städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall, hvaremot jag ansett att öfriga 3 läroverk af denna kategori, nemligen Karlskrona, Westervik och Örebro, borde, jemte de af Utskottet föreslagna högre läroverk med endast 2 realöfverklasser i Norrköping, Karlstad, Jönköping och Gefle, äfvensom Wenersborg — der medeltalet reallärjungar varit högre än i t. ex. Gefle — förändras till sådana högre skolor med 2 realöfverklasser som Utskottet föreslagit, och anhåller jag således vördsamt,

att, med afslag å Utskottets hemställan i dessa punkter hvad angår antalet och belägenheten af de föreslagna högre läroverken med 4 och 2 realöfverklasser, Riksdagen ville för sin del besluta, att i städerna Stock-

holm, Göteborg, Malmö och Sundsvall skola upprättas sådana läroverk med 4 realöfverklasser, och att i städerna Karlskrona, Westervik, Norrköping, Karlstad, Örebro, Gefle och Wenersborg högre läroverk med 2 realöfverklasser skola inrättas.»

I den sista delen af denna reservation (angående 24:de och 25:te punkterna) instämmer Herr *N. J. Berlin*.

af Herr *N. J. Berlin*:

Vid punkten 1, så vidt den angår afslutandet af undervisningen i det tyska språket i femte klassen på den s. k. klassiska linien.

Vid punkten 5.

Vid punkten 17.

af Herr *O. E. L. Dahm*: vid *punkten 15*: »Jag har ej kunnat biträda Utskottets beslut att föreslå inrättande af realskolor med endast sjuårig kurs. Det torde nemligen ej vara möjligt att vid dessa skolor bibringa ett kunskapsmått, som kan tillfredsställa andra än de mest tarffiga anspråk, och då det antagligen sällan torde inträffa, att yngling, som genomgått ett sjukklassigt realläroverk, gör sig besvär med att fortsätta sina studier ett eller annat år vid något aflägsset fullständigare, så synes Utskottet hafva antagit, att det är möjligt att väl tillgodose den högre realundervisningens kraf genom mindre fullständiga läroverk på den ena orten än på den andra, hvilken uppfattning af förhållandena ej torde vara riktig».

Vid *punkten 25*: »De skäl, som af Utskottet blifvit anförda för ökande af realskolornas antal utöfver hvad Departements-chefen i sitt anförande till statsråds-protokollet föreslagit, synas mig ej fullt giltiga. De statistiska uppgifter, som i nämnda anförande innehållas, visa nemligen att lärjungarnes antal på reallinien varit så ringa, att hvar och en af de 7 föreslagna realskolornas högre klasser ej skulle erhålla mera än omkring 11 lärjungar, om dessa klasser bestämmas till 4, och ej mera än omkring 15, om klasserna bestämmas till 3, ett antal så ringa, att det ej uppgår ens till hälften af det dessa skolor böra kunna undervisa. Måhända beror det nuvarande ringa antalet lärjungar i realliniens högre klasser till någon del derpå, att realundervisningen ej varit eller kunnat vara så väl ordnad, som den hädanefter kunde blifva, men ingen anledning synes vara att antaga, att detta förhållande skulle i någon nämnvärd grad förändras i den närmaste framtiden, så länge det ej är tillåtet att utan
kännedom

känedom om klassiska språk aflägga vissa embetsexamina vid universiteten. Jag har således ej kunnat biträda Utskottets beslut i denna punkt, emedan jag anser det vara ett mindre väl beräknadt användande af allmänna medel att upprätta skolor, som under nuvarande förhållanden antagligen blifva besökta blott af ett fåtal, som följaktligen komma att sakna det för såväl lärare som lärjungar lifvande moment, hvilket hvarje lagom talrik lärjungekrets erbjuder, och som sannolikt ännu under loppet af några år ej kunna förses med fullt passande lärare i dem tillhörande ämnen.»

af Herr *G. F. Almquist*: vid 1:sta punkten: »I Utskottets beslut, att natural-historia skall utgöra ovilkorligt läroämne i öfra klasserna af skolans samtliga linier, har jag icke kunnat deltaga. Då vidsträcktare studium af alla ämnen icke lär kunna inom elementar-skolan inrymmas, måste, hvad ock mera allmänt påyrkats, någon begränsning ega rum. Utöfver den undervisning i naturlära, som skulle förekomma i de fem nedre klasserna, och de botaniska exkursioner, som under lämplig årstid borde ega rum, upptager det Kongl. förslaget icke naturalhistoria såsom särskildt undervisningsämne för mer än klassiska linien B, hvarå grekiska språket ej läses.

Under den tid, då sistnämnda språk läses å linien A, ega lärjungarne å linien B tid och tillfälle till studium af natural-historia; men skall detta ämne studeras äfven på linien A, blifver följdén att, såsom Utskottet förutsatt, undervisningen å linien B äfven måste ökas med något nytt ämne. Sådana der tillskott utöfver det nödvändiga äro likväl just hvad tiden vill hafva aflägsnade.

De skäl, Utskottet anfört för sitt förslag, att natural-historien skall utgöra undervisningsämne i de högre klasserna af *alla* linierna, synes mig icke ådagalägga oundgängligt behof deraf. Jag får derfor tillstyrka,

det Riksdagen måtte, med afslag å Utskottets hemställan i denna del, förklara sig biträda den i 1:sta punkten af Kongl. Maj:ts nådiga proposition föreslagna inskränkning i antalet af samtidigt i klass lästa ämnen.»

Vid 15:de punkten: «Man har i allmänhet önskat att, om möjligt, den elementära skolkursen måtte till tiden något förkortas och ynglingarne såmedelst sättas i tillfälle att tidigare inträda antingen i tillämpningsskolor eller utträda i det praktiska lifvet.

Detta mål bör på den reala linien komma att befordras genom den föreslagna åtgärden att åt studerande på denna bereda särskild, af den klassiska linien fullt oberoende undervisning i de för dem företrädesvis viktiga läroämnena. Då nu lärjungarne å denna linie äro befriade från studium af grekiska och latinska språken, hvilka taga i anspråk mycken tid och möda, böra de blifva i tillfälle att under en 3-årig lärokurs, utöfver de 5 gemensamma klasserna, i sina ämnen förvärfva en ganska grundlig insigt och en mogenhet i studierna, fullt jemngod med den, som de på den klassiska linien vinna i sina mera flertaliga och till en del tidsödande ämnen. Vid sådant förhållande är ej anledning betvifla, att de ynglingar, som för inträde i Teknologiska Institutet hafva behof af högre matematiska kunskaper, skola bekomma tillräckligt tillfälle att under den tre-åriga öfverkursen inhemta all den elementära undervisning, som för dem är af nöden, — en åsigt, som jag funnit delad af fullt kompetente sakkunnige män.

Hvad deremot angår de ynglingar, som icke hafva behof af högre realkunskaper, lärar hinder för dem icke möta att tidigare lemna skolan, vid slutet af vare sig 1:a eller 2:a året af real-öfverkursen. Det af Utskottet befarade förhållande, att den yngling, som fullständigt genomgått en högre 3-årig real-lärokurs, icke till åldern skulle ega tillräcklig mogenhet att fortsätta sjelfständiga studier, synes mig sakna stöd af senare tids erfarenhet om abiturienternas medelålder. — Ett eller annat års förkortning af denna har just utgjort ett bland de allmänna önskningsmålen.

På dessa grunder har jag ej kunnat biträda Utskottets förslag att, i stället för den i Kongl. Maj:ts proposition upptagna 3-åriga öfverkurs på real-linien, inrätta särskilda läroverk med dels 4-årig och dels 2-årig öfverkurs; och får jag därför, för min del, hemställa,

det Riksdagen må, med afslag å Utskottets framställning i denna del, förklara det Riksdagen biträder hvad bil. till Kongl. Maj:ts nådiga proposition (17:de punkten) innehåller derom, att reala liniens kurs må med ett år förkortas.

af Herr *Rydin*: »Af innehållet utaf Riksdagens skrivelse den 13 Maj 1870 framgår, att den i första rummet önskat en fullständig utredning af förhållandet. Riksdagen sätter i fråga anmärkningarnes befogethet, förklarar sig ej kunna afgöra detta, men anser deras framhållande dock förtjena det afseende, att belysning af saken sker, på det att man må kunna inse, huruvida de anmärkta felen finnas eller hafva sin grund i

missuppfattning af förhållandena. Att man med skäl kan sätta befogenheten af dessa klagomål i fråga, visar sig af det stora förtroende, våra elementarläroverk åtnjuta. Oaktadt den 1869 vidtagna åtgärden att borttaga en klass, uppgick enligt Fåhræi statistiska handbok lärjungantalet i elementarläroverken 1872 till 12,015, efter att år 1864 hafva utgjort 11,145, och hade antalet i de högre elementarläroverken som 1864 uppgick till 7,747, ökats till 8,825. Det fåtal privata undervisningsanstalter, som finnas, äfvensom den på ett förvånande sätt aftagande användning af informatorer, visar ock, att läroverken i allmänhet väl fullgöra sin uppgift. Vill man jämföra det intresse och den lifaktighet, som råder inom denna offentliga verksamhetsgren, med forna förhållanden kan man ej annat än glädja sig deråt. Läraremöten, rektorskonferenser sammanträda för att debattera dessa frågor och meddela hvarandra sin erfarenhet, hvilken ytterligare förökats genom de tillfällen till kännedom om utrikes förhållanden, som genom statsanslag beredts skickliga skolmän. Genom de ständigt återkommande uttalandena om nödvändigheten af anstalter och förbättrade åtgärder för utbildande af pedagogisk skicklighet har lärarekorpsern ytterligare visat prof på sin nitälskan för allt hvad som rör denna viktiga saks främjande. Undersöker man hvad som blifvit gjordt för undervisningsmetodens förbättrande, så har man uti läroboks-komitéernas arbeten, uti de anvisningar och råd, som från Ecklesiastik-departementet under förra decenniet utgingo, bevis på ett fortgående främjande af undervisningsfrågan, på samma gång dessa åtgärder burit frukt uti en förbättrad vevverkan mellan lärare och lärjunge till lättnad för den senares arbete, hvarom hvar och en, som besöker en skola, kan göra sig öfvertygad. Som emellertid ingenting är fullkomligt, så bör väl ock skolväsendet hållas i stadig utveckling och få från sig söndradt, hvad som stör en ändamålsenlig och fullt fruktbringande verksamhet. De anmärkningar, som innehöllos i Riksdagens skrifvelse, hafva påvisat förhållanden, som böra ändras. Det betänkande, med deri innehållna utredning, som af den komité, som 1870 utnämndes, blifvit afgifvet, visar att åtskilliga omständigheter böra uppmärksammas, och att framför allt en starkare koncentring af undervisningen bör ske, så att ämnenas mångfald ej menligt inverkade på lärjungens mognad i ömdöme och sjelfständighet i studium. Med hänsyn till den grund, hvarpå komiterade byggde med latinet såsom begynnelsespråk och hufvudämne, sedan under lång tid ett modernt språk utgjort begynnelsespråket, kan sättas i fråga, huruvida komiterades förslag lämpade sig för att i oförändrad form framläggas för Riksdagen. Att med den utredning, som detta betänkande innehåller, det förtjent att tagas till ledning vid skol-

reformens genomförande, derom kan hvar och en, som behagar taga kännedom om dess innehåll, öfvertyga sig. Herr Ecklesiastikministern har ej ansett sig böra godkänna det förslag till skolstadga och skolorganisation, som i dess helhet af komiterade eller någon dess ledamot framställt, utan har i dess ställe ställt sig på en annan grund än den, som så väl komiterades förslag som vår nuvarande skollag angifver, till hvilket påstående jag anser mig berättigad af de slutsatser, som följa ur hans yttrande till statsråds-protokollet. På annat sätt kan man ej få visshet om grunddragen, ty här saknas så väl genomförd undervisnings- och organisationsplan, som ock förslag till de förändringar i nu gällande skolstadga, som af reformen skulle blifva en följd.

Om man ur de punkter, i hvilka Departements-chefens förslag bör anses vara innehållet (pp. 1—5; 13, 14, 17, 19—25), söker leda sig till undervisnings- och organisationsplanen, så finner man, att han anser att ej någon allmän eftergift får ske i den fordran på mogenhet och insigter, som nu ställes på de från elementarläroverket afgående ynglingarne, (Kongl. proposition N:o 29, sid. 11), ej heller något af de för elementarundervisningen nu bestämda ämnen får uteslutas, enär de alla i större eller mindre mån antingen ingå i den bildning, som för en blifvande statens, kyrkans eller vetenskapens tjenare är nödig, eller tillhöra området af de kunskaper, som i tillämpningsskolor eller i det praktiska lifvets olika yrken äro oundgängliga. Han vill dock, med afseende ej mindre på de olika mål, till hvilka de särskilda bildningslinierna sträfva, än på vigten deraf att undervisningen småningom koncentreras kring vissa hufvudämnen, låta ett eller annat ämne såsom biämne afslutas tidigare än i läroverkets sista afdelning. I enlighet med den läseplan, som Departements-chefen anser ändamålsenligast, hvilken dock ej blifvit Riksdagen meddelad, böra de båda bildningslinierna åtskiljas i den fjerde klassen, eller, med afseende derpå att i denna och den femte undervisningen ännu är gemensam för alla undantagandes i ett ämne, egentligen först i sjette klassen. Den klassiska linien skiljes i två linier: A, på hvilken grekiska och latin, B, på hvilken latin och matematik förklaras utgöra hufvudämnen. På den reala linien skola matematik jemte fysik och kemi utgöra hufvudämnen. Undervisningen anordnas så, att de klassiska språkens inträde uppskjutes, latinets till fjerde klassen och det grekiska språkets till den sjette. Kursafslutning, hvarmed enligt Departements-chefen förstås »den på ett visst lägre stadium af skolan till ett helt bragta sammanfattningen af insigter, erforderliga för en viss grad af bildning», anordnas i tredje och femte klasserna. Sedan båda linierna åtskiljts, beräknas lärokursen för den klassiska linien till 4 och för den

reala till 3 år, hvadan för fullständigt genomgående af hela läroverket erfordras inalles 9 år för dem, som egna sig åt klassiska språk, och 8 år för dem som välja realstudier. Undervisningen i de 3 nedre klasserna blifva för alla gemensam med tyska språket till begynnelsespråk, i fjerde och femte klasserna med undantag af ett ämne; de som ej läsa latin skola under samma timantal läsa engelska. Med denna klass upphör undervisning i tyska språket på båda de klassiska linierna, naturalhistoria på klassiska linien A samt den reala linien, för att endast läsas på klassiska linien B. Undervisningen i de öfre klasserna meddelas särskildt åt den klassiska och särskildt åt den reala linien och det så, att undervisningen på den reala linien skall skötas af egna lärare och ej hafva någon slags undervisning gemensam med den klassiska linien. Med nu angifna utgångspunkt har Departements-chefen föreslagit läroverkens omorganisation. De nu befintliga läroverken utgöras af a) 31 *högre* af hvilka 30 äro på båda linierna och 1 blott på reallinien fullständiga; b) 46 *lägre*, af hvilka 20 äro *fem*-klassiga, 17 *tre*-klassiga och 9 *två*-klassiga; c) 20 pedagogier, af hvilka 10 *två*-klassiga och 10 *en*-klassiga. Departements-chefen har föreslagit, att vid de *högre* läroverken reallinien indrages, så att blott 4 läroverk skola på båda linierna blifva fullständiga, 27 fullständiga blott på den klassiska linien, hvaraf ett nytt Stockholms södra, samt tre blott på den reala linien, hvaraf två nya, ett i Stockholm och ett i Sundsvall. Af de *lägre* elementarläroverken äro 18 5-klassiga (tre: nemligen Maria och Clara i Stockholm samt Sundsvalls, hafva uppgått i *högre* elementarläroverk, och Piteå tre-klassiga har uppflyttat till 5-klassigt); 24 *treklassiga*, hvilket antal uppkommit deraf, att sju tvåklassiga, nemligen Vernamo (38 lärjungar), Sölvesborg (23 lärjungar); Ronneby (21 lärjungar); Trelleborg (37 lärjungar); Strömstad (23 lärjungar); Marstrand (23 lärjungar); Örnsköldsvik (21 lärjungar) samt Engelholms pedagogi (30 lärjungar) föreslagits att uppflyttas till tre-klassiga läroverk*). Slutligen har Departements-chefen föreslagit en normalstat för de särskilda läroverken, genom hvilken lektoreernas antal ökats från 176 till 208 och adjunkterna minskas från 474 till 387, utan någon närmare utredning af de särskilda läroverkens olika behof af lektorer eller af adjunkter, eller tillkännagifvande af vilkoren för att lektor eller adjunkt skall tillsättas, eller af de ämnen och de klasser, för hvilka behöfves den *högre* vetenskapliga grundläggning för läraren som för lektorsplatsers erhållande skall styrkas.

*) Hjo pedagogi (30 lärjungar) Köping (32 lärjungar) Nora (43 lärjungar) hafva ej blifvit ihågkomne med en sådan förmån, utan att anledning dertill uppgifves.

Härmed har jag sökt angifva hufvudpunkterna uti Departements-chefens förslag, och hvaraf synes, att en helt och hållet ny, så väl från den nuvarande, som från den af komiterade föreslagna afvikande organisation af elementarläroverken blifvit framlagd, att af Riksdagen pröfvas. Då jag ej kan instämma med Utskottet i dess betänkande, sker det i första rummet därför att jag saknar den utredning af denna viktiga fråga, som måste föregå, innan den kan med framgång till pröfning och afgörande företagas. Här saknas den beredning af ärendet, som enligt § 10 Regeringsformen bör ske genom upplysningars inhemtande från vederbörande embetsverk, här eforaterna och läroverkskollegierna, rektorskonferenserna. Ingendera af dessa sakkunniga organer hafva blifvit hörda; ja, detta förslag har i en sådan brådskande hast tillkommit, att ej ens tillfälle blifvit skolmän beredt att pröfva, granska och rådplåga om komiterades förslag, så att omdömet om detsammans lämplighet eller olämplighet kunnat gifva sig till känna. Vidare eger det egenomliga förhållande rum, att ordnandet af språkundervisningen med upphäfvandet af latinet såsom grundläggande ämne har blifvit af Departements-chefen föreslaget, utan att någon målsman för undervisning i modersmålet eller i främmande moderna språk blifvit deröfver hörd. Saknaden af hvarje sammanfattning af förslaget särskilda punkter till en bestämd undervisningsplan försvårar i yttersta grad möjligheten att få en klar öfversigt af organisationens hufvudpunkter eller verkan på undervisningen. Departements-chefen förklarar visserligen sid. 29, att den undervisningsplan, som innehålles i bil. O, 1, 2 i komiterades betänkande, -- enligt hvilket undervisningen i de tre nedersta klasserna är för alla fullständigt gemensam, tyskan det enda i dessa klasser förekommande främmande språk, latinet och franskan i den fjerde klassen, inträda såsom alternativa ämnen, grekiska språket uppskjutes till sjetten klassen, och de båda linierna från och med denna klass erhålla en till det mesta skild undervisning --, är i väsendtlig mån öfverensstämmande med den läroplan, han håller för den mest ändamålsenliga. Jemväl åberopas de fördelar komiterade anse det sistnämnda förslaget ega såsom skäl för dess accepterande af honom. Detta oaktadt finner man, att Departements-chefens föreslagna grunder afvika från detta samma förslag och äro, jemte de antydningar om den undervisningsplan, som Departements-chefen lagt till grund för dessa punkter, ingenting annat än de, som innehållas i norska skollagen af den 17 Juni 1869. I denna lag med dertill hörande läseordning, hvars frukter inom Norska skolväsendet ännu äro och måste vara okända, dels i anseende till den korta tid som förflutit, sedan lagen utkom, dels ock till följd deraf att den ej ännu hunnit genomföras -- den beräknades att

först 1875 kunna tillämpas i alla skolor — förekommer språkundervisningen i de tre lägre klasserna inskränkt både till timantal och till tyska språket, den alternering emellan latin och engelska i 4:de och 5:te klasserna, som innehålles i Departements-chefens kursredogörelse, sid. 32, ordningen för fransyska och grekiska språkens införande, tyska språkets upphörande på klassiska linien och botanikens och zoologiens uteslutande från de högre klasserna, med ett ord, alla de olikheter i undervisningens ordnande, som Departemens-chefens förslag har, jemfördt med bil. O 12 i komiterades betänkande. Vid 1870 års riksdag, då norska skollagens öfverflyttning, för att tillämpas på våra förhållanden, sist var i fråga, men förföll, visade dåvarande Departements-chefen under diskussionen i Andra Kammaren, att norska skollagen utgått från helt andra förhållanden än våra, äfvensom att den i väsendtlig mån tillkommit, för att afhjelpa brister, hvilka hos oss ej finnas. Nuvarande Departements-chefen har ej motiverat, hvarför denna lag nu bättre än då skulle låta sig genomföras hos oss. I ett afseende har Departements-chefen skiljt sig från norska regeringen vid skolreformens handläggning, nemligen deruti, att han ej likt norska regeringen låtit densamma genomgå noggrann granskning af alla, som haft med undervisning att skaffa. Efter det den af regeringen i Norge tillsatta komitén utarbetat sitt förslag, öfverlemnades detta till universitetet i Christiania och de norska skolorna till utlåtande, hvarefter komitén åter yttrade sig. Först sedan förslaget genomgått en fullständig kritik, ansågs det böra framläggas för norska Stortinget. Departements-chefen hos oss har ej lemnat vederbörande sakkunniga myndigheter eller skolmän hvarken tillfälle eller ens tid till yttrandes afgifvande, vare sig öfver det svenska komitébetänkandet eller den norska skollag, som Departements-chefen önskar öfverflytta till oss. Den formela brist, som jag sålunda anmärkt, synes redan vara tillräckligt skäl för att undanskjuta denna reformfråga, tills Riksdagen kan erhålla en ordentlig utredning och framställning af de förändringar, som vårt undervisningsväsende kan anses påkalla, och jag trotsar hvem som helst, som ej är sakkunnig, att, derest han vill fatta sitt beslut på grund af mogen öfverläggning, kunna bilda sig ett säkert omdöme i denna fråga, på grund af Departements-chefens framställning och de modifikationerna deraf, som det Särskilda Utskottet för sin del föreslagit.

Då emellertid Utskottets flertal ansett sig i trots af den bristande utredning, som tillhör detta förslag, böra afgifva ett detaljeradt utlåtande öfver detsamma med de upplysningar, som från byrån för undervisningsverken erhållits om grunddragen af den undervisningsplan, som Departements-chefen ofta i sitt yttrande till statsrådsprotokollet omtalar

såsom den ändamålsenligaste, men ingenstädes meddelar, och som meddelas Utskottet till kännedom, men ej för att meddelas åt offentligheten, anser jag mig jemväl böra yttra min särskilda mening i afseende på de punkter, som Utskottet förelagt Riksdagen till pröfning. Härvid kommer jag att, i enlighet med de anmärkningspunkter, som innehållits i Riksdagens skrifvelse dela ämnet i 4 delar, nemligen: 1) hvad rör undervisningens ordnande och dermed sammanhängande frågor om mångläseri och öfveransträngning, 2) hvad rör särskilda kursafslutningar, 3) bildningsliniernas skiljande och 4) läroverkens klassifikation och normalstaten.

1) Öfveransträngningen.

Afhjelpandet deraf beror i främsta rummet af lärarens undervisningsskicklighet. En skicklig lärare kan leda lärjungarne utan att öfveransträngning behöfver ega rum. Lärareskickligheten består just i att rätt bedöma lärjungens tankekraft och huru denna skall kunna skärpas och stärkas, och läraren kan i den mån han lämpar sin undervisning efter lärjungens utveckling vinna förvånande resultat. För erhållande af skicklige lärare måste staten göra uppoffringar. Detta sker dels igenom åtgärders vidtagande för lärarens pedagogiska utbildning, dels genom förbättrande af lönevilkoren, så att platserna ej blifva nödfallsplatser och de bättre begåfvade vända sig åt andra håll. Den lägsta lönegraden är ej mer än hvad den yngste kontoristen på ett handelskontor erhåller, och om, på sätt Departements-chefen yttrat under denna riksdag, folkskolelärarelönen anses böra uppgå till minst 1000 R:dr, är elementarläroverkslärarens lönevilkors förbättrande så mycket mera behjertansvärd. Departements-chefen har visserligen betonat vigten af åtgärders vidtagande i båda dessa hänseenden, men ej framställt förslag. Dessa viktiga frågor måste om ej förr så åtminstone samtidigt med en mera genomgripande läroverksreform lösas, på det att, i den mån ombildningen af läroverken sker, lärare stå till buds, som ega förmåga att genomföra den och att ej åter en generation af vårt lands ungdom göres till experiment för oförsökta pedagogiska anordningar. Förr än åtgärder i nu angifna hänseenden vidtagas, tjenar skolreform till ingenting.

Öfveransträngning beror i andra rummet af mängden af ämnen som samtidigt föredragas och anordning af ämnenas följd, deras föredragande af särskilda lärare m. m., hvarjemte 1870 års riksdag ifrågasattes, om icke språkundervisningen i de lägre klasserna erhållit för stor utvidgning. Departements-chefen anser, efter hvad jag ofvan anfört, ej
något

något ämne, med undantag af hebreiska språket, kunna uteslutas. Likasom komiterade anser Departements-chefen att öfveranstängning bör motverkas genom ett planmessigt ordnande af undervisningen. Med afseende på språkundervisningen finner man, att de svårigheter, som vållas af flera språk, och den fara för öfveranstängning, som deraf framgår, bero derpå att nya språk inträda efter så korta mellantider, att lärjungarnes språkuppfattning derigenom förvillas, vidare om de behandlas efter skiljaktiga metoder eller så att de i stället för att stödja hvarandra såsom likartade och samverkande undervisningsämnen, uppträda såsom alldeles skilda och mot hvarandra kämpande, hvilket måste föranleda oreda och begreppsförvirring hos lärjungarne. För undvikande af dessa olägenheter hafva komiterade ansett två åtgärder böra vidtagas, nemligen att antalet af språk i de 5 lägre klasserna minskas till 3, samt att dessa få följa hvarandra på sådant sätt, att mellan de särskilda språk, som i undervisningen inträda, en tid af 2 år beräknas, enär antagligt är att under dessa två år lärjungarnes insigter i det språk, som sist börjat att studeras, kunna erhålla tillräcklig säkerhet och stadga, så att de ej af det nya språkets inträdande lida men. Språkundervisningen bör således ordnas efter en viss plan, hvarigenom undervisningen i det ena språket underlättar och förbereder det andra språkets lärande. Dervid har man att iakttaga språkundervisningens dubbla betydelse dels för den formela odlingen af förståndet, dels för att lära ynglingen förstå främmande språk, så att han kan tillegna sig främmande litteratur. I båda dessa afseenden erfordras undervisning i främmande språk. Modersmålets studium fordrar jemförelse med främmande språk, hvars åskådligt framträdande och derigenom klart uppfattade uttrycksformer gifva ljus och ledning åt verksamheten hos den, som söker bringa till reda och klarhet för sig de medel och sätt, genom hvilka modersmålet är i stånd att gifva uttryck åt det menliga tänkandet. Då modersmålet tillhör den germaniska språkfamiljen belyses dess formlära och ordförråd af tyska språkets studium, medan dess syntax, utvecklade likasom alla moderna språk af det inflytande, som de klassiska studierna utöfvat på den moderna författareverksamheten, förutsätter latinska språkets studium, hvilket jemväl är af vigt för att initieras uti de romaniska språkens studium. Man har således att afpassa dessa språks studium på ett sätt, som låter studium af det ena stödja det andra och båda användas i första rummet såsom medel för att gifva klarhet och reda i modersmålets användning. Komiterade hafva föreslagit latinet såsom grundläggande och begynnelsespråk och låter i 3:dje klassen tyska språket

inträda, hvarefter grekiska språket inträder i 5:te klassen, och har ordnat språkundervisningen på ett sätt, som låter ynglingen, efter att hafva använt 141 timmar på språk, fullända sin kurs som då bör vara utan någon öfveransträngning fullbordad med elementarkunskaper i latin, grekiska, tyska och franska språken såsom behållning. I de tre lägsta klasserna äro latin med 25 timmar och matematik med 18 timmar de ämnen, omkring hvilka såsom hufvudämnen undervisningen koncentrerar sig. Enligt det förslag till undervisningsplan, som innehålles i det inom komitén utarbetade, bil. O. 1, 2, hvilket Departements-chefen, oaktadt komiterade underkände detsamma, anser öfverenstämmande med den läroplan, han håller för den mest ändamålsenliga, är tyska språket antaget såsom begynnelsespråk, men för att behandlas såsom ett för språkundervisningen grundläggande språk, och hade derföre fått sig anslaget i de tre första klasserna ett antal af 22 timmar; och hade detta språk samt matematik, som fått sig anslaget 20 timmar, blifvit satta såsom hufvudämnen, kring hvilka undervisningen borde koncentreras. Något afbrott i detta språks studium skulle ej ega rum utan bibehölls det såsom föremål för fortsatt undervisning läroverket igenom äfven på den klassiska linien. Vidare iaktogs den af komiterade antagna riktiga grundsats, att ett språk bör till sina elementer rotfästa sig i lärjungens sinne, innan ett nytt språk upptages, hvadan på den klassiska linien efter begynnelsen med latinet i klass IV grekiskan inträder i klass VI, 1. men franska språket först i klass VI, 2. sedan latinet förut rotfäst sig. På reallinien inträder franska språket såsom det första nya språket i klass IV, och engelska i klass VI helt naturligt, då engelska språket är en blandning af romaniskt och germaniskt språk. Enligt Departements-chefens förslag skall i de tre lägsta klasserna såväl undervisningstimmarnes antal i allmänhet som äfven undervisningen i språk inskränkas och det så, att ej allenast icke mera än ett främmande språk, nemligen tyska språket, får läsas, utan äfven undervisningen i detta språk liksom i matematik skall inskränkas, ty först i de öfre klasserna skall undervisningen sammanslutas omkring hufvudämnen.

Då i fjerde klassen latin skall erhålla lika många timmar för dem hvilka vilja fortsätta på den klassiska linien, som engelska för dem hvilka gå in på den reala, och då i 5:te klassen, innan man ännu inhemtat säker insigt i latinska formläran (engelska uttalsläran) undervisning i franska språket tillkommer, samt derpå i klassen VI på den klassiska linien grekiska, blir öfveransträngning att befara i båda afdelningarne af VI:te och VII:de klassen, i hvilka först nu den företrädesvis måste anses råda, hvadan undervisningen i språk, som nu inträder såsom hufvudämne, derest fullgoda

insigter för universitets-studier skola vinnas, erhålla en forcering, som låter andra ämnen uppoftas, eller ock, då detta ej kan ske, föranleder öfveranstängning till följd af den korta förberedelse i språk, som erhållits. Om någon anordning är egnad att menligt inverka på ungdomens psykiska utveckling och alstra en psykisk öfveranstängning, »som lemna föga hopp om återställelse», lär det vara en metod, sådan som denna, der man under tre års tid och de år, då minnet är verksammast, saknar tillfälle till allvarlig språkundervisning, och under 5 år ej kommer öfverformlära, för att derefter under de följande 4 åren hållas varm att återtaga hvad som blifvit försummat i språkbildning och derjemte få en förhöjd ansträngning i matematik genom det förökade hemarbete, som medföres af den minskning af timmetalet i detta ämne, som för de utvidgade språkstudierna måste drabba de högre klasserna. Äfven på realinien har man att befara öfveranstängning med den inskränkning i antalet af de matematiska timmarne, som enligt Departements-chefens förslag kommer att ske i de 5 nedre klasserna, till följd deraf att detta ämne ej får flera timmar sig anslagna för dem, som erna sig på realinien, än för dem, som välja den klassiska och med hänsyn till den sammanpressning af realliniens öfre klasser från två dubbelklasser till 3 års kurs, som af honom blifvit föreslagen. Huruledes Departementschefen sjelf insett sin egen undervisningsplans bristfällighet, visar bildande af en särskild tredje linie, den hybrida linien B, som upphöjes till en själfständig undervisningslinie, hvilken skall emottaga å ena sidan från klassiska linien dem, som ej vilja läsa grekiska och å andra sidan de realister, som önska undervisning i botanik eller zoologi, eller ock ej orka med den matematik och fysik, som bjudes på reallinien, och hvilken linie, helst om man gifver dispens från latin, är egnad att tillfredsställa de kraf, som af håglösheten och makligheten göras på en i första rummet lätt och beqväm skolgång.

2) Kursafslutning.

I Riksdagens skrifvelse anmärktes, att lärokurserna voro nu så ordnade, att i verkligheten någon afslutad undervisning icke erhöles förr, än efter genomgåendet af skolans alla klasser, under det att det stora flertalet af lärjungarne, hvilket ej hade tillfälle att fullständigt genomgå skolan, tvingades att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna densamma med, i vissa ämnen åtminstone, ganska ofullständiga kunskaper. För att gå denna önskan till mötes föreslogo komiterade (sid. 91—3) att de nuvarande två- eller treklassiga läroverken såsom parallellklasser till det högre elementarläroverket skulle

försvinna och tillerkännas större frihet att, på sätt jemväl nu tillkommer dem enligt Kongl. Brefvet den 13 Januari 1863, sträcka undervisningen utöfver de för motsvarande klasser af de högre läroverken fastställda kunskapsmått, jemte större frihet i val af det främmande lefvande språk, hvori undervisning skulle meddelas. Undervisningsmetoden borde för dessa läroverk vara annorlunda, enär den eger ett annat slutmål, den inskränker sig nemligen att åt sina lärjungar meddela de kunskapsmått, som vid dessas snart förestående utgång i lifvet allmännast tagas i anspråk inom de samhällsklasser, hvilkas bildning de i dess allmänna grunddrag velat inhemta, ty här förbjudes en starkare riktning på lärjungens formela utveckling ej mindre af den korta lärotiden, hvilken i första hand fordrar bibringandet af de för lärjungen oundgängligaste kunskaper och färdigheter än ock af den grund, att en sådan formel utveckling ej här förutsättes för vetenskapliga insigter, som under en senare del af skolkursen skola förvärfvas. Genom detta förslag och de i elementarläroverkens undervisningsplan vid tredje och femte klassernas slut anbragta kursafrundningarne ansågo sig komiterade hafva anvisat de enda tillförlitliga medel för att undanrödja klagomålen rörande lärjungarnes utgående ur skolan med ofullständiga kunskaper. Departements-chefen åter anser att ifrågavarande syftemål vinnes, om de klassiska språkens inträde i undervisningen uppskjutes, på sätt han föreslagit. Om detta sker utlofvar han kursafslutning och det så att den blifver en »på ett visst stadium af skolan till ett helt bragt sammanfattning af insigter, erforderliga för en viss grad af bildning». Han lofvar såsom kursafslutning i tredje klassen en genom läse- och skriföfningar vunnen färdighet i svenska språkets riktiga behandling muntligen och skriftligen samt en häremot svarande insigt i dess formlära efter lärobok; i tyska språket dess formlära efter lärobok samt genom extemporalier vunnen förmåga att öfversätta lättare uppsatser; i aritmetik, regula de tri med dess i dagliga lifvet vanligast förekommande användning samt geometrisk åskådningsslära med tillämpning på enklare planimetriska och stereometriska uppgifter. Huruledes man skall kunna vinna en sådan afslutning, som hvad modersmålet angår öfverträffar den, som Departements-chefen angifvit för femte klassen, der man blott förskaffat sig öfning uti att redigt framställa sina tankar öfver lättare ämnen och att öfversätta enklare uppsatser från tyska och engelska språken, derom upplyses ej. Besynnerligt förefaller det och möjligheten betvivlas, då så väl de timmar, som äro egnade åt språk som matematik äro färre än de, som bestås så väl enligt komiterades förslag, som enligt det förslag, som Departements-chefen tagit till utgångspunkt för frågans ordnande. Enligt dessa båda förslag egnas åt språk och matematik tillsammans 52

timmar enligt komiterades och 54 enligt Litt. O. 1, medan Departementschefen blott har 48 afsedda för dessa ämnen,

Den afslutning, som Departementschefen föreslagit i 5:te klassen, har han själf erkänt vara överkställbar på den klassiska linien. Som några reala studier i egentlig mening ej begynt, kan någon afslutning ej anses hafva blifvit vunnit. Den står der blott på papperet. Den s. k. afslutningen är ej annat än sådan afslutning af kurserna, som påkallas af de 5-klassiga läroverken. Huruledes den äfven såsom sådan är otillfredsställande, har Utskottet anmärkt. Denna tanke på afslutning har äfven bort öfvergifvas vid tanken på den ålder, som lärjungen förutsättes ega efter 5:te klassens genomgående, nemligen 14 år. Då 16 år, konfirmationsåldern, är den, vid hvilken lärjungens blifvande lefnadsverksamhet bestämmes, bör ej kunna blifva tal om afslutning i de högre läroverken förr, än med 6:te klassens öfre afdelning. Norska skollagen, som legat till grund för Departementschefens förslag, har ej heller någon afslutning i 5:te klassen, der är klass VI den sista för båda linierna gemensamma klassen.

Då emellertid den reala bildningslinien är föreskrifven att borttagas utom vid fyra af de högre elementarläroverken, är således för dem, som ej vilja läsa latin all möjlighet afskuren att i de reala ämnena fortsätta studierna, på sätt komiterade och Litt. O. 1. genom sina förslag beredde vid alla fullständiga läroverk. I strid mot ett af de önskningsmål, som med reformen äsyftats, kan ej lärjunge, som söker real bildning, afgå med ett kunskapsförråd, som kan anses såsom ett godt och tillräckligt omfattande underlag för en allmännare realbildning, derest han ej tillhör ett af de fullständiga läroverk, som hafva realöfverbyggnad. Till följd af den egendomliga anordning, som påkallar läsning af engelska just lika många timmar, som latinet läses på den klassiska linien, är ej tillfälle beredt för dem, som idka realstudier, att i dessa ämnen eller andra för den medborgerliga verksamheten nyttiga ämnen erhålla någon undervisning, utöfver hvad som bestås dem, som studera latin. Till följd häraf saknas jemväl den utlofvade till ett helt bragta sammanfattningen af kunskaper till ett lämpligt kunskapsmått. I algebra har lärjungen ej vunnit fullständig insigt i 1:sta gradens eqvationer, han har blott vunnit förmåga att lösa lättare eqvationer, utan att insigt i problemlösning eller aritmetiska öfningar omtalas; i geometri ej det ringaste inom stereometrien, då deremot enligt komiterades och Litt. O. 1. man öfvats i så väl planimetriska som stereometriska räkne-exempel. I modersmålet och tyska språket angifvas ej några framsteg utöfver dem, som erhållits i tredje klassen, och på franska språket har man blott fått

läppja. Det är blott i engelska språket, som man kunnat erhålla mera genomgående undervisning. Dessa brister kunna ej anses ersatta genom det tillägg i Departements-chefens schema att inom christendomsundervisningen lärjunge skall hafva inhemtat »de bibliska böckernas författares historia», och att en allmän öfversigt af Sveriges litteraturhistoria blifvit tillagd till undervisningen i svenska språket. Jemför man hvad lärjungen i 6:te realklassen inhemtat, finner man, hvilket grundfel denna anordning innebär. Enligt Litt. O. 1. skall lärjungen hafva något sysselsatt sig med svensk litteratur såsom sådan, genomgått stycken ur norsk och dansk litteratur, öfvat sig i skriftliga uppsatser och äfven talöfningar; inhemtat färdighet i läsning af valda författare på de tre moderna språken; i matematik genomgått andra gradens equationer, läran om potenser, logaritmer och serier, proportionslära och matematiska uppsatser och blifvit initierad i naturalhistoriens, fysikens och kemiens elementer. Hela den femklassiga afslutningen i förbindelse med indragning af de högre realklasserna på de flesta läroverken är en försämring af den nuvarande ordningen. Denna afslutning är således blott ett tomt namn, som lemnar lärjungen med ofullständiga kunskaper i realämnena och, efter hvad vi nu skola visa, menligt inverkat på undervisningens ordnande ej mindre å den klassiska än reala linien. I ett afseende eger en verklig afslutning rum, om till undervisningens båtnad lemnas derhän. Till följd af det grundfel, som vidlåder Departementschefens förslag, i det att de lägre klasserna bereds en maklig för att icke säga klemig undervisning, medan alla svårigheter kastats undan till de högre klasserna, har man, för att ej dessa klassers undervisning skall blifva öfveranstängande, nödsakats att låta tyska språket och naturalhistorien upphöra såsom undervisningsämnen med femte klassen. Det språk, som blifvit antaget såsom begynnelsespråk och hvars betydelse måste anses hafva bestått uti dess företråde framför latinnet till följd af dess för vår tids forskning och bildning betydelsefulla litteratur, undankastas just i den tidpunkt för ynglingen, då litteraturstudium inträder. Hvilken skada detta måste medföra, visar sig af redan vunnen erfarenhet, som förmådde komiterade och jemväl Bil. O. 1. att förkasta den förut gällande föreskriften, att tyska språkets och naturalhistoriens undervisning upphörde med sjetten klassen; och bekräftas äfven af hvad för mig uppgifvits af en bland de moderna språkens målsmän, hvilken funnit tyska språkets studium nu lida af afslutning i sjetten klassen, så att studerande sakna erforderlig underbyggnad för att på egen hand med lätthet läsa författare på detta språk. Anordningen af undervisningen i naturalhistorien, hvars studium blifvit förpassadt till den hybrida linien B, och i öfrigt ej får

ega rum ens på den reala linien, har Utskottet ock ansett sig böra afstyrka. — Till hvad nu blifvit anfördt bör slutligen erinras, huruledes denna i sig sjelf olämpliga s. k. afslutning förryckt hela organisationen af läroverken på ett sätt, som är egnadt att missrikta de ungas studier. Departementschefen har nemligen föreslagit, att af nuvarande utom Stockholm befintliga 28 på båda linierna fullständiga högre elementarläroverk endast 4 skola meddela realundervisning; för de öfriga skall reallinien indragas, under det att 24 äro inskränkta till att meddela fullständig undervisning på den klassiska linien, till följd hvaraf just det, som man velat förebygga, kommer att inträffa, nemligen inlockande till klassiska studier, som ej komma att fortsättas. Hvar och en, som vill begagna elementarundervisning för sina söner till dess de upphinna 16 års ålder, och detta blir väl det vanliga fallet, blir nödsakad att låta dem gå den klassiska vägen, der ej anlagen för den reala vägen alltför skarpt framträda, och han har tillfälle att skicka bort dem till någon af de få städer, som hafva högre realklass. Hvad man kastat ut genom fönstret medelst latinets uppskjutande till 4:de klassen, får man igen genom dörren, i det att man måste gå genom latinskola för att förskaffa sig allmänne elementarbildning, som är något bevändt med.

3) Om bildningsliniernas åtskiljande.

Ett rätt ordnande af bildningsliniernas förhållande till hvarandra är undervisningsfrågans svåraste och viktigaste problem. Den nuvarande ordningen har sitt upphof i Rikets Ständers skrifvelse den 13 Februari 1845, hvari begärdes en sådan förändring af elementarläroverken att d. v. lärdoms- och apologist-skola samt gymnasium måtte komma att utgöra en enda fullständigt sammanhängande skola med två bildningslinier, hvilket ledde till 1849 års cirkulär, hvarigenom denna förening påbjöds med rätt för lärjungar att vinna befrielse från ett eller flere af de gamla språken. Genomförandet mötte svårigheter. Genom dispensrätten bildades flera linier efter det olika antal ämnen, i hvilka lärjungarne skulle undervisas. Den åtgärd, som då vidtogs för att minska dessa olägenheter genom att utesluta latinets från de två, stundom de tre, nedersta klasserna väckte missnöje, så att Rikets Ständer redan 1850 ansågo sig föranlåtna att hos Kongl. Maj:t begära tidigare undervisning i latin. Sedan Rikets Ständer begärt utfärdande af en ny skolstadga, i hvilken undervisningen måtte så ordnas, att den reala bildningen kunde utvecklas till all den sjelfständighet, som läroverkets om-

fång medgåfve, utan att den humanistiska förlorade i grundlighet, då den senare icke mindre än den förra borde af staten omsorgsfullt vårdas, utfärdades 1856 års stadga, byggd på dessa grunder, hvilken stadga dock visade sig så omöjlig att tillämpa, att följande Riksdag i skrifvelse den 27 Januari 1858 begärde revision, som, efter det stadgan undergått granskning af en komité, ledde till utfärdande af nu gällande 1859 års skolstadga, genom hvilken, med borttagande af den utsträckta rätten till befrielse från vissa ämnen, påbjöds inskränkning af liniernas antal. Denna stadga blef redan vid riksdagen 1862—1863 föremål för anmärkningar, Rikets Ständer begärde att lärjunge skulle erhålla befrielse från grekiska språkets läsning och att åtgärder borde vidtagas mot öfveransträngning. 1868 begärdes borttagande af den lägsta klassen, hvilka skrivelser ledde till de ändringar, som innehållas i 1865 och 1869 års kungörelser. Nya klagomål uppstodo, hvilka ledde till den skrifvelse, som föranledt Kongl. Maj:ts proposition. Af den behandling skolfrågan vunnit, visar sig att den förening af båda linierna i ett och samma läroverk, hvarest skola meddelas både fullständig humanistisk och fullständig realbildning, framkallat klagomålen. Onekligt är ock, att hvardera linien fordrade sin särskilda undervisningsplan, hvadan ämnen, som äro gemensamma för båda linierna, ej kunna med fördel göras till föremål för gemensam undervisning. De kräfva helt olika behandlingssätt för den ena och den andra liniens lärjungar. Ett sådant åtskiljande har efter hand allt mer och mer genomförts, men har ännu ej låtit sig göra i sin fulla utsträckning af brist på lärarekrafter. Som dessas antal beräknats efter lärjungeantalet och ej efter afdelningarnes antal, har man på sina ställen till men för undervisningen måst sammanföra lärjungar, hvilka befunnit sig på mycket olika grader af insigt eller utveckling. Botemedlet mot dessa olägenheter är antingen att man beviljar anslag till tillräckligt belopp för att genom liniernas åtskiljande i alla de ämnen, som fordra särskild metod på hvardera linien, bereda fullständig så väl humanistisk som real bildning, eller ock att man hos oss likasom i andra länder låter vissa läroverk meddela fullständig undervisning på den ena linien och vissa på den andra.

1870 års Riksdag har ock i sin skrifvelse ifrågasatt riktigheten af den grundval, hvarpå nuvarande skollagstiftning på Riksdagens egen begäran blifvit uppförd, i det den uppgifvit såsom en bland orsakerna till bristfälligheten i vårt undervisningssystem sammanförande af skola och gymnasium och af båda bildningslinierna i ett och samma läroverk, samt förklarade att det vore önskligt, att skolan kunde så ordnas, att undervisningen i de nedre klasserna blefve *i möjligaste mätto* för alla gemensam,
men

men deremot i de öfre, motsvarande de forna gymnasierna kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att, om möjligt, dessa klasser frånskildes den öfriga skolan och upptoges i fristående sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den klassiska bildningen och särskildt för undervisning på den reala linien. Huru man än må tolka denna punkt i Riksdagens skrifvelse, synes tydligt, att det mål, som man ansett böra vinnas, är: särskilda klassiska och särskilda reala läroverk, om ock på ett högre undervisningsstadium. Anordnandet af den förberedande skolan så att så väl det klassiska som det reala gymnasium sättes i tillfälle att fullfölja sin uppgift lemnades till utredning af regeringen. Af den undersökning, som häraf skett, finner man att till följd af den olika förberedelse, som erfordras för real- och för klassiska studier, hvilka hafva sitt särskilda sig förelagda mål, man måste från början särskilja de båda linierna i de flesta och vigtigaste ämnen, språk, matematik. Vill man ej detta och anser sig likasom komiterade icke kunna taga detta steg i brist af lärarekrafter och med hänsyn till dermed förknippade kostnader, måste man antaga komiterades förslag. Tagande latinets till grundläggande språk för den första språkundervisningen både för dess stora pedagogiska betydelse och dess egenskap af modersspråk för de romanska tungomålen, men med fullt utrymme lemnadt åt öfriga undervisningsämnen, låter komitén lärjungarne föras fram i de olika kunskapsämnen till fullständig från öfveranstängning och mångläseri befriad undervisning på den klassiska linien, och på den reala linien så långt, att vid alla läroverken lärjungen, som vill egnas åt realstudier, vid 16 års ålder har det mått af kunskaper, som skäligen kan krävas för att han skall kunna egnas åt sjelfstudium inom det praktiska lifvet och med fördel kunna ingå i tillämpningsskolorna. Den afslutning, som erfordras för en 16 års yngling, vinnes med ett kunskapsmått, som, efter hvad ofvan visats, fullt motsvarar krafvet af hans framtida verksamhet, hvartill kommer att inom de så kallade pedagogierna lärjungar, hvilkas verksamhet eller anlag ej medgifver någon högre formel bildning, utan kräver insigter och färdighet inom en trängre verkningskrets, erhålla erforderlig utbildning. Departementschefen ansåg emellertid sig ej böra godkänna komiterades förslag; han medger visserligen, att bland språk latinets eger de flesta och bästa egenskaperna för att tjena såsom ett formelt bildningsmedel och eger tillika såsom grundläggande språk vid undervisningen ett obestridligt och synnerligen högt värde; han förklarar att, om elementarundervisningens yttersta och högsta mål finge vara bestämmande för det hela, och undervisningen ordnas endast med afseende å detta mål, det

vill säga så, som för de fortsatta studierna vore det fördelaktigaste, så vore det icke välbeträckt att fördröja latinets inträde bland läroämnena (sid. 26); han anser (sid. 6) studiet af naturalhistorien icke gerna kunna undvara latinet och utesluter därför naturalhistorien från realundervisningen; han åberopar såsom en förtjenst för sin plan den fasta och koncentrerade ställning latinets fått intaga (sid. 30) och anser att den klassiska liniens elementarkurs ej bör förkortas. Då han på ett sådant sätt uppskattar latinets såsom bildningsmedel i elementarläroverket, och anser att det ej bör förlora den fasta och koncentrerade ställning det eger, så hade man kunnat vänta, att han ej uppgifvit denna grundsats vid den anordning af undervisningen, som han föreslagit. Men om Departements-chefen till följd af det motstånd, som han väntade sig mot ett sådant förslag, ej vågade bygga på denna grundval, utan ansåg sig »nödd och tvungen» att skjuta upp latinets till fjärde klassen, så hade Departements-chefen i Bil. Litt. O en undervisnings- och organisationsplan, som med bibehållande af båda linierna i de högre elementarläroverken lemna lärjungarna från sig med en avslutad kurs, vare sig i humaniora eller realia. Men Departements-chefen har, efter hvad hans framställda grunder angifva, förkastat den grundval, som Riksdagen från och med 1845 antagit för vårt undervisningsväsende och öfvergått till den grundsats att de olika bildningslinierna skola förläggas till olika läroverk. Med antagande af denna grundsats hade man skäl att vänta att han gifvit hvardera bildningslinien sin fulla rätt. Med hänsyn till den avslutning, som i tredje och femte klasserna bör enligt Departements-chefens förslag försiggå, hade man äfven haft anledning att vänta, att de båda slagen af lägre elementarläroverk fått hvardera verka i sin krets, för sin af läroverkets omfång, läge och beskaffenhet bestämda uppgift. En sådan förväntan var så mycket naturligare, som Departements-chefen yttrar (sid. 26), att vid uppgörandet af en elementarundervisningsplan för ett helt folks bildningssökande ungdom icke får endast följas den grundsats att elementarundervisningens yttersta och högsta mål bör vara bestämmande för det hela, utan att en allmän grundsats funnes, som icke heller tålde förbiseende, nämligen den, att elementarundervisningens första och närmaste mål bör främst tillgodoses och undervisningen alltså göras till den för detta mål bästa, d. v. s. till den lämpligaste för studier, som skola afbrytas. Med hänsyn till allt detta och så vida som ej ofvan angifna yttrande skall vara endast en motsägelsefull fras, skulle man vänta, att Departements-chefen hade frigjort skolan från den uniformitet, som vidlåder vårt undervisningssystem, och således ordnat undervisningen i de läroverk, som ej kunna gifva fullständig undervisning,

utan afse studier, som skola och måste afbrytas, efter hvad som är i detta hänseende lämpligast, på annat sätt än de högre läroverken; och således gifvit de fem- och treklassiga sin särskilda form och undervisningsplan, skild från den, som bör ligga till grund för de läroverk, hvilka skilja sig från de nyssnämnda deruti att de just äro egnade för studier, som skola fortsättas, samt låtit dessa högre läroverk bestämmas just efter »elementarundervisningens yttersta och högsta mål» och ej något annat. Då derjemte denna högre undervisning afser dels bibringande af klassisk bildning, dels af real, samt hvardera har sitt särskilda för sig angifna mål, hade afvenledes varit af förhållandena angifvet såsom den naturligaste anordning, att de läroverk, som bibringa klassisk bildning, eller real eller båda slagen gemensamt ordnades på olika sätt; och likasom särskilda förhållanden afgjort, huruvida å en ort bör finnas treklassiga eller femklassiga eller högre elementarläroverk, kunna särskilda förhållanden tillmätas inflytande på afgörandet af de orter, der latinskolor och realskolor böra vara belägna. Denna förväntan har blifvit sviken. I dess ställe har den motsägelse, som ligger i ofvan angifna sats blifvit upphöjd till ledande princip. De högre elementarläroverken få ej taga hänsyn till sitt mål, bibringandet af fullständig klassisk eller real bildning, och således ordnas efter hvad hvardera slaget af undervisningen i detta hänseende kräfver, och de lägre få ej taga hänsyn till sitt mål, afslutning af undervisning på hvart sitt lägre stadium. De lägre undervisningsverken skola enligt Departements-chefens förslag ordnas med afseende på undervisningens högsta mål, så att deras förnämsta uppgift blir att förbereda till vissa klasser i de högre läroverken, medan de högre ej få ordnas på det sätt, som bäst förer elementarundervisningen till sitt slutmål, utan skola jemkas efter de lägre läroverkens kurser för allmän medborgerlig bildning, och har Departements-chefen härvid åsidosatt den vid undervisning ovilkorligen gällande grundsats, att ämnena böra hafva en annan ordning och en annan behandlingsmetod, då de ingå i en högre organisk anstalt, än i en lägre.

Låtom oss nu se till, huruledes denna oriktighet i utgångspunkten leder till följder, som, om Departements-chefens förslag skulle godkännas, menligt skola inverka på undervisningens ordnande. Oaktadt hela undervisningsplanen på den klassiska linien företrädesvis afser språk och historia med en predominerande ställning för de klassiska språken, och oaktadt med undantag af det utbyte, som i 4:de och 5:te klasserna eger rum af engelska mot latin, hela undervisningen är klassisk och hela undervisningsmetoden måste gå ut på att underlätta de klassiska studierna, vare sig att gossen ville gå denna väg eller icke, så har Departements-chefen lik-

väl ej ansett sig böra tillåta den metods användande, som säkrast leder till målet, utan låtit detta mål förryckas af de lärjungar, hvilka ej vilja eller kunna genomgå skolan. De lärjungar, som i det högre elementarläroverket skola bildas till kyrkans, vetenskapens eller statens tjänare, för hvilket ändamål dessa läroverk äro inrättade och varit inrättade, skola stå tillbaka för dem, som vilja sluta skolan i förtid, och af dessas lefnadssyften, bristande vilja och förmåga, eller maklighet, skall den förberedande undervisningen i de lägre klasserna göras beroende, och det till den grad, att till följd af de forcerade språkstudier, som, efter hvad jag ofvan visat, måste ega rum i de högre klasserna och den klemighet i språkundervisning, som utmärker de lägre klasserna, en för de högre klassernas lärjungar förderflig öfveransträngning måste uppstå. Likasom de klassiska läroverken, oberoende af det mål, som dem är förelagdt, fått sin undervisningsplan förryckt till förmån för dem, som vilja i förväg sluta sin skolgång, så har äfven ordnandet af de reala läroverken utgått från samma olycksdiga princip. Oaktadt dessa läroverks syfte bör vara att lemna fullständig real bildning, får dock detta ej ske. Undervisningsplanen skall härstädes jemkas, så att latinet skall få sig en särskild plats, ej för språkundervisningens främjande, såsom fallet i realskolor utomlands, ej heller så att de, som läsa latin i 4:de och 5:te klasserna, skola kunna fortsätta på reallinien vid samma läroverk — vill man så göra, måste man läsa engelska — utan för deras nytta, som vilja vid 14 års ålder resa till ett latinläroverk och intagas i 6:te klassen derstädes. Ett läroverk, hvars hela riktning är att med modern bildning till grund undervisa i realämnen, skall dock vara handlangare åt ett latinläroverk i två af skolans klasser, och huru än detta språk till följd af dess underordnade ställning vid ett sådant läroverk må försummas, skola dock dess lärjungar ega rätt att, huru okunniga de må befinnas, upptagas i ett högre elementarläroverks 6:te klass, hvars lärjungar till följd af den grundriktning, som går genom läroverket, stå öfver dem, och således försena och oroa undervisningen derstädes. Härtill kommer att på samma gång man i de lägre klasserna minskat undervisningstimmarne i de reala ämnena och äfven införer lärjungarne på reallinien med sämre underbyggnad i moderna språk än nu är fallet, har Departements-chefen föreslagit den reala liniens förkortande med ett år på de få läroverk, der den finnes, hvilket ytterligare måste skadligt inverka på denna undervisning och äfven der föranleda öfveransträngning. Genom denna anordning har således ej allenast den klassiska utan äfven den reala bildningslinien blifvit försatt i en sämre ställning än den, hvilken såväl nu gällande skollag som komiterades förslag innebär. Komiterade hafva visserligen i allmän-

het ansett sig böra afkorta reallinien med en två-årig klass, med bibehållande blott i 4 läroverk af den 7:de dubbelklassen. Men häremot kan med bibehållande af 6:te klassen vid alla högre elementarläroverk af lärjungan vinnas en kursafslutning för realundervisningen och den så omfattande, att den i allmänhet borde tillfredsställa kunskapsfordringarne för inträde i tillämpningsskolor och anspråken inom den högre industrien, t. ex. krigsskolan, landtmäteri, skogsinstitutet, landbruksakademien. Endast i det fall att förberedelse till rent vetenskapliga högre studier vid universitetet och det polytekniska institutet, som i Stockholm är i fråga att inrättas, är lärjunge inskränkt till de fyra läroverk, för hvilka den sjunde klassen bibehölls. På samma gång hvardera linien för sig skulle lida men, om Departements-chefens förslag bifalles, är anordningen vid de fyra läroverk, som hafva båda linierna fullständiga, ej ordnade till läroverkets fromma. Äfven här halfåtgärder. Departements-chefen har ej vågat taga steget fullt ut och åtskilja dem i särskilda läroverk, hvilket, åtminstone hvad Göteborg angår, kunnat gå för sig, likasom i Stockholm. Han vågade ej heller låta läroverket blifva ett gemensamt helt och tillstämja gemensam undervisning för båda liniernas lärjungar i de ämnen, der sådant kunde till följd af lärjungarnes antal och ämnenas beskaffenhet utan skada gå för sig, t. ex. i kristendom, naturalhistoria, geografi, nyare och svensk historia, modersmålet, utan realundervisningen skall i alla ämnen ske i andra rum och af andra lärare än dem, som användas på den klassiska linien (sid. 48). Huru skall vid sådant förhållande rektor, som hör till ena bildningslinien, förhålla sig till undervisningen i den andra? Hvilka lektorater skola bildas? I de högre realklasserna har Departements-chefen alltid tänkt sig undervisningen besörjas af fyra lektorer. Sålunda skulle tillskapas nya lektorat ej allenast i realämnena, utan äfven i de humanistiska ämnena, så att alltid fyra lektorer på reallinien skulle finnas (jmför normalstaten); i hvilka ämnen, derom gifves ej upplysning. Eget skulle vara, att, då efter hvad af normalstaten sig visar, lektorat i kristendom saknas i allmänhet i latinskolor, ett sådant skulle på reallinien tillskapas. Huru fördelningen på lektioner utan användning af latinliniens lärare skall kunna ega rum, är svårt att utleta, om man tager i betraktande huru ringa timantal vissa ämnen hafva i förhållande till hvarandra. Den särskiljning, som således skett, står äfven här på papperet utan att kunna genomföras.

Hvad de lägre läroverken angår, har jag förut fäst uppmärksamheten på det olämpliga i anordningen, i det att de hållas skilda från grundläggande klassisk undervisning, oaktadt deras hufvudsakliga upp-

gift är att förbereda till klassisk undervisning, ty huru föga de skola utbildas för den reala undervisningen, framgår af Departements-chefens misströstan om denna undervisnings anlitande, då han ansett sig böra kasta öfver bord realundervisning på 27 läroverk och, der den uteslutande skall finnas, låta undervisningsplanen till en del förryckas af latinundervisning. Huruledes de lägre treklassiga bäst kunna sättas i tillfälle att gagna, framgår af det förslag, som provisoriskt antogs af Utskottets pluralitet, och hvars hufvudgrunder jag ännu vidhåller och i afseende hvarå jag instämmer i Herr Grefve *Ehrenswards* reservation. Samma brister, som vidlåda de treklassiga läroverken, vidlåda äfven de femklassiga. Latinets undanskjutande till fjerdde klassen beröfvar det dess gagnande inflytande på språkundervisningen, på samma gång, genom dess upptagande till obligatoriskt ämne, andra kunskapers inhemtande förhindras. Anordna dessa läroverk så, att de få sin slutpunkt inom sig, gif tillfälle till utbildning af färdighet i modersmålets behandling, teckning, välskrifning och räkning samt de moderna språkens praktiska inhemtande, inför der de allmänna grunddragen af svensk statskunskap och nationalekonomi, så bör den allmänna medborgerliga bildningen vara på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd. Vill man fasta afseende på det fåtal, som tänker fortsätta sina studier till förvärfvande af klassisk bildning, så låt latinet blifva ett valfritt ämne, som står utom den egentliga undervisningsplanen. Om man sålunda låter de lägre elementarläroverken verka inom sin sfer, kunna de högre ostörda få verka för sitt mål, som är de vetenskapliga elementernas bibringande på ett sätt som gör dem skickliga att idka studier vid universitetet eller högre tillämpningsskolor, eller ock egna sig åt den högre industrien och särskilja sig i olika läroverk för hvardera linien. Låter man frågan på detta sätt lösas, bör saken erhålla sin naturliga utveckling. Sakna de klassiska språken sin bildande förmåga, måste latinskolorna gå under, och den äflan efter klassisk bildning och latinsk öfverbyggnad som nu eger rum vid de lägre elementarläroverken försvinna. Att nu, då de klassiska språken inom det pedagogiska området spela en så stor rol, så att i alla de större kulturländerna de utgöra grundval för elementarundervisningens ordnande, såsom förberedelse för universitetsstudier och för den humanistiska bildningen, och till och med i den Nordamerikanska republiken de läroverk stå i högsta anseende som bibringa sådan undervisning, vidtaga anordningar som äro egnade att undergräfvat detta studium och för hvilka man ej har annan auktoritet än det norska offentliga skolväsendet, hvilket alltid varit vårt eget underlägset, kan ej anses välbetänkt. Emot en sådan anordning invändes, att, genom förläggande af klassisk och af

real bildning till olika läroverk, det fria val, som hittills funnits emellan klassisk och real bildning skulle upphöra och den rätt, som lärjunge haft att vid samma läroverk öfvergå från den ena till den andra linien skulle lida intrång. Detta kan dock undanrödjas genom det kommunala intresset i de städer, der högre läroverk finnas, och som kan lätt framkalla privata läroverk, som komplettera eller konkurrera med det offentliga. Då det i allmänhet är från de mera bemedlade samhällsklassernas medlemmar, som klageropen öfver skolväsendet höjas, hafva de äfven i sin makt att på enskild väg kunna framkalla anstalter, som de anse beqvämast för sina barns undervisning. Dessutom kan genom ett eller annat valfritt ämne bredvid den ordinarie undervisningsplanen, till exempel latin vid de reala läroverken, och vid de klassiska läroverken i stället för grekiska något af de ämnen, som äro af större vikt för den reala bildningen, öfvergången från ett läroverk till ett annat underlättas. Ifrågavarande anmärkning träffar dessutom lika mycket Departementschefen, så vida som fråga är att vid högre än 12 års ålder ändra linie.

4) Om läroverkens klassifikation och normalstaten.

I enlighet med hvad förut blifvit anfördt, har Departementschefen föreslagit, att de högre läroverken skola utgöras af 4, som äro fullständiga både på klassiska och reala linien, 3 med real öfverbyggnad och 27 med blott latinöfverklasser. De fyra fullständiga äro förlagda till Göteborg, Örebro, Malmö och Karlskrona; de tre på reallinien fullständiga i Stockholm, Westervik, Sundsvall, af hvilka Stockholms och Sundsvalls äro nyinrättade. Vid bestämmande af de städer, i hvilka läroverken skola meddela fullständig realbildning, anser Departementschefen afseende böra fästas dels å det antal lärjungar, som begagnat sig af undervisningen i realliniens högre klasser, dernäst att ingen vidsträcktare del af riket ginge miste om ett sådant läroverk, och då lärjungarnes antal i de öfre klasserna visat sig störst vid de läroverk, som äro förlagda i städer med mera betydande industriel eller kommersiel verksamhet, äfven detta förhållande icke kan saklöst förbises. Tager man i betraktande huru Departementschefen genomfört denna grundsats, kan man ej undgå anmärka först och främst såsom en inkonsequens, att då i Stockholm ett särskildt läroverk blifvit användt för den reala bildningen bredvid dem, som meddela klassisk bildning, i Göteborg ej real öfverbyggnad af samma skäl förenats med det femklassiga läroverket till ett realläroverk och låtit det högre elementarläroverket derstädes blifva ett fullständigt läroverk ensamt på den klassiska linien. Hvarföre Örebro, Malmö, Karlskrona skola erhålla fullständig öfverbyggnad på

båda linierna mera än Norrköping, som tillsammans med Linköping har 22; Venersborg-Skara med 28; Jönköping-Vexjö med 25 lärjungar på reallinien, och med afseende på lägets fordran Karlstad och Visby, finnes ej utredt. Att beröfva Norrköping, Linköping, Kalmar och Visby sina reallinier och anse att deras lärjungar skola begifva sig till Vestervik, är en tanke som ej låter förverkliga sig. Hvad som ytterligare måste anmärkas, är den åtgärd, som utan någon närmare motivering föreslagits, att upphäfva den särskilda ställning, som Stockholms Nya Elementarskola för närvarande innehar.

Hvad beträffar de femklassiga läroverken är ingen förändring föreslagen. Deremot är ett ganska betänkligt steg föreslaget i afseende på de treklassiga efter hvad som innehålles i 21 och 22 pp. af Departements-chefens förslag, nemligen att de tvåklassiga läroverk, som ej upphört eller tagit förändrad form, såsom fallet med de i Stockholm befintliga, skola jemte pedagogien i Engelholm utvidgas till treklassiga. Oaktadt man ansett såsom ett på undervisningens ordnande menligt inverkan felsteg, Riksdagens ofta hvarken af ortförhållanden eller bildningsintresse påkallade anslag till nya skolor, har Departements-chefen ansett sig böra, utan vidare undersökning om de lyckliggjorda städernas eller köpingarnes behof af elementarläroverk och utan att taga i öfvervägande huruvida ej de orter, som sakna sådana läroverk, utan måst till följd af bristande nitälskan eller inflytande af sina riksdagsmän nöja sig med två- eller enklassiga pedagogier, gjort sig förtjenta af samma förmån, föreslå utvidgning af de i behåll varande tvåklassiga elementarläroverk, nämligen Ronneby och Sölvesborg i Blekinge, Treleborg i Skåne, Vernamo i Småland, Marstrand och Strömstad i Bohuslän, Örnköldsvik i Ängermanland samt Engelholms pedagogi, hvilken anordning ej kan annat än innebära en orättvisa mot de tvåklassiga pedagogierna i Hjo, Södertelje, Köping, Nora, Borgholm, Kongelf, hvilka lemnat undervisning för båda linierna, och mot de enklassiga pedagogierna i Falköping, Mönsterås, Hedemora, Lindesberg, Laholm, och hvilka alla till följd af sina lärjungars antal kunna hafva samma anspråk att uppflyttas till treklassiga elementarläroverk, för att icke tala om att man ej tänkt på Motala med någon anordning af elementarläroverk. Hvilka följderna blifva, om man beträder den väg, som Departements-chefen inslagit, låter sig tydligen förnimma, nemligen att alla nu uppgifna orter och flera dertill ega anspråk på att erhålla elementarläroverk, som skola hafva till uppgift att förbereda deras ungdom till ett högre läroverksstudium, i stället för att låta dessa läroverk fylla sitt egentliga och hufvudsakliga ändamål, att inom orten bibringa det

det kunskapsmått utöfver folkskolans, som kan gagna den stora mängden i praktiskt hänseende för att, i den mån intresset växer, kunna af egna krafter utvidga sin undervisning på ett sätt, som gör dem förtjenta af statens understöd. Allmänna deduktionerne, sådane som af Departements-chefen gjorts för de undervisningsanstalter, som han i enlighet med det system, som han omtalar ligga till grund för sitt förslag, föreslagit att upphöjas till treklassiga, äro lätta att åstadkomma för samtliga ofvan uppräknade läroverk, som ej hugnats af denna förmån. Om Departements-chefen ansett sig böra i sammanhang med den reform, som han föreslagit, utvidga läroverk till högre än de nu äro, så borde åtskilliga treklassigas uppflyttning till femklassiga jemväl hafva blifvit föreslagna, t. ex. Sköfde, Söderhamn, Wadstena.

Likasom läroverkens klassifikation blifvit utan närmare utredning vidtagen, så har den s. k. *normalstaten* tillkommit utan någon närmare undersökning, den har blifvit gjord till en enkel räknefråga, utan att dervid redogjorts för hvilka ämnen och hvilket undervisningsstadium påkalla lektorer i stället för adjunkter och huru pass talrikt antal lärjungar de högre klasserna böra hafva för att det nuvarande antalet lektorer bör ökas. Det nuvarande antalet vexlar mellan 4 och 7 utom vid Westerviks realläroverk, hvarest två finnas. Komiterade, som bibehöllo de högre läroverken fullständiga på båda linierna, ansågo dock att lektornas antal på de mindre besökta läroverken med begagnande af dubbelklasser kunde bibehållas till 4. Departements-chefen har, oaktadt reallinien blifvit borttagen, ansett att lektorsantalet ej bör understiga 5, hvadan antalet lektorer föreslagits att höjas från 176 till 208. Skäl för ett sådant förslag äfvensom uppgift på ämnen, som behöfva lektorer, saknas. Skilnaden i antalet af lektorer har gjorts beroende, ej af lärjungeantalet i de högre klasserna utan af antalet i hela skolan och det så att den skola, som har 201 lärjungar, skall hafva en lektor mera än den, som har 199. Hvad som vidare gör normalstaten oantaglig, är att Departements-chefen byggt hela sitt förslag på en ohållbar grund. Han antager nemligen, att den i 18:de punkten innehållna grundsats, att »ett högsta antal lärjungar för klass bestämmes», skall kunna ovilkorligen upprätthållas till det af honom föreslagna antalet 36, för hvarje klass. Grundsatsen såsom sådan är i sig sjelf god och förtjenar allt möjligt afseende; undantag måste dock på sina ställen ega rum, hvadan hvarje läroverks särskilda förhållanden måste tagas i skärskådande. Det går ej så lätt att skicka lärjungar, som infinna sig vid ett läroverk, från sig och hänvisa dem till ett mera aflägsset eller underhaltigt läroverk. Om man ej vill på ett betänkligt sätt binda händerna på såväl regering som Riks-

dag, måste först en utredning ske af särskilda förhållanden vid hvarje läroverk, innan man skrider till fastställande af normalstat vare sig med afseende på lärareantalet eller anslagsbeloppet. Att nu, innan läroverksorganisationen hunnit längre än till ett obestämdt principbetänkande, antaga en normalstat, och detta, utan att ens någon öfvergångsstat blifvit föreslagen att gälla tills dessa obestämda och mångtydiga grunder hunnit taga form af skollagsförslag och detta förslag blifvit lag, samt denna lag blifvit tillämpad med iakttagande af de modifikationer, som vid hvarje läroverk kunna komma att fordras, skulle blifva ett betänkligt prejudikat för viktiga organisationsfrågors behandling. Utskottet har ej heller tillstyrkt någon sådan åtgärd.

Härmed har jag sökt angifva de betänkligheter, som uppresa sig emot de organisationsgrunder, som kunnat utletas ur de korta satser med dertill hörande motivering, hvilka innehållas i Departements-chefens diktamen till statsråds-protokollet och i afseende hvarå Utskottet ej heller kunnat obetingadt tillstyrka Departements-chefens förslag i någon punkt. Öfriga punkter, hvilka jag ej berört, röra anordningar i den speciela tillämpningen, hvilka ej påkalla yttranden från Riksdagens sida utom i hvad som rör terminernas förlängning och undervisningsskyldighetens minskning, hvarjemte jag lika med Utskottet anser det vara af största vikt att nödiga och *ändamålsenliga* åtgärder vidtagas för lärarebildningens befrämjande. Huru kan man vänta genomförande af en mera genomgripande reform i skolväsendet härförntan?

Slutligen återstår ännu en viktig omständighet att taga i betraktande innan frågan företages till slutlig pröfning och afgörande. De fel och brister i förevarande organisationsförslag, som jag ansett mig böra framhålla, kunna, heter det, i tillämpningen, rättas då Kongl. Maj:t ju har den ekonomiska lagstiftningen ensam i sin hand. Nitiske lärare kunna ju nu, likasom förr, i tillämpningen oskadliggöra de fel, som vidlåda detta förslag likasom andra reformförslag. Ytterst beror all undervisnings framgång af lärarens personlighet. Sannt är, att olägenheterna kunna mildras genom lärarens skicklighet, men de kunna ock förvärras och leda till skadliga följder genom det sätt, hvarpå dessa så kallade grunder genomföras. En lärare kan taga sitt kall på två sätt, antingen stricte hålla sig till utgifven stadga utan att bekymra sig om dess felaktigheter, blott verkställa, hvad som blifvit föreskrifvet, och efter visst formulär

handla likasom expeditionshafvande af beslut, som annan person har genomtänkt och utarbetat, eller ock kan han inlagga hela sin person i arbetet och med allt det intresse hvaraf han är mäktig arbeta på en god undervisnings bibringande, dervid han skapar sin egen individuella metod. Det förra förfarandet kryper bakom skollagen och skyllar på den de mindre goda resultatena, som vunnits; med det senare handlingsättet lemnar läraren skollagen åt sitt öde, trygg i medvetandet att, om han troget arbetar i sitt kall, hans arbete skall medföra frukt. Det är detta intresse, som under den mängd experimenter i skollagstiftning, som utgått från de enskildas anspråk på skolundervisningens lämpade efter hvad som dem synes bäst för egna barn, vidmakthållit skolundervisningen och ingifvit den ett ökadtt förtroende. Detta intresse kan dock tillintetgöras. Dåliga löneförmåner — lägsta graden ej högre än hvad Departementschefen ansett böra tillkomma en lärare i folkskolan — afskräcka väl utrustade unga män att egna sig åt detta kall, hvadan skolan får sina platser besatta med män af trögt ingenium, som ej på andra håll duga. Den ringaktning för skollärares omdöme, i hvad rör undervisningsfrågor, som i allmänhet visar sig och, efter hvad jag förut påpekat, icke minst visat sig vid det nu framlagda förslagens tillkomst, är ej egnadt att sporra hans intresse. Uraktlåtenhet att infordra ephorus' och skollärares yttranden, innan en reform genomföres, skadar reformen såsom sådan. Fåfångt är att försöka att utan lärarens medverkan vinna syftet med en skollag. Hvarje skollag strandar på hans motvilja, på samma gång den kan eluderas af läraren. Hvad hindrar honom att, derest en skollag af honom anses olämplig, så höja eller sänka klassfordringarne i ett ämne, att kursen ej kan genomgå på ett, utan tarfva två år. Ett ytterligare skäl, som man hör angifvas för detta förslags antagande trots dess brister, är att läroverksfrågan kunde få en lösning, som låter läroverken sedermera i lugn fullgöra sitt uppdrag. Huru detta skall ske med ifrågavarande förslag, som tvingar både dem, som intressera sig för realundervisning, och dem, som vilja försvara klassisk bildning, att arbeta på den föreslagna organisationens kullstörtande, är svårt att begripa. Som emellertid detta förslags fel och brister, motsägelser och vacklanden hafva sin rot i förbi-seendet af nödvändigheten att vid undervisningens grundläggande låta den skiljaktighet göra sig gällande, som finnes i den så kallade humanistiska och reala bildningen och hvilken gifver undervisningen på de båda linierna ett i vissa afseenden olika kunskapsmaterial och fordrar för densamma äfven i vissa gemensamma ämnen en olika behandling; så anser jag, att, derest man ej vill, såsom komiterade föreslagit, antaga latinets såsom grundläggande språk, något lugn ej kan komma i denna verksam-

hetsgren förr, än man åtskiljer de båda linierna och inrättar för dem särskilda läroverk. Med den tillgång vi ega på fullständiga högre elementarläroverk, inalles 31, då Norge blott har 14, af hvilka 5 hafva blott en lektor, 5 blott 2, och af de öfriga blott en har 4 lektorer utom rektor, böra vi kunna hos oss genom att låta vissa läroverk anslås åt den klassiska bildningen och vissa åt den reala bildningen bereda den undervisning å ena sidan för ämnesvenner för kyrkans, statens och vetenskapens tjänst, och å andra sidan för unga män, som kunna egna sig åt reala vetenskaper och åt den högre industrien, som statsändamålet kräfer, utan att den ena eller andra af dessa studiigrenar behöfver genom ett menligt sammanokande lida men af de anspråk, som från den ena ställes på den andras underordnande under sig. Föregående riksdagshistoria har jemväl visat, att hvarje försök af den ena bildningsliniens förfäktare att undertrycka den andra har föranledt nya skrivelser från Riksdagens sida för att återställa den andra i sin rätt. Se till exempel Riksdagens skrivelse 1850, då man begärde att latinets tillgodoses, så att de, som hade detta språk att studera, ej måtte hindras deruti, utan i tid få begynna dermed, en åsigt, som på det hela taget af Andra Kammaren delades 1870, då den ej önskade latinets undanskjutande längre än till andra klassen. Om derföre vissa af våra skolor såsom så kallade lärda skolor finge sig ålagdt att företrädesvis besörja den humanistiska undervisningen och andra den reala, skulle man kunna vinna stadga och lugn i vårt undervisningsväsen, på samma gång man genom den erfarenhet, man förskaffade sig, skulle kunna vinna en säker ledning för sitt omdöme både i frågan om och huru den öfvergång bör ega rum, som af flertalet eftersträfvats, till att taga modersmål och modern litteratur till grund för undervisningen. På sådant sätt bör undervisningsfrågan komma i det lugn, som lärare så väl behöfva för att kunna veta, att den metod, de i dag, med hänsyn till gällande skollagstiftning, hafva arbetat sig till, ej vräkes i morgon, som ock ungdomen, hvilken ej bör betraktas såsom experimentalfält för de hugskott i uppfostran och undervisning, som gifva sig luft i förslag, som lika hastigt förkastas, som de gå igenom.

Vill man således bereda det af alla så mycket omtalade välbehöfliga lugn åt skolan, så låt linierna skiljas i form af särskilda läroverk, hvar med sin uppgift. Om vi taga i betraktande vårt undervisningsverks historia, så synas stiftstäderna böra blifva latin läroverk, jemte ett i Stockholms stad. Öfriga läroverk kunna salunda fa at sig öfverlemnna odelad uppgift att företrädesvis grundlägga moderu och realbildning, och kan man ju lemna plats åt latinets såsom valfritt undervisningsämne för dem, som vilja egna sig åt humanistiska universitetsstudier. De femklassiga

och treklassiga läroverken böra hvar för sig ordnas med afseende på afslutning af kurs för allmän medborgerlig bildning, med utväg öppen för möjlighet af undervisning i latin såsom valfritt ämne i de femklassiga, hvaremot de treklassiga böra erhålla en mera särskild själfständig ställning med uppgift att företrädesvis meddela det kunskapsmått, som erfordras för den industriella verksamheten i trängre kretsar, således ett slags högre folkskola. På sådant sätt bör ej vidare låta sig höra något tal om att den moderna bildningen och att de reala studierna ej på ett tillfyllestgörande sätt ses till godo.

På grund af hvad jag nu anfört, anser jag det vara angeläget, att ej nu i riksdagens sista stunder denna viktiga fråga i det outredda skick, hvori den befinner sig och hvarom de olika och äfven vexlande meningar, som inom komitén, hos Departements-chefen och inom Utskottet gifvit sig tillkänna, bära vittne, blifver upptagen till slutlig pröfning och afgörande. Då dessutom Departements-chefen enligt Regeringsformen § 10 ej eger föredraga detta ärende till slutligt afgörande af Kongl. Maj:t, innan upplysningar blifvit inhemtade af underordnade embetsverk, torde det jemväl vara af vigt att Riksdagen erhåller del af vederbörande myndigheters utlåtanden, innan den fattar sitt beslut och således får så fullständig utredning i denna sak, att Riksdagen kan med säkerhet beräkna följderna af det beslut, som af densamma fordras.

Till följd häraf och med afseende på hvad jag ofvan framställt, får jag föreslå,

att Riksdagen ville, med afslag på Kongl. Maj:ts Proposition, i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga denna fråga i förnyadt öfvervägande och dervid pröfva, huruvida icke undervisningen vid statens elementarläroverk så kunde ordnas, att de lägre fem- och tre-klassiga läroverken och vissa af de högre elementarläroverken finge till sin hufvudsakliga uppgift att hvart och ett på sitt stadium och med sin särskilda kursafslutning bibringa allmän medborgerlig och real bildning, medan vissa af de högre elementarläroverken finge till sin uppgift att företrädesvis grundlägga de vetenskapliga insigter, som vid universiteten vidare utbildas med klassisk bildning till grundval; och att undervisningsplanen för de särskilda läroverken lämpas efter hvad å ena sidan olikhet i bildningslinier och å andra sidan olika kursafslutning kunna fordra; samt att Kongl. Maj:t derefter täcktes för Riksdagen fram-

lägga det förslag till förändringar i nuvarande läroverksorganisation, som Kongl. Maj:t pröfvar nödiga och öfver hvilka Kongl. Maj:t anser sig böra inhemta Riksdagens yttrande.»

af Herr *J. Widén*: »Det förslag till grunder för en förändrad anordning af rikets elementarläroverk, som blifvit Riksdagen i nåder delgifvet, har ej ens med de jemkningar och rättelser till ett bättre, som Utskottets pluralitet sökt att gifva deråt, synt mig antagligt; och det åligger mig derföre att redogöra för de skäl, som fört mig till denna mening. För detta ändamål kan jag inskränka mig hufvudsakligen till de för förslaget bedömande, i min tanke, afgörande 13:de, 20:de och 25:te punkterna, som röra sjelfva planen för läroverkens anordning.

Planen för nu gällande, på grund af Kongl. Cirkuläret den 6 Juli 1849, genom apologist- och lärdomsskolans sammanslagning samt förening med Gymnasium påbegynta anordning af rikets elementarläroverk, kan i korthet karakteriseras dermed, att dessa skola ega den form, att undervisningen der meddelas för en å tvänne linier, en humanistisk och en real, lika fullständig elementarbildning på sådant sätt, att denna undervisning blifver för de begge linierna gemensam i alla de ämnen och kurser, som äro för dem lika, men skiljd, der dessa äro för dem olika.

Tager man nu denna anordning i betraktande i och för sig, så tyckes det mig som grundade skäl till anmärkningar mot dess ändamålsenlighet för vårt land icke behöfde förekomma. Den borde ju tvärtom kunna anses tillfredsställande med hänsyn till läroverkens uppgift, då den tillförsäkrar de begge bildningslinierna hvar för sig all behöflig handledning och full frihet till förkofran på samma gång den fosterländskt förenar dem till gemensamhet i sträfvanden och inbördes vevselverkan för uppnåendet af det höga och stora målet. Den rekommenderar sig äfven från ekonomisk synpunkt såsom välbetänkt, i det att den på hvarje ort tillgodogör lärarekrafterna, lokaler och materiel för det största möjliga antal lärjungar och sålunda insparar onödiga kostnader; en fördel, som ej bör skattas ringa i ett jemförelsevis glest befolkadt och fattigt land, som derföre har behof af många läroverk, men för möjligast billiga pris.

Men anmärkningar, säger man, hafva dock blifvit gjorda mot våra läroverk, som väckt tvifvel om ändamålsenligheten af denna plan för deras anordning, såsom: de många jemkningar, som sedan 1856 förekommit uti deras inrättning och undervisningsordning, ungdomens öfveranstängning genom inrymmandet af för mycken språkundervisning uti de nedre klasserna, och för många ämnen äfven i öfrigt till samtidig läsning,

samt framför allt dessas föredragande af särskilda lärare, vidare den reala liniens försummande genom dennas omförmälda förening med den klassiska m. m.

Till svar å dessa och ännu flera mer eller mindre viktiga anmärkningar, som mot anordningen af våra läroverk blifvit gjorda, ber jag dock, att först och främst få genmäla, att ingenting göres färdigt på en gång och i öfrigt, att nyssberörda anmärkningar icke synts mig träffa sjelfva planen för läroverkens anordning, utan sättet hvarpå denna, synnerligast i början, blifvit utförd samt framför allt den brådska man hade att fordra, att läroverken skulle kunna fylla sin uppgift, innan erforderliga lärarekrafter blifvit för dem anskaffade. Och för denna mening har jag den lyckan att i det hufvudsakliga äfven kunna till stöd åberopa det underdåniga komité-betänkande, som allra sist afgifvits i denna fråga, t. ex. å sidan 87 bland andra ställen.

Under sådant förhållande har jag icke kunnat finna det välbetänkt att med antagande af det nu föreliggande förslaget kasta vår 20-åriga läroverksordning öfver bord just då den börjat vinna någon stadga och den för öfrigt lemnar behöfligt rum för nödiga och varsamma förbättringar; samt såmedelst återigen begynna med att för en tid af minst 20 år blottställa vår uppväxande ungdom för experimentet med en ny läroverksanordning. Ty hvad annat än detta föreslås uti 13:de, 20:de och 25:te punkterna i statsråds-protokollet, enligt hvilka de nu förenade bildningslinierna skola skiljas på sådant sätt, att den humanistiska utstrykes i 2:dra och 3:dje klasserna å alla läroverk och den reala åter uti 6:te och 7:de klasserna på våra flesta.

Här om någonstädes är det, så vidt jag kan se, synbarligen illa sörjdt för realbildningens behof och utveckling inom landet — och detta i sjelfva planen för läroverksanordningen; här, om någonsin, visar sig befogad anledning till klagomål. År 1849 hade man måhända kunnat nöja sig härmed, så vidt man nemligen icke fått kännedom om något bättre än de då ännu förefintliga apologist-skolorna. Men år 1873 kan jag ej finna detta möjligt. Tvärtom skall man, efter min mening, nu komma, att, på alla de orter, der den hittills fullständiga reallinien på omförmälda sätt förloras, upphäfva klagan öfver bristande tillfälle till realstudier. Och det skall antagligen icke stadna vid klagomål, utan flertalet af de för dessa studier hägade ynglingarne skall visst för de långa afståndens skull, som härigenom uppkomma mellan hemmen och de få kvarlemnade eller nybildade realläroverken, afskräckas derifrån, och i dess ställe afgå till de humanistiska studierna på de närmare hemmen liggande latin-läroverken. Härtill komma de svårigheter, som vederbörande

läroverksstyrelser skola få att beklaga sig öfver, då de, efter den gällande ordningen för lärareprovrens afläggande, skola se sig förpligtade att verkställa dessa prof med lärare för realistliniens högre klasser, utan att de vid sina läroverk i stiftsstaderna komma att dertill ega erforderliga realistlärjungar.

Fäster jag åter blicken på den humanistiska linien, så visar sig denna vara gynnad framför den reala i afseende på antal läroverk, enär intet enda, hvarpå den förefinnes, indragits. Men deremot har humanistlinien på ett, som mig synes, betänkligt vis försvagats med hänsyn till sin bildningskurs, i det att latinet undanskjutits från 2:dra till 4:de klassen, hvarigenom efter nu gällande läroplan 20 timmar för veckan gått förlorade för latinstudiet. Och häraf kan man befara: lärjungarnes öfveransträngning, derest lärokursen bibehålles oförminskad, eller, om denna inskränkes, bristande mogenhet vid afgangen till universitetet och förlängd vistelse derstädes, begge delarne olägenheter, som äro allt annat än önskvärda.

I omedelbart sammanhang härmed står vidare förslaget att genom alla de tre nedersta klasserna endast ett främmande språk, nemligen det tyska, skall jemte modersmålet förekomma för språkundervisningen. Efter min tanke borde såsom motvigt mot det tyska språket ännu ett främmande språk inträda uti undervisningen redan med 3:dje klassen, nemligen på den humanistiska linien latin och på den reala franska eller engelska. Med den föreslagna anordningen åter befara jag, dels att det tyska språket skall få tillfälle att slå allt för djupa rötter på modersmålets bekostnad, dels också att lärjungen derigenom skall föras tidigare in på ett mera omfattande område af den tyska litteraturen, än hans naturliga utveckling vid denna ålder med lätthet kan tillegna sig.

Ännu flera anmärkningar kunde tilläggas ej blott mot de nu afhandlade punkterna, utan äfven mot flera af de återstående. Men för att ej blifva för vidlyftig vill jag endast beröra 14:de och 18:de punkterna med några ord. Uti 14:de punkten föreslås kursafslutningar i 3:dje och 5:te klasserna. Dessa afslutningar kunna dock, enligt min mening, ej få en nöjaktig anordning, så länge denna, efter hvad det nädiga förslaget gifver vid handen, tillika skall bindas dervid, att till form och innehåll omfatta ingenting annat, mer eller mindre, än det som på samma gång är ändamålsenligt och behöfligt till grundläggning för studiernas oafbrutna fortsättande i de följande klasserna till läroverkets slut. Uti 18:de punkten föreslås fastställandet af maximiantalet lärjungar för läroverk och klass. Men utan att användningen af parallellklasser medgifves under en eller
annan

annan form, förefaller mig denna anordning skola blifva för läroverksstyrelserna lika svår att utföra, som den, der den utfördes, komme att förorsaka den största obillighet mot den skolbehöfvande ungdomen, i all synnerhet landsbygdens, som derigenom måste blifva blottställd för ingenting mindre, än att som oftast till icke ringa tal se sig utestängd från det inom området liggande läroverket och dermed på samma gång afven från alla andra.

På grund af hvad jag nu anfört mot det nådiga förslaget hufvudpunkter så, och ehuru jag gerna velat tillstyrka flertalet af de öfriga i och för sig betraktade, har jag ändock, helst de förbättringar, som i dessa innefattas, lika väl kunna göras utan rubbning af den gällande läroverksplanen, och då jemväl det tvifvelsutan skulle vara till gagn för den viktiga frågans slutliga samt lyckliga lösning, att den dessförinnan blefve nogare betänkt och afven från läroverkskorpens sida vunne någon belysning, ansett mig böra vördsamt hemställa derom,

att såväl den Kongl. propositionen som Utskottets deröfver afgifna Betänkande icke måtte af Riksdagen bifallas.»

af Herr A. Rundbäck vid 13:de punkten: »Det bästa, som kan gifvas det uppväxande släktet, är utan tvifvel en god uppfostran. Till begreppet af en god uppfostran hör emellertid icke blott, att barnen genom skolmässig undervisning erhålla kunskaper och ett odladt förstånd eller så kallad formel bildning, utan tillika att de genom kärleksfull omvårdnad vinna en god och sund bildning i moraliskt och sedligt hänseende och att deras hjerta, känsla och vilja blifva förädlade. — För sistnämnda ändamål är åter ett godt föräldrahem den bästa bildningsanstalten, hvilken icke af någon skola kan ersättas. När fråga är om det uppväxande släktets uppfostran, får derföre hemmets betydelse vid sidan af skolans, icke förbises eller underskattas. — I betraktande här af och då den ojemförligt största mängden af lärjungarne vid våra läroverk under terminerna saknar förmånen att vistas i föräldrahemmet, finner jag Kongl. Maj:ts, af Utskottet biträdda, förslag att förkorta skolferierna betänkligt, enär detsamma går ut på att inskränka skolgossarnes förbindelse med hemmet och derigenom afven dettas välgörande inflytande på de förras moraliska och sedliga bildning.

Jag tillåter mig derföre vördsamt hemställa,

att Riksdagen måtte uttala den åsigt, att läsåret vid våra läroverk icke må förlängas.»

af Herr *A. Rundbäck* vid 15:de punkten: »Emot Utskottets förslag att vid vissa högre läroverk med real öfverbyggnad förlänga realisternas lärokurs från 8 år, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, till 9, och att vid vissa andra afkorta densamma till blott sjuårig kurs nödgas jag anmäla min reservation.

Hvad först den föreslagna *förlängningen* angår, tillåter jag mig erinra, hurusom klagomål länge försports deröfver, att de studerande, särskildt å reallinien, alltför sent avsluta sin kurs i skolan och öfvergå till det praktiska lifvet. I samma riktning har äfven Riksdagen uttalat sig. — I den underdåniga skrifvelse, som 1870 års Riksdag afät angående revision af nu gällande skolstadga, heter det nemligen: »att det låge makt deruppå, att folket vore förvissadt derom, att den undervisning, som meddelades dess söner i landets offentliga läroanstalter icke allenast vore den fullständigaste, som med afseende å landets tillgång och behof kunde åstadkommas, utan äfven att den meddelades på ett sätt och under vilkor, som ej tvingade ynglingen att vid skolan tillbringa allt för lång tid af sin ungdom.» Och när undervisningsfrågan vid samma riksdag förevar till behandling i Andra Kammaren, beslöt denna *Kammare* uttryckligen att uttala den åsigt, »att lärokursen för den reala linien på gymnasialafdelningen borde inskränkas till tvenne eller högst trenne ett-åriga klasser». Kongl. Maj:t har således genom sitt förslag att afkorta realisternas nuvarande lärokurs med ett år, endast tillmötesgått Riksdagens egen, nyligen uttalade önskan, åt hvilket tillmötesgående Riksdagen, om den vill vara konsekvent, nu väl icke kan annat än skänka sitt bifall.

För den af Kongl. Maj:t föreslagna förkortningen af realisternas lärokurs tala för öfrigt de giltigaste grunder, vare sig man ser på ynglingarnes eller de industriella yrkenas intressen, hvilka begge stämma öfverens deri, att ju tidigare realliniens alumner kunna, med tillräckliga elementarkunskaper, öfvergå till tillämpningsskolorna och det praktiska lifvet, desto fördelaktigare måste det anses vara. Frågan är således blott den, huruvida realisterna efter en åttaårig lärokurs kunna anses ega en tillräcklig högre real elementarbildning. På denna fråga svarar Departementschefen, »att det, enligt hans åsigt, skall för reallinien blifva möjligt att efter 8 års lärokurs utan synnerlig svårighet taga en afgangsexamen, som med fullt skäl berättigar till fortsatta studier så vid universitet som vid högre reala tillämpningsskolor». Detta vitsord lär icke heller någon sakkunnig man kunna jäfva. Ty då realisterna hädanefter få undervisningen hela läroverket igenom vida bättre ordnad till sin fördel än tillföre varit fallet, är man fullt berättigad att antaga, att de skola kunna inhemta lika grundliga och omfattande kunskaper under 8 år, som de

hittills, då reallinien i allmänhet lidit ett högst besvärligt och förlamande tryck af latinlinien, kunnat inhemta under en nioårig kurs. Skolkomitén antager till och med, att en blott sjuårig kurs skall vara tillräcklig för realistens öfvergång från läroverket till de högre reala tillämpningsskolorna. Och då reallinien på det högre stadiet, under nuvarande förhållanden, kan anses uteslutande förbereda lärjungarne för öfvergång till dessa skolor, så finnes ingen rimlig anledning att kvarhålla dem vid läroverket ett år längre än Kongl. Maj:t föreslagit.

Emedlertid föregifver man, att en nio-årig kurs är behöflig för att realisten skall kunna fortsätta sina studier vid akademien, och på denna grund har Utskottet i likhet med skolkomitén förordat densamma. Nu förklarar emedlertid Departementschefen, såsom mig synes med fullt fog, att en åtta-årig elementarkurs är för realisten tillräcklig afven för studiernas fortsättning vid universitetet. Huru emellertid härmed må förhålla sig, så kan, enligt min åsigt, ingenting orimligare göras än att nu bestämma realliniens lärokurs med hänsyn till akademiens kunskapsfordringar. Ty då realisterna, enligt nu gällande bestämmelser, icke äro berättigade att på grund blott af sin reala maturitetsexamen taga någon enda akademisk examen, så kan med säkerhet antagas, att ingen skall vid läroverket idka realstudier i syfte att öfvergå till akademien. En förlängning af den reala lärokursen, som vidtages med hänsyn till studiernas fortsättning vid universitetet, är således under nuvarande förhållanden till gagn för ingen, men deremot till stor skada för alla, hvilka önska öfvergå till sådana högre reala tillämpningsskolor, der som vilkor för inträde fordras godkänd maturitetsexamen. Denna examen blir nemligen genom den föreslagna förlängningen uppskjuten ett helt år.

Icke heller finner jag något skäl att *nu* bestämma realisternas lärokurs till 9 år med hänsyn till den eventualitet, att de *framdeles* kunna blifva berättigade att taga åtminstone vissa akademiska examina. Först när en sådan rättighet medgifves, synes mig nemligen tiden vara inne att, om så behöfves, förlänga realliniens elementarkurs, så vida man då icke heldre föredrager att afkorta latinliniens med ett år.

På dessa grunder anser jag sålunda den föreslagna förlängningen af realliniens lärokurs, emot hvad Kongl. Maj:t föreslagit, alldeles opåkallad och endast ledande till ett onödigt slöseri med lärjungarnes tid och statens medel.

Lika litet kan jag godkänna Utskottets förslag att vid vissa andra läroverk med real öfverbyggnad *förkorta* lärokursen med ett år, emot hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Efter blott 2 års studier på det högre stadiet af läroverket är nemligen lärjungen, enligt min åsigt, ingalunda mo-

gen för öfvergång till teknologiska institutet och andra högre tillämpnings-skolor. Samma åsigt uttalar äfven Departements-chefen, hvilken uttryckligen förklarar, att man genom att minska realliniens nuvarande lärotid med två år gör det nästan omöjligt att bibringa de afgående lärjungarne ett kunskapsförråd, som skäligen kan anses motsvara ens de lägsta fordringar på högre real elementarbildning, och att bristen på en sådan skall visa sig synnerligen märkbar i deras insigter i de moderna språken samt i fysik och kemi, allt ämnen, som för en yngling på den reala linien måste erkännas högvigtiga.

Då sålunda den ena af de föreslagna lärokurserna för den reala linien med skäl kan anses för lång och den andra för kort, får jag vördsam- samt hemställa,

det Riksdagen, med afslag af hvad Utskottet föreslagit, måtte godkänna Kongl. Maj:ts förslag, att realliniens lärokurs vid de högre läroverken med real öfverbyggnad må omfatta 8 år.»

Herr *Gjerling* instämmer hufvudsakligen på de skäl, som af referenterna äro anförda, uti *den* del af ofvannämnde reservation, som angår Utskottets förslag att vid vissa högre läroverk med realöfverbyggnad förlänga realisternas lärokurs från 8 år, som Kongl. Maj:t föreslagit, till 9 år.

af Herr *A. Rundbäck* vid 25:de punkten: »Då de flesta, som inträda på reallinien, hafva för afsigt att, så fort tillfälle erbjuder sig, lemna läroverket för att öfvergå till yrkena, ligger det i sakens natur, att lärjungeantalet å denna liniea skall högst betydligt aftaga för hvarje klass uppåt. Detta visa äfven de statistiska uppgifterna. Af de lärjungar, som inträdt på reallinien, hafva sålunda i medeltal under åren 1864—1871 endast 20 procent funnits kvar i 6:te klassens lägre afdelning och icke mer än 5,6 procent i högsta klassen. Enligt hvad statsråds-protokollet gifver vid handen, har vidare antalet lärjungar i de fyra öfversta klasserna å reallinien under åren 1868—1872 i medeltal icke utgjort mera än respektive 139,4, 93,8, 74,8, och 53,2. Under sådana förhållanden kan jag omöjligen finna något behof att öka antalet af de läroverk, som skola besörja realisternas undervisning i dessa klasser, utöfver de 7, som Kongl. Maj:t föreslagit. Ty om förenämnde summor i de 4 öfversta klasserna vid alla de nuvarande högre läroverken fördelas på 7 läroverk, så komma på hvar och en af bemälda klasser vid dessa i medeltal respektive endast 20, 13,4, 10,7 och 7,6, lärjungar.

Dessa siffror visa tydligt, att man vid 7 läroverk kan med största bekvämlighet besörja undervisningen, äfven om lärjungeantalet skulle blifva större än nu. Men att lärjungeantalet i dessa klasser skall komma att ökas, är desto mindre antagligt, som en afslutning hädanefter kommer att ega rum vid 5:te klassens slut, hvarvid sannolikt ännu flera än hittills afgå från reallinien. Den enda förutsättning, hvarunder man kan antaga en större frekvens å realliniens högre klasser, är den, att realisterna blifva berättigade att taga vissa akademiska examina. Medgifves dem åter en sådan rättighet, torde sannolikt icke ens de 11 läroverk, som Utskottet försett med real öfverbyggnad, blifva för behovvet tillräckliga. Afgörandet af hvad som under dylika förändrade förhållanden kan erfordras, torde för öfrigt lämpligast böra anstå, tills förändringen sker.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört, och då jag icke finner något skäl att statens medel utan ändamål uppoffras, såsom fallet skulle blifva, derest ett större antal läroverk, än behovvet kräfver, försåges med real öfverbyggnad, får jag vördsamt hemställa,

det Riksdagen måtte godkänna Kongl. Maj:ts förslag i den förevarande punkten.»

af Herr A. Adlersparre: »Det af Utskottet nu behandlade förslag till *grunder för en i vissa delar förändrad anordning af rikets elementarläroverk*, hvilket förslag äfven jag tacksamt erkänner vara ett ej litet steg framåt i den rätta riktningen, saknar dock något, som jag för min del anser böra ingå i »arten och omfånget» af våra lärdomsskolor. Jag har icke uti Utskottets utlåtande kunnat få intaget hvad jag här åsyftar, hvarför jag nödgas som reservant föra min egen talan.

Enligt mitt förmenande är elementarskolans mål icke endast att förbereda universitetsstudierna, eller att grundlägga nödigt kunskapsförråd för blifvande fackmän eller näringsidkare; icke heller att meddela en blott allmän humanitetsbildning för att öppna lärjungens sinne för »det goda», »det sköna» och »det sanna». Allt detta är af stort värde och förtjenar skolans synnerliga omsorg; men dermed betonas icke hvad jag för min del anser vara det viktigaste. Främst af allt bör den svenska skolan, enligt min uppfattning, vinnlägga sig om att väcka och utbilda lärjungens kärlek till fäderneslandet, att vidga hans hjerta för känslan af fosterländska pligter, eller med andra ord, att dana fosterländskt sinnade män, som aldrig tillåta förvärfningsbegäret och njutningslystnaden förslöa känslan af det allmänna bästa, och hvilka, om vi anfallas, icke tveka att med uppoffring af lif och egendom kasta en inträngande

fiende tillbaka. Allt hvad skolan i öfrigt frambringar finnes på världsmarknaden. Utländingar kunna komma och bosätta sig hos oss, och medföra vetenskaplig och humanistisk bildning till och med öfverträffande hvad våra lärdomsskolor förmå åstadkomma, men likväl vara ur stånd att någonsin känna en gnista kärlek till vårt fädernesland, dess gamla minnen och framtida förhoppningar. Fosterlandskärleken måste uppdragas i sin egen jordmån, och det synes vara skolan, med sina rika hjälpmedel, som företrädesvis bör taga den ädla plantan i sitt hägn. Uppfattar icke skolan medvetet och erkänt detta såsom sin pligt, kunde frukten af hennes arbete blifva, att lärjungen, oaktadt de vackraste lärdomsbetyg, efter slutad kurs vore en fulländad kosmopolit, som utan saknad eller förebräelse skulle kunna för alltid lenna sitt fädernesland i utbyte mot Grekland eller Rom, Moskwa eller Berlin, och att det fosterländska slägtet slutligen tillhörde endast traditionerna. Der kärleken till fäderneslandet saknas, der kan statens undergång inträffa hvilken stund som helst, hvaremot ingen kunskap innebär säkrare borgen för en stats välbefinnande, än en i alla samhällsklasser öfvervägande känsla för det allmänna bästa.

Vården af det fosterländska elementet har i våra dagar en kanske mer än vanlig betydelse. Hvarje tid inspireras af sin idé. Nu är det nationalitetsprincipen, som ödesdigert upprör folkens sinnen, och som begagnas af den starke, för att på svågares bekostnad frambringa hvad han kallar sin geografiska fulländning. En liten stat, som inom sig icke upprätthåller en fast och odelad nationalanda, är i fara att anses eller åtminstone sägas vara i ett aftyningsstillstånd samt hinderlig för den nationela utvecklingen af någon främmande liten bråkdel inom densamma, och att derföre af barmhertighet blifva bit för bit tillintetgjord. Och vidare. Inträngde fienden i vårt land, hvad blefve den allmänna bevaringslagen annat än en död bokstaf, om icke svenska folket, särdeles den bildade och ledande delen af detsamma, genomträngdes af en lefvande fosterlandskärlek? När det är lag, som icke medger undantag, att hvar och en af rikets manliga befolkning vid en viss ålder är skyldig uppträda till rikets försvar, bör det icke då också vara en skyldighet för skolan, att i denna riktning dana lärjungens sinne och hjerta, och meddela kunskap huru han må kunna uppfylla denna, den högsta och allvarligaste af alla medborgerliga pligter?

För min del har jag icke annat svar än detta: då krigen numera utföras af sjelfva folket och ej som förr af endast legda eller värfvade trupper, bör det tillhöra våra elementarskolor att meddela en fosterländsk krigsundervisning, förberedd medelst en fristående och sjelfstän-

dig fosterländsk läsning, uteslutande afsedd att väcka och utbilda kärleken till fäderneslandet. Härmed menas dock icke, att något af skolans nuvarande läsåmnen skulle undanträngas, utan endast att den värda syskonringen något litet makade åt sig, för att lemna blott en timme i veckan, åt den hittills, liksom sagans »Askepjesk», förskjutna systemen.

Må ingen invända att här föreligger endast en lös tanke, i verkligheten ohållbar. Några få ord torde skingra en sådan villfarelse. *Den fosterländska läsningen*, fri från lexor och examensprof, kunde och borde införas redan i skolans lägsta klasser. Barnasinnet är den jordmån, i hvilken fosterlandskärleken slår sina djupaste rötter. Den nordiska guldäran och våra gamla kämpasagor borde blifva inledningen. Ingen gripes så som gossen af den enkla och kraftiga andan i våra fornnordiska skrifter. Derefter kunde följa teckningen af fosterländska karakterer, på hvilka vår historia är så rik. Valda och väl framställda berättelser om Birger Jarl, Engelbrekt, Sturarne, Gustaf Erikson Wasa m. fl. skulle i det unga sinnet lemna intryck för lifvet. I samma syfte borde vår nordiska natur med sina fjell, elfvar, insjöar och skärgårdar, sina bördiga dalar och slätter göras till föremål för åtskådliga skildringar. Icke heller borde glömmas egendomligheterna af vårt hårda men friska klimat, som manar till kraft och idoghet. Framför allt skulle gossen lära uppfatta den rena och allvarliga andan i det svenska språket, han skulle höra huru det talades af män sådana som Gustaf den I, Gustaf den II Adolf, Axel Oxenstjerna m. fl., samt huru det tid efter annan undergått skiftningar och förändringar. Med undvikande af litteraturhistoriens klassificeringar och årtal m. m. borde lärjungen göras bekant med det bästa våra skalder och skriftställare uttalat i fosterländska ämnen. I hans sinne borde inpräglas att vårt modersmål, likasom vår flagga, är ett bröstvärn för vår frihet och sjelfständighet, och att det som sådant af oss bör vårdas och hållas i högt anseende. Den fosterländska läsningen borde kunna med mera kraft än den rent historiska undervisningen meddela grunderna för vår borgerliga samfundsordning, förklara hufvud dragen af den svenska statsförfattningen, samt framhålla vår lagbundna frihet, våra medborgerliga pligter och rättigheter. Utan denna kännedom blefve ynglingen, när han utkomme i lifvet, en främling för sitt fädernesland och dess vigtigaste intressen, men med denna kunskap, huru begränsad den än vore, skulle hans pligtkänsla vidgas och kärleken till konung och fädernesland erhålla ökad näring.

Slutligen, den svenska flaggan skulle under lästerminerna dagligen svaja öfver skolhuset.

Illa begåfvad vore den yngling, som förblefve känslolös för dessa fosterländska ämnen. De flesta skulle säkerligen genomträngas af den varmaste tillgifvenhet för fäderneslandet. Blotta tanken att en fiende beträdde våra fäders jord, skulle hos dessa ynglingar frambringa en fosterländsk harm och ett fast beslut, att heldre offra blod och lif än fördraga en sådan kränkning af deras heligaste känslor. En *fosterländsk krigsundervisning* blefve en konsekvent utveckling af den föregående fosterländska läsningen. Vidsträckt eller djup kunde den naturligtvis icke blifva, men, såsom Geijer säger, »en stor fosterlandsanda kan göra hvarje uppfostran god och ersätta en inskränkt undervisnings brister». Afpassad efter skolans tid och omständigheter, skulle den blifva af rent defensiv natur och företrädesvis omfatta det lokala försvaret, huru byar, enstaka byggnader och defiléer m. m. försvaras, huru fältverk uppkastas och användas, huru infanteri strider emot olika vapen, huru sårade transporterats, samt äfven något om krigskonstens enklaste grundreglor, om vintertjenstgöring, bevakning och rekognoscering m. m. — allt belyst medelst exempel ur krigshistorien. I och för sig af vigt, skulle dessa föredrag, som icke heller finge tyngas af lexor och examensprof, gifva en ej ringa lyftning åt de redan införda militäröfningarne, ty der hufvudet är med, der blir handens arbete af mångdubbelt värde. Den defensiva karakteren, såväl som det alltid framhållna fosterländska syftet, blefve en borgen för att ynglingen icke förvillades af någon trångbröstad militär-anda, och icke i denna krigsundervisning såge annat än en *förtydligad påminnelse om framtida medborgerliga pligter*. Utan att tro sig vara en hel eller half löjtnant, kände han dock i sitt bröst något röra sig, som sade, att kommer fienden skall fäderneslandet finna legio af sina söner, och honom ibland dem, beredda att träda i fotspåren af en Arén eller Gummerus m. fl., för att ej nämna högre föredömen. I många andra riktningar skulle denna fosterländska anda, denna lyftning i nationalkarakteren, gifva sitt välgörande inflytande tillkänna.

För öfrigt vill jag blott påminna, att hvad jag här framställt icke är något nytt. Mer eller mindre tydligt har det förr varit uttaladt af *Ehrensvärd* (1743), *Adlersparre* (1797), *v. Platen* (1809), af den utmärkte skolmannen *Broocman* (1810), *Akrell* (1835) samt flera andra utom dessa.

På grund af hvad jag nu anfört är min vördsamma hemställan:
att Riksdagen, i sitt svar på Kongl. Maj:ts nådiga framställning angående en förändrad anordning af rikets elementarläroverk, måtte framhålla nödvändigheten
af

af en efter skolans tid och omständigheter afpassad krigsundervisning, grundad på en föregående fosterländsk läsning.»

Härutinnan instämna Herrrar *J. Andersson* och *J. E. Billström*.

af Herr *A. Adlersparre*: »Utskottets hemställan i 19:o punkten, att en finsk lärarebefattning måtte upprättas vid Haparanda treklassiga elementarläroverk, har jag icke kunnat biträda. Om denna hemställan endast inneburit att lärareantalet vid Haparanda elementarläroverk fortfarande måtte förblifva förstärkt på sätt hittills skett, hade jag icke haft något att påminna; men då Utskottet yrkar, att vid detta läroverk, omslutet af vår finsktalande befolkning samt beläget ytterst mot ryska gränsen, måtte öppnas offentlig undervisning i finska språket, så måste jag häremot uttala en skiljaktig åsigt. Utskottets välmenande omtanke för nämnda befolkning, cirka 17,000 inbyggare, kan icke misskännas, men det oakadt måste jag bestrida klokheten i denna välvilja. Den svenska finmarksbefolkningens heterogena ställning, i följd af dess obekantskap med svenska språket, är väl förtjent af båda statsmakternas synnerliga uppmärksamhet. Ett ord i sinom tid synes mig hvarje förslag vara, som afser att inom detta område på ett fogligt och frisinnadt sätt utbreda *svenska* språket, hvaremot jag för intet pris vill vara med om att der befordra finsk kultur, eller medelst offentlig skolundervisning i finska språket utveckla de finska elementerna, och ytterligare utprägla denna gränsbefolknings nationela likställighet med »stamförvandterna» i det närliggande ryska storfurstendömet. Jag tillåter mig vördsamt påminna om de lärdomar senare tids historia i liknande fall ger vid handen.

Svenska staten har för öfrigt icke glömt hvad den är skyldig sina finsktalande undersåter. Såsom Utskottet sjelf antydt stadgades genom Kongl. bref af den 21 September 1833, att den med blott tvänne lärare uppförda skolan i Haparanda skulle »med afseende å den derstädes erforderliga undervisningen på finska språket», erhålla trenne lärare, utom kantor. Vid 1858 års riksdag beslöto Rikets Ständer för sin del, att på lärarestaten för Haparanda uppföra en lärare utöfver det vanliga lärareantalet vid treklassiga elementarläroverk, och detta »i anseende till den undervisning, som måste meddelas de lärjungar, som icke känna svenska språket». I öfverensstämmelse härmed upptog den af Kongl. Maj:t fastställda lärarestaten, af den 20 Mars samma år, för Haparanda treklassiga läroverk 1 rektor och 3:ne kolleger, då rikets öfriga treklas-

siga läroverk erhöilo endast 1 rektor och 2:ne kolleger. Statsmakterna hafva således icke förbisett den finsktalande befolkningens behof af skolundervisning. Mer kunde visserligen gjorts, t. ex. medelst friskolor, hvilka utan tvång eller maktspråk inom svenska gränsen utbredde svenska språket. Norge är oss här, likasom i åtskilligt annat, ett godt och klokt föredöme. Der göres mycket, ehuru kanske ännu icke nog, för att inom norska finnmarken sprida norska språket; men visligen afhåller man sig ifrån att vidtaga åtgärder, i syfte att inom dessa bygder befrämja finska språkets utveckling.

För närvarande vill jag blott tillstyrka, att Utskottets ifrågavarande hemställan icke på annat sätt må bifallas, än att Riksdagen, i öfverensstämmelse med 1858 års riksdagsbeslut och på grund af deri anförda skäl, för sin del måtte besluta:

att Haparanda elementarläroverk fortfarande må få bibehålla en lärare utöfver det antal, som lärarestaten vid rikets öfriga treklassiga elementarläroverk upptager.»

af Herr *V. Gjerling*, med hvilken äfven Herrar *A. Adlersparre*, *J. E. Billström* och *C. E. Boman* instämma, vid 25:te punkten: »Då Utskottet, efter min åsigt, välbetänkt föreslagit, att klasser för högre realbildning skola inrättas vid flera läroverk än de i Kongl. propositionen omförmälda, så synes mig att skolan i Visby — den enda inom Gotland — härvid bort komma i atanka. Om än antalet af lärjungar derstädes för närvarande ej är så synnerligt stort på realliniens öfra afdelningar, vågar jag dock antaga, att skäl, vida öfvervägande hvarje statistisk beräkning, tala för den högre realbildningens tillgodoseende vid nämnda läroverk.

I första rummet bör härvid tagas i betraktande provinsens isolerade läge, hvilket i och för sig vållar svårighet för föräldrar och målsmän att å annan ort bereda söner eller myndlingar tillfälle till den högre realundervisning, som, till följd af naturanlag eller andra omständigheter, för dem kan anses önskvärd eller behöflig. Vidare får man ej förgäta de förhållanden, under hvilka samfärdseln mellan ön och moderlandet uppehälles. Medan under sommaren de af handelsintresset bestämda kommunikationslederna gå till Stockholm och Calmar, måste under vintren vägen tvärt öfver till Vestervik väljas. Läroverk för högre realbildning finnas visserligen både i Stockholm och Vestervik, men till hvilket af dessa man än må sända en gotländsk yngling, blir han dock, till följd

af ogynsamma kommunikationsförhållanden, så godt som afstängd från hem och anförvandter under ena hälften af året. Läger man härtill, att trafiken under vintren ej sällan är för längre eller kortare tid fullkomligt afbruten, så synes det vara klart, att gotländska föräldrar skola tveka att för sina söner välja en bildningslinie, hvilken så tidigt och så fullständigt afsöndrar dessa från sina hem.

På grund af det nu anförda får jag vördsammast hemställa,

det Riksdagen ville för sin del besluta, att Visby elementarläroverk jemväl måtte upptagas bland dem, som erhålla två real-öfverklasser.»

af Herr *J. Andersson*: vid 23 punkten: »Då Utskottets motiver för afslag å Herr Granlunds motion om uppflyttning af Vadstena treklassiga läroverk till femklassigt sådant, endast stödjer sig derpå: att Kongl. Maj:ts förord saknas; att flera andra treklassiga läroverk finnas, som kunna uppvisa ett större antal lärjungar, än som förhållandet är i Vadstena, och att lärjungeantalet vid Vadstena läroverk icke på senare tiden visat sig hafva benägenhet att stiga, så anser jag för min del de sålunda angifna skälen för afstyrkande icke fullt giltiga. Det enda af dessa skäl, som enligt min åsigt kan sägas vara något talande, det är, att vederbörande försummat att söka Kongl. Maj:ts nådiga förord för utvidgning af ifrågavarande läroverk; men då så väl stiftets biskop som skolans rektor samt skoldistriktets inspektor på det kraftigaste uttalat sig för behovet af den begärda utvidgningen samt med faktiska förhållanden, hvars riktighet väl ingen torde betvifla, bestyrkt detta behof, så borde man hafva skäl förmoda, att de sålunda förebragta bevisen för det berättigade uti motionärens ifrågavarande framställda förslag skulle vara tillräckliga. Men, säger Utskottet, lärjungeantalet angifver ingalunda det antydda behovet. Ja, detta kan visserligen användas som skäl, då sjelfva saken ej vill befrämjas; men hvar och en, som fullt opartiskt vill bedöma den frågan, skall lätt finna, att helt andra orsaker än bristande behof ligga till grund därför, att 2- och 3-klassiga läroverk äro mindre besökta, helst som det ligger för öppen dag, att, om än med högst sällsynta undantagsfall, sådana underlägsna läroverk svårligen skall kunna tilldraga sig så stort antal lärjungar, som ensamt vore fullt bevisande för behovet af en utvidgning, erfarenheten har tillräckligt ådagalagt, att flertalet af bildningssökande förbigår dylika läroanstalter, der icke stort mera än folkskolans pensum kan inhemtas, och från början förflyttar sig till sådant läroverk, der något större kun-

skapsmått kan inhemtas, men följden häraf blir också den, att sistnämnda sorts läroverk ofta äro utsatta för öfverfyllnad och deraf härledande olägenheter. Folkmängden på stället och kringliggande landsorter äro deremot ett säkrare kännetecken för bedömandet af större eller mindre behof af utvidgade läroverk, och mig vill det synes som motionären Herr Granlund, åtminstone i det afseendet, ådagalagt fullt bevisande skäl för bifall till sin framställning;

och vågar jag på sådan grund föreslå Riksdagens bifall till motionen.»

af Herr J. Andersson: vid 25:te punkten: »Då afsigten med Utskottets förslag om inrättande af ett mindre antal på den reala linien fristående fullständiga läroverk väl får antagas vara att der bereda tillfälle för det stora flertalet lärjungar, hvilka hvarken tänka egna sig åt det rent vetenskapliga studiet eller beträda tjenstemannabanan, till inhemtande af ett mera fullständigt för det medborgerliga livets skilda förhållanden behöfligt kunskapsmått, så synes mig valet af de orter eller städer, der dessa läroverk skola förläggas, vara af särdeles stor vikt, helst som derpå i väsendtlig mån beror huruvida ändamålet med denna anordning skall kunna vinnas. Der en större folk mängd samt betydligare industriell verksamhet förefinnes, der erbjuder sig också, enligt mitt förmenande, långt mera säkerhet att dessa läroanstalter skola erhålla tillräckligt antal lärjungar, än som kan vara fallet der nämnda förhållanden är underlägset. Att Utskottet emellertid i viss mån förbisett berörda omständigheter vid bestämmandet af de ställen, der ifrågavande sju läroverk äro föreslagna att placeras, synes bland annat deraf, att rikets förnämsta fabriksstad, Norrköping, med en folk mängd af öfver 26,000 personer, härvid blifvit tillbakasatt för åtskilliga andra i dessa afseenden underlägsna städer, ett tillvägagående mot hvilket jag för min del nödgas reservera mig. Så, till exempel, är staden Vestervik, hvars folk mängd uppgår till mellan 5 à 6,000 personer samt med en knappt nämnvärd fabriks- och handtverksrörelse, föreslagen till plats för ett af dessa få högre realläroverk, medan Norrköping med sina 26,000 innevånare, hvareibland 6,088 fabriks- och yrkesidkare förutom andra arbetare, fått nöja sig med ett mindre eller blott ett till sjuårig läsekurs bestämdt realläroverk. Jag missunnar ingalunda hvarken Vestervik eller någon af de öfriga städerna, som blifvit föreslagna till erhållande af högre läroanstalter, men jag hyser dock den åsigt, att anordningen med våra läroverk ställes så, att så väl upplysningens intresse som rättvisans sak dervid i första hand bör tillgodoses, och anser jag således, att, i fall
icke

icke både Norrköping och Vestervik kunna få hvar sitt fullständiga real-läroverk, det mindre berättigade samhället i så fall bör stå tillbaka för det mera berättigade.

På grund häraf föreslår jag, det Riksdagen måtte besluta,

att Norrköping uppflyttas bland de städer, som skola erhålla högre eller fullständigt läroverk, samt att Vestervik erhåller ett mindre med sjuårig läsekurs.»

af Herr A. Hedin: mot punkterna:

2:o med hemställan att franskan måtte blifva begynnelsespråk;

5:o med hemställan att fornnordiska språket, i den mån lärarekrafter blifva tillgängliga, måtte införas såsom hufvudämne å den s. k. klassiska linien B;

7:o med yrkande att i afgangsexamens skriftliga del icke bör ingå vare sig öfversättning från svenska till latinska språket eller, enligt Utskottets förslag, från latin till svenska, samt att särskild pröfning i modersmålet måtte ingå i samma examens muntliga afdelning;

12:o der reservanten ansett Utskottet böra bestämdt och tydligt uttala sig emot de af Departements-chefen uppgifna kursafslutningars beskaffenhet;

19:o med yrkande att Haparanda läroverk må, utöfver nuvarande lärarekrafter, erhålla ytterligare en lärare för hufvudsakligen undervisning i finska språket;

samt mot punkterna 11:o, 15:o och 22:o.

I ofvanstående reservation mot punkten 7:o, i hvad den angår särskild afgangspröfning i modersmålet, instämma Herrar *Adlersparre* och *J. Andersson*.

Herr *Almqvist* har begärt få antecknadt, att han icke var närvarande i Utskottet vid den slutliga behandlingen af 25 punkten.

Herr *Kolmodin* har begärt få antecknadt, att han af sjukdom varit hindrad att bevista största delen af Utskottets sammanträden, och att han i följd deraf ej ansett sig böra deltaga i Utskottets definitiva beslut.

Rättelser

i Särskilda Utskottets Utlåtande N:o 1.

Sid.	4,	rad.	7	nedifrån står:	matematik,	läs:	modersmålet,	
"	5,	"	11	uppifrån	"	intet nytt ämne,	läs: fysik (i öfra afdelningen)	
"	7,	"	17	"	hvarannan	"	hvarannan vecka.	
"	8,	"	3	(1 spalten)	nedifrån står:	ledighet.	läs: ledighet från undervisning.	
"	8,	"	3	(2 ")	"	"	från egentlig undervisning. läs: från skolgång.	
"	19,	"	12	nedifrån står:	efter ordet <i>ämnen</i>	tillägges:	samt dessutom för ett af öfversättningsproffen.	
"	20,	"	3	"	femte	läs:	fjerde	
"	25,	"	11	"	kursafdelningar	"	kursafslutningar	
"	37,	"	7	uppifrån	"	sjelfständiga fyraåriga	"	fyra sjelfständiga ett-åriga
"	37,	"	10	"	"	två-åriga	"	två ett-åriga
"	49,	"	10	"	"	komma	"	kommer
"	50,	"	10	nedifrån	"	högre	"	lägre
"	66,	"	2 o. 3	"	står:	i hvilka först nu den företrädesvis måste anses råda, hvadan undervisningen i språk, som nu inträder såsom hufvudämne, derest,		
						läs: i hvilka den nu företrädesvis anses råda, hvadan undervisningen i språk, som nu inträder såsom hufvudämne, måste, derest		
Sid.	72,	rad.	18	uppifrån	står:	fordrade	läs: fordrar	
"	78,	"	16	nedifrån	"	dem	"	lärjungarne
"	81,	"	4	uppifrån	"	deduktionerne,	"	deduktioner,
"	83,	"	20	"	"	ephorus'	"	ephorers
"	84,	"	19	"	"	andra	"	tredje